

phum curante Borgia sibi transmissum, recenset: *A* a. 1008 procedat nonnisi annos Vitalis, qui circa 1012 obiit, et Ursi successionem a succedente quodam scriba addita conjicias. Ceterum codex nostro jam Ughellus in Gradensibus patriarchis, et apographum Philippi a Turre nactus Jo. Fr. Bernardus Maria de Rubeis in Monumentis Ecclesiae Aquileiensis usi sunt (13); nostrum in usum V. cl. Roestell, publicus juris in universitate regia Berolinensi professor, dum ante viginti annos Roma degebat, codicem iterum exscripsit et varias.

(5) C. bibliothecæ principis Barberini, n. 247 signatus, et seculo XII exaratus, ita inscribitur: *Cronica de singulis patriarchis nove aquileie que gradensis ecclesie vocatur a tempore domini helia ejusdem ecclesie patriarchæ*. Exhibit in quatuor membrae plagulis Chronicæ Gradensis excerpta hoc initio: *Temporibus tyberii constantini augusti helias patriarcha aquiliensis in gradensi castro ecclesiam sanctæ eusebii fabricari præcepit; et ultra quod in codicibus I & 4 exstat catalogum archiepiscoporum Gradensis usque ad Ursum II producit, qui a. 1012 cathedre admotus, eam 37 annis occupavit. Eam igitur Chronicæ partem codicis hujus beneficio restituere licet. Nam cum chronicon Venetum usque ad*

B a. 1008 procedat nonnisi annos Vitalis, qui circa 1012 obiit, et Ursi successionem a succedente quodam scriba addita conjicias. Ceterum codex nostro jam Ughellus in Gradensibus patriarchis, et apographum Philippi a Turre nactus Jo. Fr. Bernardus Maria de Rubeis in Monumentis Ecclesiae Aquileiensis usi sunt (13); nostrum in usum V. cl. Roestell, publicus juris in universitate regia Berolinensi professor, dum ante viginti annos Roma degebat, codicem iterum exscripsit et varias.

(6) codicis Vaticani n. 3922 eadem excerpta exhibentis lectiones adnotavit.

Quibus subsidiis adjuti, editionem nostram ita instituimus, ut codice I fundamenti loco positulae cunas ejus auxilio codicis 2 expleremus, et Chronicæ Gradensis partem alteram, qualis in codice 3 exstat, aliquot locis ope Chronicæ Andree Danduliemendatam subjiceremus. Lectiones codicem minuti momenti et editionis Zanettianæ raro tantum indicandas consimus.

NOTÆ.

(13) P. 244 sqq

JOANNIS DIACONI CHRONICON VENETUM ET GRADENSE

(Pratz, *Monum. Germ. hist. Script.* VII, 1.)

CHRONICON VENETUM.

Siquidem Venetum duæ sunt. Prima est illa quæ a antiquitatum hystoriis continetur, quæ a Pannone terminis usque ad Adda fluvium protegatur; cuius et Aquilegia civilis extitit caput, in qua beatus Marcus evangelista divina gratia perlustratus, Christum Jesum dominum predicavit. Secunda vero Venetia est illa quam apud insulas scimus, quæ Adriatici maris collecta sinu interfluentibus undis positione mirabili, multitudine populi feliciter habilitatur¹. Qui videlicet populus, quantum ex nomine datur intelligi et libris annalibus comprobatur, ex priori Venetia dicit originem. Quod autem in insulis maris inhabitat, haec causa fuit. Winiorum² qui et Longobardorum gens de litoribus oceani partes septentrionis egressa, cum per multorum bellorum certamina diversarumque terrarum³ circuitus tandem venisset Pannomiam, ultra jam non audens procedere, sedem sibi in ea perpetue habitationis instituit (PAULI Hist. Long. II, 7). Ubi cum habitasset quadraginta duabus annis, tempore quo Justi-

*C*ianus gloriosissimus augustus Romanum imperium apud Constantino, olim gubernabat, directus ab eo est Narsis patritius, vir eunuchus, ad urbem Romanam, ut exercitus Totilæ regis Gotorum, qui Italiam devastabat, Deo auxiliante contereret (ib. c. 1). Qui cum venisset, primum eum Longobardis omnimodam pacem instituit, atque deinde procedens ad bellum, universam Gotorum gentem ipsorumque regem Totilam usque ad internitionem delevit, et universos Italiæ fines obtinuit.

(c. 3) Hic Narsis prius cartolarius fuit, deinde propter virtutem patricius honorem prumerei. Erat autem vir justus, in religione catholicæ, in pauperibus largus, in recuperandis basilicis sat studiosus, vigiliis elationibus in tantum stades, ut plus supplicationibus ad Deum profusis quam armis bellicis victoriae obtinoret (c. 3). Sed eam de spoliis gentium quas contriverat plurimum aurum et argenti diversarumque rerum immenses divitias acquisisset, magnam a Romanis, pro quibus multa

VARIAE LECTIONES.

¹ ita ed. habent 2. ² ita corrigo; winiorum 2. ³ transitionum ed.

contra eorum hostes laboraverat, invidiam pertulit. A Qui contra eum Justino augusto, qui Justiniano in regnum successerat, et ejus conjugi Sophie in hac verba suggesserunt dicentes, quia : *Expedierat Romanis, Gothis potius servire quam Grecis, ubi Narsis eneuchus imperat, et nos servio premil; et haec nostra pietosissimus imperator ignorat.* Nunc ergo aut libera nos de manu ejus, aut certe et civitatem Romanam et nosmet ipsos gentibus trademus. Cumque hoc Narsis audisset, haec verba breviter retulit : *Si male feci cum Romanis male inveniam.* Tunc augustinus in tantum adversum Narsotem commotus, ut statim in Italiam Longinam praefectum mitteret, qui Narselis locum teneret. Narsis vero his cognitis valde pertimuit, et tantum maxime ab eadem Sophia augusta territus est, ut egredi jam ultra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cetera, pro eo quod erat eneuchus, ita mandaverat, ut cum puellis in genio lanarum facaret pensas dividere. Ad quae verba Narsis dicitur haec responsa dedisse, talem se eidem telam orditarum, quem ipse dum riceret depolare non posset. Itaque odio metuque exigitus, in Neapolim Campanie civitatem secedens, legatos mox ad Longobardorum gentem direxit, mandans ut pauperrimam terram relinquoret, et ad Italiam cunctis repletam divitiis possidendam veniret. Simulque multitudo pomarum genera, aliarumque rerum species quarum Italia ferax est misit, quatenus eorum ad veniendum animos posset illico. Longobardi legata, nuncio, et quae ipsi praesoptabant gratanter suscipiunt, deque futuri commodis animos attollunt, et egressi cum Alboin rege suo, Italiam possessuri adveniunt (an. 568).

(P. D. II, 10) Eodem tempore Romanam ecclesiam vir sanctissimus Benedictus papa regebat. Aquilegensi quoque civitati ejusque populis beatus Paulus patriarcha preerat; qui, Longobardorum rabiem metuens, ex Aquilegia ad Gradus insulam confugit, secumque beatissimi martiris Hermachorae et celerorum sanctorum corpora quae ibi humata fuerant deportavit, et apud eundem Gradensem castrum honore dignissimo condidit, ipsamque urbem Aquilegiam-Novam vocavit. In quo etiam loco post paucum tempus Helyas egregius patriarcha, qui tertius post Paulum regendam suscepit ecclesiam, ex consensu beatissimi papae Pelagii, facta synodo 20

VARIE LECTIONES.

^a roborationem ed. ^b penetrarunt ed. ^c greci 2, ^d estat 2.

NOTÆ.

(14) Imo 568.

(15) Grado.

(16) Scilicet quae postmodum Bebbe appellata est, ubi longissimo annorum spatio turris præalta perduerit, cuius vestigia et rudera usque in hunc diem etiam tulerunt, unde Torre delle Bebe loco nomen inditum. In veteri documento apud me anni 1478 haec habentur : *Item a communi turris Bebbiarum emuatim ad festum natalis gallin. xiv, et ad fest. pacis alias xiv.* Documentum incipit : *Ezeioplum. Regalis autem De Duci in veteri promissione inventa haec sunt. ZANETTI.* Turrim Bebe ad meridiem Ca-

A episcoporum, eandem Gradensem urbem totius Venetiae metropolim esse instituit. Ad cujus roborem Heraclius post haec augustus beatissimi Marci sedem, quam dudum Helena Constantini mater de Alexandria tulerat, sanctorum fultus amore direxit. Ubi et acutus veneratur pariter cum cathedra, in qua beatus martir sederat Hermachoras.

(Cf. PAULI Hist. Lang. II, 14.) At vero dum essent revoluti anni ab incarnatione Domini qui oculi quadragesima (14), Longobardi Venetiam, quæ prima provincia est Italie penetrarent ^a, Vincentiam Veronamque, et reliquas civitates, excepto Patavi et Monte Silicis, Opitergio atque Mantua Altinoque, expugnatas cepissent; populi vero ejusdem provincie, penitus recusantes Longobardorum ditioni subesse; proximas insulas petierunt. Sicque Venetiam nomen, de qua exierant, eisdem insulis indiderunt. Qui et acutus illic degentes, Venetici nuncupantur. Heneti vero, licet apud Latinos una littera addatur, græco ^b laudabiles dicuntur. Verum postquam in his insulis futurae habitationis sedem optinere decreverunt, quedam manitissima castra civitatesque sedificantes, novam sibi Venetiam et egregiam provinciam recreaverunt. Nunc vero singularum nomina insularum necesse est convenienter exprimere.

Prima illarum Gradus (15) dicuntur; quæ dum constat altis mœnibus, ecclesiarumque copiis decora, sanctorumque corporibus fulla, quemadmodum antiquæ Venetiae Aquilegia, ita et ista totius novæ Venetiae caput et metropolis fore dinoscitur.

Secundum autem namque (16) Bibiones nominatur.

Tertia vero Caprulas (17) vocatur, ad quam concordiensis episcopus cum suis, Longobardorum timoratione territus, advenias, auctoritate Dei dedi pape (18) episcopatus sui sedem inibi impostum manendam confirmavit et habitare dispositum.

Quarta quidem insula (19) exstat ^c, in qua dum (20) ab Eracio imperatore fuerat civitas magnopere constructa; sed vetustate consumpta, Venetici iterum illam parvam composuerunt. Postquam antem Opiterine (21) civitas a Rothari rege capta est, episcopus illius civitatis auctoritate Severiani pape hanc Heraclianam petere ibique suam D sedem confrimare votuit.

Quinta insula Equilus (22) nuncupatur; in qua

pitis Argilis sitam hic minime innui, ordo narracionis a septentrione meridiem versus procedentis probat; unde insulam inter Gradum et Caprulas olim existisse palet.

(17) Caorle.

(18) Sedit c. a. 615.

(19) Heracliana amplius non exstat.

(20) Quo anno Heraclius imp. defunctus est. Rotharis rex Opiterium cepit; igitur ista Heracliana civitatis historia consistere nequit.

(21) Oderzo.

(22) Jesulo.

dum populi illie manentes episcopali sede carerent, auctoritate divina novus episcopus ibi ordinatus est.

Sexta insula Torellus (23) subsistit; quæ, licet urbium mœnibus minime clarescat, tamen aliarum insularum munitione circumscpta, in medio tutissima pollet.

Septima insula Morianas (24) vocatur.

Octava quidem insula Rivoaltus (25) subsistit. Ad quam ad extremum licet populi ad habitandum confluunt, tamen ditissima et sublimata omnibus manet; quæ non solum ecclesiarum seu domorum decoritate ostentatur, verum etiam ducatus dignitatem atque episcopati sedem habere et possidere videtur.

Nona insula Metamaucus (26) dicitur, quæ non indiget aliqua urbium munitione, sed pulchro litore pene ex omni parte cingitur; ubi auctoritate apostolica episcopalem sedem populi habere consecutus est.

Decima vero insula Pupilia (27) manet.

Undecima Minor Clugies (28) dicitur; in qua monasterium sancti Michaelis ¹⁰ situm est.

Duodecima insula Clugies (29) Major nuncupatur.

Est etiam in extremitate Venetie castrum quod Caput Argilis (30) dicitur. Sunt etenim apud eandem provintiam quam plurimæ insulæ habitabiles.

(P. D. in, 11.) Per haec tempora apud Constantiopolim, ut supra premissum est, Justinus minor regnavit. Vir in omni avaritia deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, ut archas juberet ferreas fieri, in quibus ea quæ rapiebat auri talenta congereret; quem etiam ferunt in heresim Pelagianam dilapsum. Hic, cum a divinis mandatis aurem cordis averteret, justo Dei judicio ammisso rationis intellectu amens effectus est. Hic Tyberium ¹¹ cesarem adscivit, qui ejus palacium vel singulas provincias gubernaret, hominem justum, utilem, strenuum, sapientem, elemosinarium, in iudiciis æquum, in victoriis clarum, et quod his omnibus supereminet, verissimum christianum. Hic cum multas de thesauris quo Justinus aggregaverat pauperibus erogaret, Suffia augusta frequentius eum increpabat, quod rem publicam redigisset in paupertatem, dicens: Quod ego multū annis congregavi, tu intra paucum tempus prodige dispergis. Agebat ¹² autem ille: Confido in Domino quia non deerit pecunia fisco nostro, tantum ut pauperes elemosinam accipient aut captivi redimantur.

A Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cælis, ubi neque erugo neque linea corrumpit, et ubi fures non effodiunt nec surantur. Ergo de his, quæ Dominus tribuit congregemus thesauros in celo, et Dominus nobis augere dignabitur in seculo. Igitur Justinus cum 11 annis regnasset, amentiam, quam incurserat, tandem cum vita finivit. Bella sane quæ per Narsetem patricium Gothis vel Franchis illata per anticipationem diximus, hujus temporis gesta sunt. Denique et cum Rema temporibus Benedicti papæ, vastantibus omnia per circuitum Longobardis, famis penuria laboraret, multa milia frumenti navibus ab Egipto dirigens, eam suæ studio misericordia revelavit ¹³.

(c. 12.) Mortuo igitur Justino, Thiberius Constantinus, Romanorum regum quinquagesimus, sumpsit imperium. Hic cum ut superius diximus, sub Justino adhuc cæsare palacium regeret, et multis quotidie elemosinas ficeret, magnam ei Dominus auri copiam subministravit. Nam deambulans per palacium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream in qua erat crux dominica sculpta, et ait: Cruce Domini frontem nostram et pectora munire debemus, et ecce eam sub pedibus conculcamus! Et dicto cilius jussit eam tabulam auferri. Defossaque tabulam et erectam inveniunt subter et aliam hoc signum habentem. Qui et ipsam jussit auferri. Qua amota reperient et tertiam, jussuque ejus cum fuisset abixa, inveniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centinaria, sublatumque aurum pauperibus adhuc abundantius quam consueverat largitur (c. 25). Defuncto vero Paulo patriarcha, qui ecclesiam Gradensem rexerat annos 12, hunc successit Probinus. (c. 12.) Narsis quoque patricius Ytalicum in quadam civitate intra Ytaliæ domum magnam haberet, cum multis thesauris ad supra memoriam urbem ad venerat, ibique in domo sua occuite cisternam magnam fodit, in qua multa milia centenariorum auri argenteique reposuit. Interfectisque omnibus concitis, uni tantummodo seni hec juramentum ab eo exigens, commendavit. Defuncto vero Narsete supradictus senex ad Tiberium cesaram veniens dixit: Si mihi, inquit, aliqd prodest, magnam rem tibi cesari dicam. Cui ille dixit: Quid vis? Proderit enim tibi, si quod nobis profuturum esse narraveris. Thesaurum, inquit, Narsis reconditum habeo, quod in extremo vite potius celare non possum. Tunc cesar Tyberius gavisus, mittit usque ad locum pueros suos; præcedente vero scene, hi secundar altoniti pervenientesque ad cisternam,

VARIE LECTIONES.

⁸ manita ed. ⁹ præ inserit ed. ¹⁰ scitum 2 ¹¹ tyberim 3. ¹² i. e. siebat. ¹³ i. e. relevavit.

NOTÆ.

- (23) Torello.
- (24) Murano.
- (25) Rialto.
- (26) Malamocco.
- (27) Poveglia.

- (28) Chiozza.
- (29) De duplice Clugia vide quæ adnotavimus in observationibus ad Papyr. Ravenn. editis Venetijs a. 1782, pag. 24. ZANETTI.
- (30) Capo d'Argine.

deopertam ingrediunter. In qua tantum surivelar genti repertum est, ut per multos dies vix a deportantibus potuisse evanescere. Quis ille pene omnia secundum suum morum erogatione largitus dispensavit egenis. Hic cum augustalem coronam accepturus esset, cumque juxta consuetudinem ad spectaculum circi populus expectaret: insidias ei preparauit Sophia Augusta ut Justinianum Justini nepotem ad dignitatem imperatoriam sublimaret, ille per loca sancta prius procedens, deinceps vocato ad se pontifices urbicum consulibus ac prefectis, palacium ingressus, induitus purpura, diademate coronatus, et trono imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni est gloria confirmatus. Quod ejus adversarii audentes, nihilque ei qui in Deo spern suam posuerat officere valentes, magne sunt confusionis pudore co-hoperti. Transectis autem paucis diebus adveniens Justinianus, pedibus se projectit imperatoris, ob meritum gratiae quindecim ei auricentenaria deferens, quem ille secundum patientie sue ritam coligens, sic in palacio assistere jussit. Sophia vero Augusta, immemor promissionis quam quondam in Tyberium habuerat, insidias ei tamquam in genere. Procedente autem eo ad villam, ut iuxta ritum imperiale triginta diebus ad vindemiam jocundaretur, vocato clam Justiniano voluit eum sublimare in regno. Quo comperte, Tyberius curu veloci Constantinopolim regreditur, apprehensamque augustam omnibus thesauris spoliavit, solum ei victus quotidiani alimentum relinques, segregatisque pueris ejus ab ea, alios de fidelibus suis posuit qui ei parerent, mandans prorsus ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum; Justinianum vero verbis solummodo objurgatum, tantum in posterum amore dilexit, ut filio ejus filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam ejus expeteret. Sed haec res nescio quam ob causam ad affectum minime pervenit. Hujus exercitus ab eo directus Persas potentissime debellavit. Victorique regrediens tantam molem preda cum 20 pariter elephantis detulit, ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

(P. D. m. 14.) Mortuo (31) vero apud Aquilegiam patriarcha Probino, qui ecclesiam uno reuerat anno, eidem ecclesie sacerdos Heylas preficitur (*infra col. 950*), qui haec quo suprascripta sunt ordinavit, domumque sibi a fundamentis edificavit. Etiam dicta corpora sanctorum miro modo collocavit, asserens in synodo supra statutum: *Karissimi fratres, interventibus melis nostris, collidit hostile perpetuum flagellum. Jam pridem ab Atilla Unorum regis Aquilegia, civitas nostra, funditus destructa est, et postea Gothorum facessu et ceterorum barbarorum*

A canata, vir aspirans; sed et nunc Longobardorum infante gentis flagella sustinere non potest. Quapropter dignum ducit mansuetudo nostra, si vestras placet sanctitati, in hunc castrum Gradensem nostram confirmare metropolym.

Quo diecio omnibus placuit episcopis, et facto libello statute suis, id est de memorato Calcedonense synodo et de ac ipsa sede subter manibus suis conscripserunt: id est primus Helyas patriarcha; deinde Marcius episcopus sancte ecclesie Opertergine, Leonianus episcopus Tyborniensis, Petrus episcopus Altinatis, Vindemius episcopus Cessensis (32), Bergillus episcopus Patavinae ecclesie, Johannes episcopus Celeiane (33), Clarissimus episcopus Concordiensis, Patricius episcopus Emonensis (34), Adrianus episcopus Polensis, Maxentius episcopus Juliensis (35), Severus episcopus Tergestinae ecclesie, Solarius episcopus Veronensis, Johannes episcopus Parentinae ecclesie, Aaron episcopus Avonensis (36), Ingenuus episcopus secundae Relie, Agnellus episcopus Tridentinae, vigilius episcopus Scarabantensis (37), Fontegius episcopus Feltensis, Martianus episcopus Pelenatis, Laurentius presbyter, et Marinus presbyter, atque Emeritus presbyter provinciales, et ceteri presbyteri tam metropolitani quamque et plebani. Omnes isti suprascripti consentierunt, et omnia in eodem loco confirmaverunt.

(P. D. m. 15.) Tyberius igitur Constantinus postquam imperium septem rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, una cum consilio Sophie Auguste Mauricium genere Capadocem, virum strenuum, ad imperium elegit, ornataisque suam filiam regalibus ornamentis, ei eam tradidit dicens: *Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. Ut ergo felix, memor semper ut equitate et justicia delecteris.* Hoc posquam dixit, de hac luce ad eternam patriam migravit, magnum luctum populis de sua morte relinquens. Fuit enim summae bonitatis, in elemosinis promptus, in judiciis justus, in judicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens omnes diligens. Ipse quoque est dilectus a cunctis. Quo defuncto, Mauricius induitus purpura redimitusque diademate, ad circum processit, ad clamatisque sibi laudibus largitisque populo muneribus, primus ex Grecorum genere in imperium confirmatus est.

(c. 17.) Hoc tempore Mauricius imperator Childeberto regis Francorum quinquaginta milia solidos per legatos suos direxit, ut cum exercitu super Langobardos irrueret, eosque de Italia exterminaret. Legati oblatis muniberibus pacem cum Childeberto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset, cognito imperator Mauricius quia cum Langobardis fœdus inierat,

NOTE.

(31) Hec cum Chronico Gradensi ad verbum sive convenienter usque loco confirmaverunt.

(32) In Istra.

(33) Cilli in Carantanis.

(34) Laybach.

(35) Castri Julii in Carniola.

(36) Fortasse Avronio prope Cadore.

(37) Scarabantia ad Istrum.

solidosquos eidem ob Langobardorum detrimentum dederat repelere cepit; sed ille, suarum virium potentia fatus, pro hac re nec responsum reddere voluit.

(c. 20.) Denique post Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesie pontifex absque jussione principis ordinatus est, eo quod Langobardi Romanum per circuitum obsiderent, nec posset quisquam a Roma progredi. Hic Pelagius Helya Aquilegensi episcopo, nolenti tria capitula Calcedonensis synodis suscipere, epistolam satis utilē misit, quam beatus Gregorius cum esset adhuc diaconus conscripsit.

(c. 23.) Circa hoc fuit, ut diluvii effusiones in tantum apud urbem Romanam fluvius Tyberis excrevit, ut aquæ ejus super muros urbis influerent et maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alveum ejusdem fluminis cum multa serpentium multitudine draco etiam aquæ magnitudine per urbem transiens usque ad mare transcendit. Subsecuta est statim post hanc inundationem gravissima pestilentia, quam inguinariam appellant. Quæ tanta strage populi devastavit urbem, ut de inertimabili multitudine vix pauci remancerent. Primumque Pelagium papam, vicum venerabilem, pereculit et sine mora extinxit. Deinde pastore interempto sese per populos extendit.

(c. 24.) In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc levita erat, a sanctis generaliter papa electus est. Quidam septiformem letaniam fieri ordinasset, intra unius hore spaciū, dum hi Deum deprecarentur, octoginta ex eis subito ad terram orruentes spiritum exalarunt. Septiformis autem letania ideo dicta est, quia omnis Urbis populus a beato Gregorio in septem partibus deprecaturus Dominum est divisus. In primo enim choro fuit omnis clerus, in secundo omnes abbates cum monachis suis, intertio omnes abbatissæ cum congregationibus suis, in quarto omnes infantes, in quinto omnes laici, in sexto universe viduae, in septimo omnes mulieres conjugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere ommittimus, quia jam ante aliquot annos ejus vitam Deo auxiliante texuimus (38). In qua quæ dicenda fuerant, juxta tenuitatis nostre vires universa descriptimus.

(c. 25.) Hoc tempore idem beatus Gregorius Augustinum et Mellitum et Joannem cum aliis pluribus monachis timentibus Deum in Britaniam misit, eorumque prædicatione ad Christum Anglos convertit.

(c. 26.) His diebus cum essent anni ab incarnatione Domini 588, defuncto Helya patriarcha Aquilegensi, postquam 15 annos sacerdotium gesserat, sepultus est apud Gradensem metropolim in ecclesia sanctæ Eusebii (39). Quem Smaragdus patricius,

A veniens de Ravenna in Gradum, per somet ipsum ex basilica extrahens, Ravennam duxit cum aliis tribus ex Histria episcopis, id est Joanne Parentino et Severo alique Vendemio, nec non etiam Antonio jam sene ecclesiæ defensore. Quibus comminans exilia atque violentiam inferens, communicare compulit Joanni Ravennati episcopo trium capitulorum damnatori, qui tempore papæ Vigilii vel Pelagii a Romanæ ecclesie describerat ¹⁴ societate. Exemplo vero anno, a Ravenna ad Gradum reversi sunt, quibus nec plebs communicare voluit, nec ceteri episcopi eos receperunt. Smaragdus patricius a demonio non injuste correptus, successorem Romanum patricium accipiens, Constantinopolim remeavit. Post haec facta est synodus decem episcoporum in Mariano. Ubi receperunt Severum patriarcham Aquileensem dantem libellum erroris sui, quia trium capitulorum damnatoribus communicaverat Ravennæ. Nomina vero episcoporum qui se ab hoc scismate cohibuerunt, hec sunt: Petrus de Altino clarissimus, Ingenuinus de Sabione, Agnellus Tridentinus, Junior Veronensis, Horatius Vicentinus, Rusticus de Tarvisio, Fonteius Feltrinus, Agnellus de Acilo, Laurentius Bellunensis. Cum patriarcha autem communicaverunt isti episcopi: Severus Parentinus, Joannes patricius, Vendemius et Joannes.

(PAUL. D. IV. 4.) Hoc anno fuit pestis inguinaria iterum apud Ravennam, Gradus et Histriam nimium gravis, sicut et prius ante triginta annos existimat.

(c. 26.) Igitur Mauricius angustus, postquam uno et viginti annis rexit imperium cum filii Theodosio et Tyberio et Constantino, a Focate, qui fuit strator Prisci patricii, occiditur. Fuit autem utilis rei publice, nam sepe contra hostes dimicans victoriam obtinuit. Hunc quoque, qui et Avarus appellantur, ejus virtute devicti sunt.

(c. 33.) His diebus defuncto Severo patriarcha, ordinatur in loco ejus Joannes abbas patriarcha in Aquilegia vetere cum contensu regis et Gisulphi ducis. In Gradus quoque ordinatus est a Romanis Marcianus antistes (40).

(c. 36.) Focax igitur, ut premissum est, extinto Mauricio ejusque filiis, Romanorum regnum invadens, per octo annorum curricula principatus est. Hujus secundo anno inductione octava Gregorius papa migravit ad Dominum. Hic rogante papa Bonifacio statuit sedem Romanæ et apostolicæ ecclesiæ caput esse omnium ecclesiærum, quia ecclesia Constantinopolitana primam se omnium ecclesiærum scribebat. Idem alio papa Bonifacio potente, iussit in veteri fano, quod Pantheon vocabatur, ablatis ydolatræ sordibus ecclesiam beatae semperque virginis Mariæ et omnium martirum fieri, ut ubi quon-

VARIE LECTINES.

¹⁴ I. e. desciverat.

NOTE.

(38) Paulus scilicet, non Joannes.

(39) Severi patriarchæ nomen excidit.

(40) Candidius antistes Paulus.

dam non deorum sed demoniorum cultus agebatur, A quia eam unus vir requirebat suggesterunt. Quibus ibi deinceps omnium fieret memoriasanctorum. Hujas tempore prassini et veneti per Orientem et Egyptum civile bellum faciunt, ac sese mutua cæde prosterunt. Perse quoque adversus rem publicam gravissima bella gerentes, multas Romanorum provincias et ipsam Jerosolimam auferunt; et destruentes ecclesias, sancta quoque prophanantes, inter ornamenti locorum sanctorum vel communium etiam vexillum dominice crucis abducunt. Contra hunc Focalem Eraclianus, qui Africam regebat, rebellavit; atque cum exercitu veniens, cum regno vitaque privavit, remque publicam Romanam Eraclius, ejus filius, regendam suscepit.

Defuncto autem Marciano, qui ecclesiam Gradensem rexerat annos tres, dies quinque, successit B Candidianus.

(c. 49.) His diebus defuncto Heraclio, qui viginti et quinque annos gubernarat imperium, Eraclianus ⁱⁱ, ejus filius, cum matre Martina regni iura suscepit, rexitque imperium duobus annis. Quo vita decadente, successit in loco ejus Constantinus, germanus ejusdem, alias filius Heraclii, imperavitque mensibus sex.

(c. 33.) Rursum mense Novembri et Decembri stella cometis apparuit. Candidiano ⁱⁱ patriarcha quoque defuncto apud Gradus, qui ecclesiam Gradensem rexerat annus quinque, ordinatus patriarcha Epiphanius, qui fuerat primicerius notariorum, ab episcopis qui erant sub Romanis; et ex illo tempore cœperunt esse duo patriarche.

(c. 49.) Mortuo vero jam dicto Constantino filio Heraclii, Constantinus ejusdem filius ad regni dignitatem ascendit, lenique regnum annis octo et viginti.

(c. 50.) Circa haec tempora regis Persarum conjonx, nomine Cesara, de Perside exiens, cum paucis suis fidelibus private habitu propter christiane fidei amorem Constantinopolym venit. Quæ ab imperatore honorifice suscepit, post aliquos dies, ut desiderabat, baptismum consecuta et ab augusta de sacro fonte levata est. Quod vir ejus Persarum rex audiens, legatos Constantinopolym ad Augustum ⁱⁱ direxit, quatenus eidem uxorem suam redderet. Qui ad imperatorem venientes, verba regis Persarum nunciant, qui suam requirebat reginam. Imperator D haec audiens, remque omnino ignorans, eis respondens reddidit dicens: *De regina quam queritis fatemur nos nihil scire; praeter quod ad nos hic aliqua mulier private habitu advenit. Legati vero responderunt dicentes: Si placet, nostro conspectui velimur hanc quam dicitis mulierem videre. Quæ cum jussu imperatoris advenisset, mox eam legati conspiciunt, ad ejus vestigia provolvuntur, eique venerabiliter*

A quia eam unus vir requirebat suggesterunt. Quibus illa respondit: Ita, renunciate regi vestro et domino, quia nisi, sicut ego jam credidi, ita et ipse in Christum crediderit, me jam ultra consortem theori habere non poterit. Quid multa? Reversi legati ad patriam, universa que audierant suo regi renunciant; qui nihil moratus cum sexaginta milibus viris Constantinopolym pacifice ad imperatorem venit. A quo gratauerat et satis digne susceptus est. Quicam universis Christum dominum credens, pariter cum omnibus suis sacri baptismatis unda perfusus est, et ab augusto de fonte levatus, catholica fide confirmatus est. Multisque munieribus ab augusto honoratus, accepta sua conjugi, letus et gaudens ad suam patriam repedavit.

Anno ab incarnatione Domini sexcentesimo secundo ⁱⁱ Epiphanius patriarcha mortuus est, qui ecclesiam Gradensem rexerat annos 5 et menses 3. Huic successit Cyprianus patriarcha.

(P. D. v. 8.) His diebus Constantinus augustus, qui et Constans est appellatus, Italiam a Longobardorum manibus cripere cupiens, Constantinopolym egressus, per littora iter habens Athenas venit, indeque mare transgessus, Tarentum applicuit; qui tamen prius ad solitarium quemdam, qui propheciam spiritum habere dicebatur, adiit, studiose ab eo secessit utrum gentem Longobardorum, que in Italia habitabat, superare et obtinere posset. Circum haec namque tempora Cyprianus patriarcha hominem exuit, qui Gradensem ecclesiam rexerat annos

C viginti quinque, menses tres, dies viginti. Haec succedit Primogenitus, Romanæ sedis subdiaconus regionarius. Igitur cum servus Dei Constantino augusto spacium unius noctis expotisset, ut pro hoc ipso Dominam supplicaret, facto mane ita eidem augusto respondit: *Gens Langobardorum superari modo ab aliquo non potest, quia regina quedam ex alia provincia veniens basilicam beati Joannis baptiste in Langobardorum finibus construxit. Et propter hoc ipse beatus Joannes pro Langobardorum gente continuo intercedit. Veniet autem tempus quando ipsius oraculum habebitur respectui, et tunc gens ipsa peribit. Quod nos (41) ita factum esse probavimus, qui ante Langobardorum perditionem eandem beati Johannis basilicam, qua utique in loco qui Modicia dicitur est constituta, per riles personas ordinari conspeximus, ita ut indignis et adulteris non pro vite merito, sed datione præmiorum, isdem locus largiretur.*

(PAUL. D. v. 7.) Igitur, ut diximus, Constantinus augustus cum Tarentum venisset, egressus exinde Beneventiorum fines invasit, omnesque pene per quæ gens venerat Langobardorum civitates cepit. Luceriam quoque, opulentam Apulia civitatem,

VARIE LECTIONES.

ⁱⁱ raciones 3. ⁱⁱ Candidianus 3. ⁱⁱ augustam 3. ⁱⁱ DCLII. PELLICIN

NOTÆ.

(44) Paulus scilicet.

expugnatam fortius invadens diruit et ad solum usque prostravit. Areiam sane, propter munitissimam loci positionem, capere minime potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneventum circumdedit, et eam vehementer expugnare cepit. Ubi tunc Romoald Grimaldi filius adhuc juvenculus ducatum tenebat. Qui statim ut imperatoris adventum cognovit, nutricium suum nomine Sensualdum ad patrem Grimaldum transportandum direxit, obsecrans ut quantocius veniret, filioque suo ac Beneventanis, quos ipse notiverrat, polentes succurreret. Quod Grimoald rex audiens statim cum exercitu, filio latus auxilium. Beneventum pergere cepit. Quem plures ex Langobardis itinere relinquentes, ad propria remearunt, dicentes quia expoliasset palatum, et jam non reversurus repeleret Beneventum. Interim imperatoris exercitus Beneventum diversis machinis vehementer expugnabat. Econtra Romalda cum Langobardis fortiter resistebat. Qui quamvis cum tanta multitudine congregandi manu ad manum propter paucitatem exercitus non auheret, frequenter tamen cum expeditis juvenibus hostium castra irrumpens, magnas eisdem inferebat undique clades. Cumque Grimoaldejus pater jainque properaret, eundem nutricium ejus, de quo premisimus, ad filium misit, qui ei suum adventum nunciaret. Qui cum prope Beneventum venisset, a Grecis captus, imperatori delatus est; qui ab eo unde adveniret requirens, ille se a Grimoaldo rege venire dixit, eundemque regem citius adventare nunciavit. Statimque imperator exterritus, consilium cum suis iniit, quations cum Romaldo pacisceretur, ut Neapolim posset reverti.

(c. 8.) Acceptaque obside Romaldi sorore, cui nomen Gisa fuit, cum eodem pacem fecit, ejus vero nutritum Sesualdum ad muros duel precepit, mortem ei minatus si aliquid Romaldo aut civibus de Grimoaldi adventu nunciaret, sed potius asseveraret eumdem venire minime posse. Quod ille ita se facturum, ut ei præcipiebat, promisit; sed cum prope muros advenisset, velle se Romaldum videre dixit. Qui, cum Romoald eius venisset, sic ad eum locatus est: *Constans es, domine Romoald, et habens fiduciam nos turbari, quia tuus genitor citius tibi auxilium præbiturus aderit. Nam scias eum ac nos juxta Sangrum fluvium cum valido exercitu manere; tan- non obsecro ut misericordiam exhibeas cum mea uxore et filii, quia geni ista perfida me vivere non sinebit.* Cumque hoc dixisset, jussu imperatoris caput ejus abscisum atque cum belli machina quam petrariam vocant in urbem projectum est. Quod caput Romoald sibi deferri jussit et lacrimans osculatus est dignoque in loculo tumulari præcapit.

(c. 9.) Metuens igitur imperator subitum Grimoaldi regia adventum, dimissa Beneventi obsidione, Neapolim profiscitur. Cujus tamen exercitum Mitola Capuamus comes iuxta fluenta Caloris fluminis in loco qui usque hodie Pugna dicitur vehementer adtrivit.

(c. 10.) Postquam vero imperator Neapolim pervenit, unus ex ejus optimatibus, cui nomen Saburru-

A erat, ab augusto, ut fertur, viginti milia militum expetiit, seque cum Romoaldo pugnaturum victoremque spopondit. Qui cum accepto exercitu, ad locum, cui Foritus nomen est, advenisset ibique castra posuisse, Grimoald, qui jam Beneventum advenerat, hæc audiens, contra eum proficiendi voluit. Cui filius Romoald: *Non est opus, inquit, sed tantum partem nobis de exercitu vestro tribuile; ego Deo favente cum eo pugnabo, et cum victor, major utique gloria vestras potentias adscribetur.* Factumque est; et accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterque cum suis hominibus contra Saburrum proficitur; qui, priusquam bellum cum eo iniret, a qualuor partibus tubas insonare præcepit, monique super eos audacter irrupit. Cumque utræque acies B forti intentione pugnarent, luce unus de regis exercitu nomine Amalongus, qui regium contum ferre erat solitus, quandam Greculum eodem contoutrisque manibus fortiter percussions, de sella super qua equitabat substulit, sumque inter aera super caput suum levavit. Quod cerneus Grecorum exercitus, immenso pavore perterritus in fugam convertitur, ultimaque pernicie cesus sibi fugiens, Romaldo et Langobardis victoriam peperit. Ita Saburru, qui se imperatori suo victoriae tropheum de Langobardis promiserat patrare, ad eum cum paucis remans ignominiam deportavit. Romald vero, patrata de inimicis victoria, Beneventum triumphans reversus est, patrique gaudium et cunctis securitatem convexit.

(c. 14.) At vero Constans augustus, cum nihil se contra Langobardos gessisse conspiceret, omnes servicie sue minas contra suos, hoc est Romanos, retrorsit: nam egressus Neapolym, Romanum perexit. Cui sexto ab Urbe miliario Vitalianus papa cum sacerdotibus et Romanorum populo occurrit. Qui Augustus cum ad beati Petri limina pertenisset, obtulit ibi palium auro textum, et manens apud Romanum duodecim diebus, omnia quæ fuerant antiquitas constituta ex ære in ornamentum civitatis deposita, in tantum ut etiam basilicam beatæ Mariæ, quæ aliquando Pantheon vocabatur, et conditum fuerat in honorem omnium deorum, et ibi per concessiōnem superiorum principum locus erat omnia martyrum, discoperiret, tegulasque æreas exinde auferet, eosque simul cum aliis omnibus ornamenti Constantiopolim transmitteret. Deinde reversus imperator Neapolym itinere terreno, perexit civitatem Regium. Ingressusque Siciliam per inductionem septimam, habitavit in Syracusa, et tales afflictiones imposuit populo seu habitatoribus vel possessoribus Calabriæ, Siciliæ, Africæ atque Sardiniae, quales antea non quæ auditæ sunt, ita ut etiam uxores a maritis vel filii a parentibus separarentur. Sed et alia multa et inaudita arum regionum populi perpepsi sunt, ita ut alii spe vita non remaneret. Nam et vasa sacra vel cymilia sanctorum Dei ecclesiarum imperiali justi et Grecorum avaritia sublata sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab inductione septima usque in

duodecimam; sed tandem tantarum iniquitatum pe-
nas lauit, atque dum si in balneo lavaret, a suis extin-
ctus est.

(c. 12) Interfecto igitur apud Syracusas Constante
imperatore, Mezenzio in Sicilia regnum arripuit, sed
absque orientalis exercitus voluntate. Contra quem
Italie milites alii per Histriam, alii per partes Cam-
panie, alii vero a partibus Africæ et Sardinie ve-
nientes in Syracusas, eum vita privarunt, multique
et judicibus ejus detruncati. Constantinopolym per-
duti sunt, cum quibus pariter et falsi imperatoris
caput est deportatum.

(c. 13.) Hæc audiens gens Sarracenorum, quæ
jam Alexandriam et Egyptum pervaserat, subito
cum multis navibus venientes, Siciliam invadunt,
Syracusas ingrediuntur, multaque stragem faciunt
populorum, vix paucis evadentibus, qui per munitissi-
ma casira et juga confugerunt montium, auferen-
tes quoque predam nimiam et omne illud quod Con-
stans augustus a Roma abstulerat ornatum in ære et
diversis speciebus; siveque Alexandriam reversi
sunt.

Anno autem ab incarnatione Domini sexcentesimo
quadragesimo septimo Primogenitus patriarcha ex
hac loco migravit, qui Ecclesiam Gradensem gubernauit annos 20, menses 3¹⁸⁻²⁰, dies 7. Huic successit Maximus; cuius tempore Maurus Altinensis episcopus, non ferens Langobardorum insaciam, Severini papæ auctoritate ad Torcellensem insulam venit (42)
ibique suam sedem corroborare et pro futuro mane-
re decrevit. Qui Altinensem ecclesiam gubernavit C
annos 4, et mortuus est. Huis successit Julianus
episcopus.

(PAUL. D. v, 30) Igitur extincto, ut diximus, puni-
toque qui si successerat Mezenzio tyranno, Roma-
norum regum Constantinus, Constantii augusti fi-
lius, suscepit regendum. Sarraceni Siciliam invadunt, et præda nimia secum ablata, mox Alexan-
driam redeunt. (Id. vi, 4.) Agatho papæ, ex rogatu
Constantini, Heraclii et Tyberii, principum piissimo-
rum, misit in regiam urbem legatos suos, in quibus
erat Joannes Romanæ ecclesie tunc diaconus, non
longe post episcopus, pro adunatione facienda
sanctorum Dei ecclesiarum. (BEDA De sex etat mundi.) Qui benignissime suscepti reverendissimo fidei
catholicæ defensore Constantine, jussi sunt, remis-
sis disputationibus philosophicis, pacifice colloquio
de fide vera perquirere. Datis igitur eis de bibli-
oteca Constantinopolitana cunctis antiquorum pa-
trum, quos petebant, libellis, affuerunt autem et
episcopi 150, presidente Gregorio patriarcha regis

A urbis, et Antiochiae Machario; et convicti sunt qui
unam voluntatem et operationem astruebant in
Christo falsasse ¹¹ patrum catholicorum dicta per
plurima. Finito autem conflictu, Gregorius correptus est, Macharius vero cum suis sequacibus si-
mul et predecessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho,
Paulo et Petro anathematizatus, et in locum ejus
Theophanius de Sicilia Antiochiae episcopus factus,
tantaque gratia legatos catholicæ pacis comitata
est, ut Johannes Portuensis episcopus, unus ex ipsa,
dominica octavarum pascæ missas publicas in ecclæ-
sia sancte Sophie coram principe et patriarcha
latine celebraret. Hec est sexta synodus universalis,
Constantinopoly celebrata et Greco sermone scripta,
temporibus papæ Agathonis, exequente ac residente
piissimo principe Constantino intra palacium suum,
simulque legalis apostolicæ sedis et episcopis 150
residentibus. Prima enim universalis in Nicaea con-
gregata contra ¹¹ Arium 318 patrum temporibus
Julii papæ sub Constantino principe; secunda in
Constantinopoly 150 patrum contra Macedonium et
Eudoxium temporibus Damasi papæ et Gratiani
principis, quando Nectarius eidem urbi est ordina-
tus episcopus; tertia in Epheso 200 patrum contra
Nestoriurn Augusti urbis episcopum, sub Theodosio
Magno principe et papa Celestino; quarta in Calce-
done patrum 630, sub Leone papa temporibus Mar-
ciani principis, contra Euthenicen nephandissimum
presulem monachorum; quinta item in Constanti-
nopoly, temporibus Vigilii papæ sub Justiniano prin-
cipi contra Theodorum et omnes hereticos; sexta
hæc de qua in præsentí diximus. Sancta et perpe-
tua virgo Christi Edildruda, filia Anne regis Anglo-
rum, et primo alteri viro permagnifico, et post Heo-
frido regi conjux data, postquam 12 annos thorum
incorrumpita servavit maritalem, post reginam sum-
pto velamine sacro, virgo sanctimonialis efficitur.
Nec mora, etiam virginum mater et nutrix pia san-
ctarum, accepto in construendum monasterium loco
quem Eilge vocavit. Cujus merita vivacia testatur
etiam mortua caro, quæ et post 16 annos sepul-
ture cum ueste qua involuta est incorrupta re-
peritur.

Mortuo quoque Maximo hac tempestate, qui ecclæ-
siam Gradensem gubernavit annos 20, huic succe-
dit Stephanus patriarcha. (P. D. v, 17.) Circa hoc
tempora Lupus dux Forjulanus in Gradus insula cum
equestri exercitu per strata que antiquitus per mare
facia fuerant introivit, et, depredata ipsa civitate,
Aquileiensis ecclesiæ thesauros exinde auferens
portavit.

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁻²⁰ III. 3. ¹¹ ita corrigo. Falsa se 3. ¹¹ vox deest in cod.

[NOTÆ.]

(43) Ex Dandulo l. vi, c. 7, p. 41. Paulus urbis
Altinatis catholicus episcopus cum catholicis populo
... in Torcello.... advenit, et ibi primo....
incolatum elegit, elapsaque mense uno mortuus est

Consentiant etiam alii. Forte auctor noster ob tam
brevem ecclæ loci vitam illum omisit, et a Mauro ejus
successore (Mauritius a Dandulo et aliis dicitur)
incepit. PELLIX.

(v. 12) Inter haec Constantinus imperator apud A votis ame componere variisque marmoribus condecorare perfecerat.

(P. D. vi, 34) At vero Philippicus, qui et Bardanus dictus, postquam imperiali dignitate confirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pontificatu ejectum ad gubernandum monasterium suum Pontum redire precepit. Hic Philippicus Constantino papae litteras pravi dogmatis dixerit; quas ille cum apostolice sedis concilio respuit. Et hujus rei causa fecit picturas in portico sancti Petri, quas gesta ex sanctarum synodorum universalium retinent. Nam hujusmodi picturas, cum haberentur in urbe regia, Philippicus jussicerat auferri. Statuit populus Romanus ne heretici imperatoris nomen aut cartas aut figuram solidis susciperent. Unde nec ejus effigie in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solemnia prolatum.

(c. 13.) Contra hunc suprascriptum Justinianum Leo augustalem dignitatem arripiens, eum regnum privavit. Regnumque Romanorum tribus annis regens, Justinianum exulam in Ponto servavit.

Rusumque Tiberius contra hunc Leонem insurgens, regnum ejus invasit, eumque toto quo ipse regnauit tempore in eadem civitate in custodia tenuit.

(c. 31.) At vero Justinianus, qui amissio principatu in Ponto exulabat, auxilio Terebelli Vulgarum regis, regnum rursus recipiens, eos qui se expulerant patricios occidit. Leonem quoque et Tyberium, qui locum ejus usurpaverant, cepit, et in medio circu co-ram omni populo jugulari fecit; Gallicum vero patriarcham Constantinopolitanum, erutis oculis, Romanum misit, Cyrumque abbatem, qui eum in Ponto exulam aluerat, episcopum in locum Gallicii constituit. Hoc Constantimum papam ad se venire jubens, honorib[us] suscepit ac remisit, quem presbiteratus in terra pro suis peccatis intercedere rogans, cuncta ejus ecclesiae privilegia renovavit. Qui cum exercitum in Ponto mitteret ad comprehendendum Philippicam, quem ibi relegaverat, multum cum eisdem venerabilis papa prohibuit ne hoc facero deberent; sed tamen inhibere non potuit. (c. 32.) Conversus omnis exercitus ad partes Philippici, fecit eum ibidem imperatorem. Reversusque cum eo ad Constantinopolim, pugnavit contra Justinianum ad duodecimum ab urbe milierium. Evielo atque occiso Justiniano, regnum suscepit Philippicus.

Hoc quoque tempore mortuo Agathone patriarcha qui ecclesiam Gradensem reterat annos 10, huic successit Christophorus. Circa haec tempora Julianus Altinensis episcopus mortuus est, qui ecclesiam reterat annos quadraginta octo. Huic successit Deus-dedi episcopus, qui sanctas genitricis ecclesiam de-

A votis ame componere variisque marmoribus condecorare perfecerat.

(P. D. vi, 34) At vero Philippicus, qui et Bardanus dictus, postquam imperiali dignitate confirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pontificatu ejectum ad gubernandum monasterium suum Pontum redire precepit. Hic Philippicus Constantino papae litteras pravi dogmatis dixerit; quas ille cum apostolice sedis concilio respuit. Et hujus rei causa fecit picturas in portico sancti Petri, quas gesta ex sanctarum synodorum universalium retinent. Nam hujusmodi picturas, cum haberentur in urbe regia, Philippicus jussicerat auferri. Statuit populus Romanus ne heretici imperatoris nomen aut cartas aut figuram solidis susciperent. Unde nec ejus effigie in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solemnia prolatum.

Hic cum annum unum et sex menses regnum gessisset, contra Anastasius, qui et Arelianus dictus est, insurgens, eum extra regnum expulit oculisque privavit, nec tamen occidit. Hic Anastasius litteris Constantino papae Romanam per Scolasticum, patricium et exarcum Italicum, dixerit, quibus se fidei rem catholicam fidei ei sancti sexti concilii predicatorum se esse declaravit.

Igitur dum apud eandem provinciam populus multitudine permanerent, tribunis tantummodo maluerunt subesse. Unde factum est quo, spatio certum quinquaginta annorum, unoquoque anno ad hujus officii fastigium sublimabant, qui illorum causas examinis censura experiri satagerent. Et quoniam omnino patres fines dolebant a barbaris consideri, maxima inter ulrasque partes jurgia versabantur, ita ut inter se vicissim molestias et depopulationes conferre decertarent. Temporibus nempe imperatoris Anastasii et Liuprandi Langobardorum regis (713-716) omnes Venetici una cum patriarcha et episcopis convenientes, communis consilio determinaverunt, quod deinceps honorabilius esset sub diebus quam sub tribunis manere. Cumque dies pertractarent quem illorum ad hanc dignitatem proberent tandem invenerunt peritissimum et illustrem virum Paulitionem nomine; cui iurandi fidem dantes, eum apud Eracianam civitatem ducem constituerunt. Qui tantu[m] fuerat temperante, ut equo moderamine suos dijudicaret. Cum Liuprando vero rege inconveniente pacis vinculum confirmavit; apud quem pacti statuta, que nunc inter Veneticorum et Langobardorum populum manent, impetravit. Fines etiam Civitatis novae, que actiones a Veneticis possidentur, iste cum eodem rege instituit, id est Plave (43) majore, secundum quod designata loca discernuntur, usque in Plavisellam.

VARIE LECTINES.

¹¹ Zanetti hic ad marginem notam quam Noster interpretatur, habet scribit; sed est signum notandum et in codicibus 1. 2. sepe occursere: NOTA. ¹² cuius iurandi 1.

NOTÆ.

(43) Plave.

Anno incarnationis Domini 717 ^{et} Christoforus A patriarcha ex hac luce migravit. Huic successit Donatus.

Circa hæc tempora Deusdadi Torcellensis episcopus, qui ecclesiam rexerat annis 24, ex hac luce migravit; cui successit Honoratus episcopus.

(c. 36.) Theodosius anno 1. Hic electus est, imperatorem Anastasiū apud Niceam gravi pælio vicit, datoque sibi sacramento, clericum fieri ac presbyterum fecit ordiari. Ipse vero ut regnum accopit, cum esset catholicus, mox in regia urbe ymaginem illam venerandam, in qua sanctæ sex synodus erat depicta, et a Philippico fuerat dejecta, pristino in loco erexit. Tyberis fluvius alveum suum egrediens, multa Romanae facit exitia civitali, ita ut in Via Lata ad unam et semis staturam exresseret, atque a porta sancti Petri usque ad Pontem Molvium aque descendentes conjungerent. Mansit autem diebus septem, donec agentibus letanias crebris vicibus decimum diem revertit. (BEDA De sex stat. mundi.) His temporibus multi Angiorum gentes, nobiles et ignobiles, viri et feminae, duces et privati, divini amoris instinetu, de Britania Romam venire conuenerant. Inter quos etiam reverendissimus abbas Ceolfridus annos natus 74, cum esset presbiter annis quadraginta septem, abbas autem annis 35, ubi Lingones parvenit, ibi defunctus, atque in ecclesia beatorum geminorum martyrum sepultus est. Qui inter alia donaria quæ afferre disposuerat, misit ecclesie sancti Petri pandente a beato Hieronimo in Latium ex Hebreo vel Greco fonte translatum.

Eodem tempore mortuo Honorato episcopo, qui Altensem ecclesiam rexerat annis 7, Vitalis ad regendam suscepit ecclesiam. (P. D. vi, 47.) Leo annis 8. Saraceni cum immenso exercitu Constantiopolym venientes triennio civitatem obsident, donec, civibus multa instantia ad Deum clamantibus, plurimi eorum fame, frigore, pestilentia perirent, ac si ^{et} portesi obadiionis abscederent. Qui in die regressi, Vulgarorum gentem, que est supra Danubium, bello agrediantur, et ab hac quoque victi refugint, ac naves repetunt suas; quibus cum altum peterent, ingruente subita tempestate, plurimi etiam mortis sive confactis per littora navibus, sunt necati. (c. 48.) Liuprandus audiens quod Saraceni, depopulata Sardinia, etiam loca fedarent illa ubi ossa sancti Augustini episcopi propler vastationem barbarorum olim translate et honorifice fuerant condita, misit, et dato magno precio accepit, et translatis ea in Ticino, ibique cum debito tanto patri honore recondidit.

Anno ab incarnatione Domini 727, mortuo Paulione duce apud Civitatem novam, qui ducavit annis 20, mensibus 6, successit Marcellus dux. Eo quoque tempore Leo imperator migravit a seculo; cui successerat Constantinus.

Circa hæc tempora Donatus patriarcha ex hac luce migravit, qui ecclesiam Gradensem rexit annis 7. Huic successit Antonius patriarcha.

Eodem quoque tempore prælibato Marcello duce mortuo, qui apud Civitatem novam Venetiae ducatum annis 12 et diebus 20 gubernaverat; cui successit Ursus dux, qui etiam in eadem ^{et} civitate sepedictum ducatum rexerat annis 11 et mensibus 5. Unde postmodum Venetici illum acri labore interimentes, quinque annorum spatio magistris militum tantummodo subditi manere voluerunt. Primus quorum nomine Leo dicebatur, cujus potestas super eosdem fuit nono 1. Deinde secundus illorum nominabatur Felix cognomento Cornicula, qui similiter illos nonius anni apatio rexerat. Exinde tercius magister militum vocitabatur Deusdedi, filius sepedicti Ursonis intersecti ducis, qui etiam unius anni spatio illius potestatis fuerat ^{et}. Postmodum quartus ex iis habebatur Jubianus nomine Ypatus, qui ^{et} ejusdem honoris unius anni similior spatio possessor fuerat. Cujus quoque diebus (an. 729) exarchus Ravennæ primas Venetiam veniens, nimiumque Veneticos postulans, quatenus propriam urbem, quam Ildebrandus nepos Liubrandi regis et Paradeus Vicentinus dux captam habuerat, tueri atque defendere eorum auxiliis potuisset. Cujus Venetici faventes petitioni, navali cum exercitu prælibatam Ravennam ad urbem properantes, unus illorum, Ildebrandus ^{et} scilicet, vivus ab eis captus est; alter vero qui dicebatur Paradeus, occisus dimicando occubuerat. Atque hujusmodi exarcho prælibato primati urbs decenter est restituta. Ob quam rem Gregorius quoque apostolicus urbis Romæ tota aviditate sepedictus urbi subveniendo, propriam epistolam quæ inferius legitur Antonino Gradensi patriarchæ miserat, ut Veneticos amabili obsecratione iulicere deberet, ad eandem defendendam urbem venirent: *Dilectissimo fratri Antonino Gregorius. Quia peccato faciente Ravenantium civitas, qui caput erat omnium, ab nec dicenda gente Longobardorum capta est, et filius noster eximius dominus exarchus apud Venecias, ut cognovimus, moratur debeat tua fraternalia sanctitas ei aderere, et cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ rei publicæ et imperiali servicio dominorum filiorumque nostrorum Leonis et Constantini, magnorum imperatorum, ipsa revocetur Ravenantium civitas, ut solo et amore sanctæ fidei nostræ in statu rei publicæ et imperiali servicio firmi persistere Domino quo ^{et} cooperante valeamus. Deus te incolunem custodiat, dilectissime frater.*

His prælibatis, post decessum prædictorum quatuor militum magistrorum quintus ejusdem præfectus ordinatur, qui Johannes Fabriacus vocabatur, cujus simili modo ut aliis, principatus unius anni

VARIAE LECTIONES.

^{et} 712. ed. ^{et} i. e. sic (Ed. PATR.). ^{et} cade 2. ^{et} scil. possessor. ^{et} deest 2. ^{et} ildebrandus 2. ^{et} illa 2. quoque?

spatio manserat, ipsiusque etiam a Venetici oculi A oculi, ipsiusque ducalum auferens posse ergo quod unius anni spacio fuerat. Super quem deinde Venetici irruentes, unaque conspirantes volentia, scalas similiiter illius eruerunt. Loco cuius Dominicum cognomento Monegarium, Metamoneensem, ducem sibi fecerunt. Et ut mos vulgi est, qui quoquam in proposita voluntate permisimus²², sed quandam superstiliosa stultitia alias atque alias adinventiones exigitans, primo illius ducati anno tribunos ducos, qui sub ducali decreto consisterent, sibi proposuerent. Quod etiam per singulos annos prenominati ducis vita facere conati sunt. Deinde presuli Venetici facta conspiratione ejusdem Dominicis ducis oculos evellerant. Fueruntque anni ducatus illius numeri.

His quoque temporibus Antoninus Gradensis patriarcha a presenti luce migraverat; cuius regimen annorum 22 et mensium 10, insuper et dierum 20 fuerat. Hisdem etiam diebus Forjulensis ecclesia a Sereno presulo regebat, qui, nullius justitiae experitus, tibi usurpationis causa, regia potestate ab apostolica sede pallium primus tantummodo acquisivit, ac hujusmodi epistolam a Gregorio antistite Romano accepisse dinoscitur:

Tanto munere quis ditatur, quantum in nobilitate positus de se ex mandato domini Redemptoris humiliatur omittit. Etenim pastore dignitas singulariter ex humilitate ornatur; spernendum quicquid apostolica lectio arguit elatos; et si acceperisti, quid gloriaris, quari si non acceperis. Nam dum ad cumulum tui honoris precibus exaudi filii nostri regis flexi, plurimum etiam pro rectitudine fidei quam te tuumque ecclesiam tenere et amplectere cognovimus provocati, pallium tibi direximus, interdicentes et inter cetera, ne unquam aliena jure invaderes, aut temeritatis eusque usurpares jurisdictionem cuiusquam, sed in his esse contentus que usque actus posseduti. Nunc vero, ut cognovimus, Gradensis praenitis niteris perire jura, aique ex his que possedit nunc usque usurpare. Ne ergo in quodam existas temerator, et apostolica auctoritate praeципimus ne ultro modo terminos excedas ad eum possessos, sed solum sufficiat in his que modo usque possedisti; nec amplius quam in aliis procul dubio gentis Langobardorum existentibus gressum tendere præsummas, ut non infuste suscipias gratiam collatam²³ pallii ex præsumptione ostendas; et inde apostolici vigore concili, si inobedient fueris, reprobatus multum et indignus judiceris.

Eodem etiam tempore Emilianus patriarcha, qui Gradensem ecclesiam annis 8 et diebus 5 gubernaverat, in pace vitam finivit. Cui deinde Vitalianus in eadem successerat sede.

His quoque temporibus prælibatus Vitalis, qui Altensem annis 9 et mensibus 8 ecclesiam rexit, ab hac luce subtractus est. Severinus postmodum vita cuius adsecutor in eadema fuerat dignitate ordinatus. Eisdem etiam diebus Venetici magistrorum militum prælibatus prefecture dignitatem abominantes, rursus ut quondam ducem, videlicet Dendudem, sepelicti Ursonis Vpati flum, in Metamoneense insula sibi crearunt. Cuius regimen extitit spatio annorum 13. Ipse quoque posthaec cum decoris et honestatis gratia castrum quod Brundulus dicitur non eo loco in quo nunc situm videtur, sed ultra presentem ripam fluminis condere voluit, et illic a quodam infidelis Galla nomine, ejus aulsi sunt

A oculi, ipsiusque ducalum auferens posse ergo quod unius anni spacio fuerat. Super quem deinde Venetici irruentes, unaque conspirantes volentia, scalas similiiter illius eruerunt. Loco cuius Dominicum cognomento Monegarium, Metamoneensem, ducem sibi fecerunt. Et ut mos vulgi est, qui quoquam in proposita voluntate permisimus²⁴, sed quandam superstiliosa stultitia alias atque alias adinventiones exigitans, primo illius ducati anno tribunos ducos, qui sub ducali decreto consisterent, sibi proposuerent. Quod etiam per singulos annos prenominati ducis vita facere conati sunt. Deinde presuli Venetici facta conspiratione ejusdem Dominicis ducis oculos evellerant. Fueruntque anni ducatus illius numeri.

Post²⁵ dicesum²⁶ ejus omnis Venetorum frequentie simul collecta, quendam civem Berclianus civitatis Mauricium nomine, peritum seculari studio, ducatum bonore apud Melamensem insulam sublimavit. Qui dum impiebat et bonificie Veneticorum causam in omnibus tradaret, undecimo sui ducatus anno apud Olivolum (44) insulam apostolica auctoritate novum episcopatum fore decrevit. In quo quendam clericus, Obelliebatum nomine, episcopum ordinavit. Debet cum trigesita et uno anno ducatus dignitatem gubernaret, jam effectus senex, populo interpellata, Johannem suum filium honoris sui habere contentum complacuit. Duabus postmodum annis eius sebola extitit et sic ultimum in pace finivit dominum.

Præterea cum essent anni ab incarnatione Domini octingenti viginti tres, Johannes, Murius antedicti filius, honoris fastigium apud eandem insulam adormit et gubernare, quem neque scripto neque relatione expertus sumus eum patrem commissum bene traxisse. Extitit quidem²⁷ sibi filius Mauricius nomine, cui octavo decimo anno sui ducatus ejusdem dignitatis societatem concessit. Tempore quorum apud Venetiam adeo exercitit mox, ut omnes ieiulus ultra modum cooperarent. Circa hoc siquidem tempora Constantini augusti oculi a quibusdam suis militibus evulsi sunt, et Heraclei Augusta imperium cepit gubernare (an. 707).

Mortue vero Obelliebati episcopo, qui Olivolum episcopatum rexerat annis 23, Christoforus editus ei successor. Anno vero vigesimo tertio decimo predicti Johannis, comperta occasione suum filium Mauricium navaliter exercitu ad Gradensem urbem, et dominum Johannem sanctissimum patriarcham utericeret, destinavit. Ubi illuc pervenit, paternissimis obtemperare studens, eandem machinam virum crudeliter interfecit. Cuius mortis maximum dolorem suis reliquit civibus, quoniam interficerat interemptus. Gubernavit autem predictus De-

VARIE LECTIOMES.

²² collata 2. ²³ presistens 2. ²⁴ hinc codex i pergit. ²⁵ ita i ²⁶ vox nigra linea scripsit i.

NOTÆ.

(44) Olivolo,

vir Gradensem ecclesiam annis 36^{**}, sepultusque fuit in sancti Marci capella (45) post sanctorum martyrum mausolea. Quem successit Fortunatus ad regendam ecclesiam.

Eodem quoque tempore dominus Carolus Francorum rex Romanus adiit (an. 800, Dec. 23), ibique ab apostolico coronatus et unctus est in imperatore. Mortua est namque Heronis augusta, que rexerat imperium annis 8, et Nicayforus imperiale fastigium adeptus est. Quem quidam tirannus, Turcis nomine, magna expeditione stipatus, conatus est ad predium provocare. Sed augustus cum sui imperii poes omnia loca contra tyrrannum tueretur, tandem solum Tarsaticum destruere potuit.²⁷ Postmodum vero predictus tirannus pavilioni quod contra imperiale numen aliquod nefas pergeset, devotos et cernuis snam adinvenit gratiam.

Pribates siquidem Fortunatus patriarcha acriter dolens intersectionem sui successoris et parentis, incidas adversus Mauricium et Johannem duces composit²⁸, et relicta sede ei'urbe ad Italiam periret²⁹; quem etiam secetas est quidam tribunes Obeliorum nomine Metamauensis, Felix tribunes, Dimitrius, Marinianus seu Fescarus Gregorii, et nonnulli alii Veneticorum majores (an. 803). Ex quibus solus patriarcha in Franciam ivit. Ceteri vero remanserunt in quedam civitate non procul a Venetia, nomine Tarvisio; ibique non diuinus degentes, consilie illorum ammoniti qui in Venetia morabantur, Obeliorum (40) tribunum decem elegerunt.

Quo Johannes et Mauricius duces comperto, attriti timore, lapsi sunt. Alter illorum Franciam, id est Mauricius, alter vero Mantuanum adiit, ubi adeo commorati sunt, ut neater illorum Venetiam rediret, sed illic diem clauserunt extremum Christoforus etiam Olivolensis episcopus, dum Obelierii ducis adventum non anderet prestolari, cum predictis docibus fuga lapsus est. Tunc hisdem Obelierius andacter Venetiam intravit; qui cum devota et honorifice a populo susceptus esset, suum fratrem, videlicet Beatum nomine, dignitatis fecit sibi socium. Hac etiam tempestate Civitas nova, quae vocatur Eracleana, a Veneticis destructa est. Deinde predicti duces navalem exercitum ad Dalmatarum provinciam depopulandam destinaverunt. Olivolensis

A namque sedes, que proprio pastore vacua videbatur, Johanni diacono electo a plebe fuerat attributa.

Post aliquod vero tempus Fortunatus patriarcha cum Christoforo episcopo de Francia repedavit. Quibus cum fas non esset Venetiam penetrare, in sancti Cipriani ecclesia, plebe scilicet Altinalis episcopii ³⁰ que scita est apud Mistrinam (47), ospitati et aliquamdiucommorati sunt. Verum postquam dominus Fortunatus Christofori episcopi sedem a Johanne diacono injuste usurpatam didicit, prorsus doluit, et tractato studiosissime cepit qualiter sibi faveret, ut eum ad propriam sedem restituere posset. Johannes si quidem predictus diaconus quadam die cum incautus iret, a Fortunato patriarcha captus et diu detentus est. Sed ut excogitaret quid de illo agere deberet, nocte fuga lapsus evasit, et instanter Obelierium ducem adiit. Cui cum ea que passus a Fortunato fuerat ordine recitaret, pocius ducis animum adversus eundem patriarcham in odium quam antea esset excitavit. Tamen consulente patriarcha, Christoforus sedem suam tandem ³¹ recepit, Johannes vero diaconus reversus est ad propriam domum. Igitur Fortunatus patriarcha cum per aliquantum temporum spacia exul a propria sede manueret, Gradensem dispositi reciprocari urbem. Et quia valde Nicetae patricii adventum prestolari formidabat, qui tunc misus ab imperatore cum exercitu in partes Dalmatarum atque Venetiarum veniebat, relicta sede et propria urbe, iterum Franciam petuit (an. 806). Johannes vero diaconus, qui electus fuerat in episcopatu Olyvolensi, ordinatus est patriarcha. Obelierius siquidem dux per Nicetam patricium spatharii (48) honorem suscepit. Beatus vero, frater ejus, cum predicto Niceta Constantinopolim ivit, secumque deferens Veneticorum obsides et Christoforum episcopum et Felicem tribunum (an. 807). Quos augustus exilio dampnavit. Gubernavit autem predictus Christoforus Olivolensem ecclesiam annis 12. Quem successit Christoforus presbyter, qui sancti Moysi ecclesiae estitit plebanus. Eodem quoque tempore civitas Eracleana a Veneticis iterum derastata et igne combusta est.

Tunc Beatus dux, qui cum Niceta patricio Constantinopolim ivit, in Venetiam reversus, ab imperatore honore ypali (49) condecoratus est ³². Deinde Obelierius et Beatus duces Valentianum, tertium

VARIE LECTIONES

²⁶ numerum opere chronici Gradensis supposi; deest in 1 et ed. ²⁷ suprascripta vor 1. ²⁸ ad suprascriptam 1. ²⁹ suprascript. 1. ³⁰ p. a. A. c. in margine addita 1. ³¹ suprascriptum 1. ³² suprascripta vor 1.

NOTÆ.

(45) In ecclesia S. Eusebii. Chron. Gradea. (46) Ab Einhardo Wilharenus, Willeri, vocatur. (47) Mestr. (48) Spatarii et protospatarii, vel ut alii scribunt Spalarii et protospalarii, idem prope erant tunc temporis quod hisce nostris equites, cavalieri. Eorum insignia scaramangium (genus vestis), ensis et torques. Videbis in Ceremonial. aulee Byzantinae lib. 1, cap. 59. De protospatarus insignis locus est

in exceptis legum in egg. Leonis et Constantini impp. ann. circiter 870 apud Launclav. in Basilic. p. 99. Ibi vocatos legas μεγαλεπετήτων, h. e. magnificentissimos. ZAN.

(49) Ypatus, h. e. consul, sed consul honorarius, seu manus consularis, et ut apud Procop. lib. iii De bello Goth. consul nomine tenus θύρας καλέπτερος μένον. Frequens de iis in Graecis auctoribus, post conditam Constantinopolim mentio. Recte tamen monuit Com-

illorum fratrem, in dignitate sui ducatus habere & (50) petuit; qui quinque annorum spacio Veneticorum ducatum gubernaverunt.

Interea fodus quod Veneticorum populus olym cum Italico rege habebat, illo tempore (an. 810), Pipino agente rege, disruptum est, et hisdem rex ingentem exercitum Langobardorum ad Veneticorum provinciam capiendam promovit. Qui cum magna difficultate portus qui dividunt insularum littora pertransisset, tandem ad quendam locum qui Albiola vocatur pervenit⁴³, nulla ratione in ante pertendere gressum valuit. Ibique duces stipati sanguis Veneticorum expeditione eandem regem audacter aggressi sunt, et divinitus datum est Veneticiis de inimicis triumphum; sicque predictus rex confusus recessit. Igitur anno incarnationis redemptoris nostri... Pipinus rex depositus hominem (an. 810, Jun. 26), et Constantia opoltani missi, qui hunc ad eum legationis causa veniebant, mortuo ipso reversi sunt. Johannes siquidem patriarcha, qui per 4 annorum spacia Gradensem sedem vivente pastore usurpavit, sinodali censura depositus est. Licet in iuste sedem invaderet, tamen antea anciorum martyrum Hermachorum et Fortunati, seu Hilarii et Taciani corpora, nec non et sancti Marci capellam, marmoreis columnis et tabulis honorifice choros componere studuit. In sancte vero Dei genitricis Mariæ ecclesia supra altare ciborium peregit. Fortunatus deinceps ad propriam sedem reversus est. Et quia nulla ratione sui operis plenitudinem exarare me posse existimo, partem quam corrumdam relatione expertus sum stilo aductare studui. Ecclesiarum namque altaria Gradensis urbis, lammis argenteis condecoravit, et supra altaria martyrum argentea templa composuit. Ecclesiam vero sancte Agathe martyris a fundamentis ipse edificare devotissime fecit. Ubi martyrum quadraginta et duo corpora in ejusdem ecclesie cripta⁴⁴ recondivit. Ceterum vero quicquid in thesauris seu in ecclesiarum ornamenti peregit, nemo nominatim exprimere potest.

Hac quidam tempestale nuntius Constantinopolitanus nomine Ebersapius Venetiam adivit, et Veneticorum consilio et virtute hoc peregit, ut⁴⁵ utrique duces et dignitatem et patriam amitterent. Unus, id est Oboherius, Constantinopolim, alter vero Jateram

(50) petuit; qui quinque annorum spacio Veneticorum ducatum gubernaverunt.
Deinde cum essent anni ab incarnatione Domini a 8... [813] apud Rivoaltensem insulam Venetiam a communi decreto ducatus sedem habere maluerunt, et ad hunc honorem quendam virum Agnellum & (51) nomine, qui palatii hucusque manalis fuerit fabricator, sublimarunt. Sub dignitate etiam ejus duos tribunos per singulos annos fieri constituerunt. Eodem quidem anno Michael imperator cum ad expugnandam Bulgarorum gentem aggressus esset, in tantum inimicorum multitudinem perterritus est ut proprio relichto exercitu, fugam Constantinopolis atripuit. Et quia valde sibi ignominiosum hoc fecisse videbatur, non palacium sed monasterium peti. Tunc Leo qui illum exercitus ductor et signifer erat, pugnam patrare minime timuit, et Deo favente cum triumpho urbem reversus est. Quem imperatorem omnes fieri coaudaverunt. Postmodum vero Constantinum, suum filium, socium habere in hac dignitate voluit.

Prelibatus siquidem Agnello dux eam duos haberet natos, unus illorum, id est Justinianus, Constantinopolim destinavit; quem imperator hoscrifta suspiciens, ipsi honorem sibi largivit; alterum vero, id est Johannes, ducom fieri promovit. Deinde autem non post longum tempus Justinianus imperatores⁴⁶ ipatas Constantinopoli ad propria repedant, doleasque fratrem suum in honore festigant, contempnit adire palatium, sed in sancti Severi ecclesia una cum sua conjugi hospitatus est. Pater namque ejus non die filii molestationem et absentiam patens fuit, quoniam valde illum diligebat. Interdixit honorem Johanni, et expulso⁴⁷ a patria, apud Jateram civitatem exilio retrusus est. Tunc satisfacere per omnia voluit Justiniano sue filio, non solum ipsum sed etiam Agnillum suum nepotem, ejusdem Iustiniani natum, consortem sui fecit ducatus. Unde factum est ut Johannes, qui apud Jateram exulabat, fuga lapsus priorum Sclaveniam, deinde ad Italiam ad Bergami civitatem pervenit. Interea pater et frater hoc audientes, miserunt nuncios imperatori Ladivico, efflagitantes ut sibi redderet filium⁴⁸ fugi lapsum. Imperator vero libenter illorum precibus obtinerans, reddidit sibi fugitivum; quem abage-

VARIE LECTINES.

⁴³ Supple sed, aut lege et tandem ad quendam locum — pervenisset. ZAN. ⁴⁴ ita i. 2.. contra Zenith assertionem. ⁴⁵ suprascripta vox t. ⁴⁶ c. e. a. ab i. D. suprascripta i. ⁴⁷ VIIIth viii post addita in margine, et recentiore quidem menu; ante numerum in margine rasura cognoscitur. In cod. 2. in marg. adiectum est; octingenti quatuor, eadem menu qua totus liber exaratus est. ⁴⁸ suprascripta i. ⁴⁹ ita i. ⁵⁰ ita tertendum erit: imperator apographum Giesbrechtii manu correctum; legi conjicio impr. ⁵¹ ex supra ibi. add. i. ⁵² suprascriptum i.

NOTÆ.

befisiens in notis ad Theophanem, vocem θεοτός non semper in auctoribus Graecis significare consulēm, sed quandoque extīnum, praecipuum, proceres et hujusmodi. De insigniis horumque consulum honorarium vide Cassiodor. lib. vi Variar. Vide insuper celeberrimum Pagum in Dissert. Hypat., cap. 8, p. 71, unde haec haecimus. ZAN.

(50) Zara.

(51) Exstat documentum anni 810. Venetorum omnium, ni fallor, vestitissimum, in quo agitur de translatione monachorum Sancti Servuli ad Sanctum Hilarius ab eodem duce peracta. Vid. cl. Cornelium in eccl. Sancti Servuli ZAN.

mora Constantinopolim una cum uxore destinaverunt. Eo quoque tempore Leo imperator apud Constantinopolim interfactus (en. 820), qui imperij principatum annis gubernaverat septem, et Michaelis imperium adeptus est. Agnellus vero predictus dux legationis causa suum nepotem et equivocum Constantinopolim misit, ibique mortuus fuit. Fortunatus quidem patriarcha cum non sedule in sua vellet degere sede, sed contra Veneticorum voluntatem sepiissime Franciam repelebat, et quia hoc modo dubius displicebat, populerunt illam a sede, et in loco eius ordinaverunt Johannem, Sancti Servuli abbatem. Circa haec tempora apud Olivensem insulam sancti Petri ecclesia edificari incepit. Antedictus quidem Fortunatus patriarcha propria sede anima, secundum quod diximus Franciam cum Grecorum missis repetebat. Ibique aliquamdiu moratus, diem finxit extremum (en. 824). Gubernavit autem Gradensem ecclesiam per viginti et septem annorum spaci. Eo quoque tempore quidam Veneticorum conspirationem adversum duces facere conati sunt; ex quibus duo prope sancti Gregorii ecclesiam suspensi sunt, id est Johannes Tornaricus, et Bonus Bradanensis. Johannes autem monasterius fuga lapsus ad Lotharium regem; tamen quidquid habuit et domus et fortuna depopulata sunt. Inter ea Johannes abbas qui electus in Gradensi pontificatu fuerat, sua sponte relicta sede, sancti Hilarii ecclesiam potens, una cum monachorum contubernio quod in sancti Servoli monasterio degebat, monasterium ibi dinceps ordinare decrevit et habere pro futuro^{**}.

Venerius deinde Gradensem adeptus est sedem, qui sancti Mauri ecclesiam, quam suburbio scita est, fabricator extitit.

Anno quidem incarnationis Domini octingentesimo vigesimo secundo, mortuo Agnollo duce, qui decem et octo annis Veneticorum ducatum gubernavit, ducatus dignitas in suo filio Justiniano remansit.

Bac etiam tempestate (en. 827). Michaelis imperator mittens exercitum ad Siciliam, Veneticorum auxilium petuit, cui Justinianus dux quasdam bellissimas naves transmittere studuit. Sed uterque exercitus minime aliquod triumphum consequi valuit. Iodam quoque tempore Johannes, Agnelli antedicti ducis filius et Justiniani frater, qui erul apud Constantinopolim extitit, ad Venetiam reversus est, et fronte sibi Justiniano fratre, dux affectus est. Ille vero imperatore efflagitante, exercitum ad Siciliam preparaverunt; qui etiam reversus est absque triumpho.

Mortuo quidem Justiniano duca (en. 828), qui unus cum patre gubernavit ducatum annis decem et septem, et post mortem patris unius annis pacio, digni-

VARIÆ LECTIONES.

^{**} et h. p. l. suprascripta l. ^{**} d. i. a. f. r. audita in margine l. ^{**} p. l. suprascripta l. ^{**} de A. suprascripta l.

NOTÆ.

Cornichia in insula veglia prope ejusdem vocabuli oppidum.

(52) Norrena, Nurenza, ad quam insula Corcyra nigra, Lesina, alia pertinebant.

(53) Caridum (aut fortasse Cwricum) est hodie

A tas in suo fratre remansit. Fuerat namque predictus Justinianus ^{**} maximus ecclesiarum cultor; sancti vero Zacharim et sancti Hilarii monasteriorum ipse existit devotissimus fabricator. Ultimo vero vite seu anno sanctissimi Marci evangelista corpus de Alexandria ^{**} a Veneticis altatum, recipere promoruit. Qui tanti thesauri manus honorifice suscipiens, in sui palatii angulo peragere fecit cappellam ubi illud reconditum posset reservari, interim ecclesia esset expensa, quam hisdem dominus inchoavit, sed preventus morte, Johannes unus videlicet frater ad finem perduxit.

Circa haec tempora missus Selavorum de insula Narrentis (52) ad dominum Johannem ducem veniens ab eo baptizatus est, pacem cum eo instituens, licet iniuste et perdurasset.

Interea Obelierius dux, qui apud Constantinopolim exilio fuerat dampnatus, Venetiam reciprocavit, et in Vigilia civitate apud Curidum (53) sese retraxit. Quo aserto, Johannes dux ad eundem capiendum promovit exercitum. Sed cum die predictam civitatem obsidione circumvallaret, tandem diviso exercitu Metamaucenses ad predictum Obelierium confugium fecerunt. Exercitus vero qui suo seniori fidem servabant, Metamaucensem insulam expugnantes, prorsus incenderunt. Tunc dominus Johannes dux iterum preparavit exercitum; cum quo ipse veniens Vigiliam civitatem expugnavit, et capto Obeliero decollare eum jussit. Cujus caput ad Metamaucensem insulam delatum, in sabbati sancti die juxta Sancti Martini marginem suspensum est. Eo autem tempore sancti Petri Olivensis ecclesia, quae per novem annorum spacia fuerat fabricata consecrationem recepit.

Anno vero nostri redemptoris ab incarnatione..... Istrienses episcopi, qui consecratio donum a Gradensi patriarcha more solito recipiebant, Aquilegensi metropolitano, Langobardorum regis virtute coacti, sese subdiderunt. Interea quidam Veneticorum, id est Carosus tribunes et Victor nonnullique alii, facta conspiratione Johannem ducem a Venetia populerunt et Carosus banc usurpatum dignitatem. Tunc dominus Johannes dux in Franciam ad Carolum (54) regem ivit; qui eum devote suscipiens, honorem et solarium sibi impendere procuravit.

Sequenti vero anno Basilius tribunus et Johannes Marturius et ceteri nobiliorum numero triginta, predicti Johannis ducis fidelitate a patria exientes, in sancti Martinis ecclesia quae apud Mistrinam, loco qui vocatur Strata, scilicet ospitati, et tamdiu commemoratis, donec Veneticorum multitudine ad illos conveniret, ut Venecienses ad Carosi ducis periculum intrare sine aliquo obstaculo quivissent. Unde sa-

(54) Ludovicum scribil Andreas Dandalo.

etiam est quo, quamdam die, dum prelibatus Carrosus dux securus in palacio maneret, a predictis hominibus captus, evulsi oculis exilio retrusus est. Sui quoque secatores, id est Deusdodus Grurus, Marinus patricius, Dominicus monatarius et Trifulus Gradensis interficti sunt. Dehinc neminem ducem constituere maluerunt, sed eo carente ab Ursone Olivensi episcopo et Basilio et Johanne tribuno unius anni spacio dijudicabantur. Tunc dominus Johannes dux de Frantia in sancti Dimitrii festivitate reversus est; quem Venetici prompte suscipientes ducatum sibi restituere satagerunt. Dominicus quidem Torcallensis episcopus relicto episcopatu monasterium peciit, et in loco ejus Johannes est ordinatus.

Circa hoc tempore Venetici negotii causa dum de Benevento revertebantur, a Narrentanis Sclavis capti, pene omnes interficti sunt. Isdem vero dominus Johannes dux sanctissimi Marci evangelista ecclesiam consecrare, et digne beatum corpus in eadem colloquere procuravit. Preterea quidem Veneticorum, cognomento Mastallici, diabolica sugestione decepti, eundem Johannem sancti Petri de ecclesia in ejusdem festivitate venientem comprehendentes (an. 836), detonsa harba cum capillis, clericum apud Gradensem urbem conlocare fecerunt; qui ibi persistit, interim diem ultimum vixit. Presul autem Veneticorum populo ceplam annorum spacio. Cui succesit quidem nobilissimus, Petrus nomine, qui Joannem suum filium consortem in honore habere voluit. Iste namque tertio saeculo anno Sclaviam bellicosis navibus expugnaturam adivit. Sed ubi ad locum qui vocatur Sancti Martini curtis perveniret, pacem cum illorum principe Muisclevo nomine firmavit. Deinde pertransiens ad Narrentanas insulas, cum Drosaico Marianorum judice similiter fedus instituit, licet minime valeret; et sic postmodum ad Veneciam reversus est. Ubi diu commorari cum minime licuit; sed denuo preparavit exercitum adversum Liuditum Sclavum, ubi plus quam centum Venetici interficti fuerunt, et absque triumpho reversus est. Tuoc (an. 840) in mense Maii sexta hora diei sol obscuratus est, et factus est eclipsis. Hac denique tempestate Theodosius patricius Constantinopoli ad Veneciam veniens, spathari honoris investitum Petro contulit duci, integroque anno ibi commoratus est, ex imperatoris parte eundem ducem efflagitans ut expeditionem Saracenos ad expugnandos sibi attribuere non recusaret; quod liben-

A ter dux facere non denegavit. Tunc preparare sexaginta bellicosas naves omni sub festinatione studuit, et usque ad Tarantum, ubi Saba Saracenorū principes cum maximo exercitu manebat, eisdem desinavit. Sed a Saracenorū multitudine pene omnes Venetici capti et interficti sunt. Idem nempe Saraceni, videntes quod in christianis victoriam essent consecuti, ad Absarcensem civitatem (55) usque pertungere non debilaverunt, et in feria secunda pasto incendio eam devastantes, ad Anconam civitatem transierunt; quam similiter igne concremantes, multis captivos exinde secum detulerunt. Deinde vestum per mare hac illuc se navigantes, Adrianensem portum (56), qui vicinus Veneciae subsistit, applicauero. Ubi cum sortis industria se illic nullam predam capturas pervidissent, reddeundū iter ad propriam arripuerunt (57). Postquam vero ad exitum Adriatici culi (58) pervenerunt, naves Veneticorum quas de Sicilia seu de aliis partibus revertebantur, omnes ab eisdem comprehense sunt.

In secundo vero anno iterum predicti Saraceni maxime cum exercitu usque ad Quarnarū calsum (58) pervenerunt. Quos Venetici navali expeditione agredientes, acriter juxta locum qui Sansagni (59) nominatur supra eosdem irruerunt (60). Sed denum Venetici dantes terga, victi regressi sunt. Predicti Saraceni etiam Romanū ausi sunt adire (an. 844. Aug.), ecclesiamque sancti Petri depredare. Verum ad (61) sancti Pauli cum pervenissent, a Romanis cibis pene omnes occisi sunt (60).

C Circa hæc tempora Scavi venientes ad Veneticorum loca expugnanda, Caprolensem tantummodo castrum depredaverunt.

Interea Ludovicus Francorum rei Beneventi principatum adivit (ca. 848), et capto Abomasale (61) inimico, cum suis Romanū regressus est (62), siue ab apostolico coronatus et unctus est in regem (ca. 850, Apr. 6). Fertur quoque tunc Ragusensem civitatem maris et venti impetu maxima ex parte tecdisse. Denique Anchona civitas (63) iis diebus depredata est. Venerius quidem Gradensis patriarcha, qui pontificalem cathedram annis rexerat 24 et mensibus octo, mortuus est et Victor patriarcha erit ille successor. Illud etiam non pretermittendum, quod antedicti duces ad sua tuenda loca eo tempore das bellicosas naves tales perfidere studuerunt, quales nunquam apud Veneciam anteau fuit; quae græci lingua (64) zalandrie dicuntur. Iis diebus Ursus Olive-

VARIE LECTIONES.

(55) h. i. suprascripta i. (56) ar. suprascriptum i. (57) g. suprascriptum i. (58) vox suprascripta i. (59) d. suprascriptum i. (60) vox suprascripta i. (61) add. in marg. (62) a lingua suprascripta i. (63) is d. suprascripta i.

NOTÆ.

(55) Ossero in insula Cherso sinus Flanatici.

(56) In ostio Padi.

(57) Id est siuuus.

(58) Siuuus in quo insula Cherso, Lussin, Arbe Pago jacent.

(59) Sansegō insula parva ab occidente insula Lussin.

(60) Quod et Prudentius in Ann. testatur.

(61) Amelmasar, Massar, in Chron. Casinensi, ab Andrea Berg. et Erchempero vocatur.

Iensis ecclesie presul, qui pontificalem sedem annis 32, hominem exivit ^{**}. Cui successit Maurus episcopus. Eo vero anno (860) talis glacies apud Veneciam dicitur fuisse (62), qualis antea nec postea visa est.

Mortuo vero Victore patriarcha, qui Gradensem ecclesiam annis gubernaverat sex et mensibus tribus et diobus qualiuor. Vitalis hanc adeptus est sedem.

Anno quidem Domini nostri Iesu Christi incarnatione ^{***},.....Lodovicus Longobardorum rex unacum conjuge sua ad locum qui Brundulus (63) vocatur veniens, apud sancti Michaelis monasterium ab utroque duce honorifice susceptus est. Ubi eum triduo simul comancerent, ad dilectionis seu pacis vinculum corroborandum Johannes dux secum de sacro baptismate sobolem regem promovit ut susciperet. Quo peracto rex cum conjuge Italiam, duces vero ad pallatiuum ^{**} reverst sunt. Eo tempore Normanorum gentes cum trecentis sexaginta navibus Constantiopolitanam urbem adire ausi sunt. Verum quia nulla ratione inexpugnabilem ledere volebant urbem, suburbanum fortiter patentes bellum quam plurimos ibi occidere non pepercérunt, et sic predicta gens cum triumpho ad propriam regressa est. Is etiam diebus Caroli, Francorum regis et Lotharii ^{**} filii (64), exitus Lodovico Longobardorum regi denunciatus est (an. 863); et iudicem Francie interpellantibus, illuc ire festinavit, eosque sub suo mansueto regimine adquisivit, duorumque deinceps regnum imperator effectus est. Tunc vero Mauro Olivolense episcopo mortuo, qui pontificali honorem rexit annos decem, Dominicus episcopus ubi successor exiit.

Interea cum essent anni ab incarnatione nostri Redemptoris.....Johannes dux diem finivit supremam, et ducatus in suo genitore solo remansit; qui uno anno post filii funus dum in sancti Zacharie monasterio diem celebraret festum, a pessimis hominibus, exente eo, peracto vespero, de ecclesia, iasonis crudeliter interemptus est. Cujus corpus sancte moniales in ejusdem ecclesie atrio sepelire studiose procuraverunt. Gubernavit autem Venetorum populum.....annorum spaciū. Deinde ad eundem dignitatem culmen quemdam virum Ursonem nomine sublimarunt (an. 864). Nomina nempe homicidarum qui hoc facinus proregerunt, hec sunt: Johannes Gradenicus cum quodam suo nepote, Petrus Stephani Candiani filius, Stephanus de Sabulo, Dominicus Faletri filius, Ursus Gragnarius, duo fratres Salbiani filii, et multi alii, nomina eorum ignoramus^{**}. Sed divina clemencia diu noluit inultum hoc pretermittere scelus. In sancti Sixti festivi-

^A tale Johannes Gradenicus cum duobus natis, Stephanus de Sabulo, Johannes Labresella occisi sunt. Petrus quidem Candianus, et Petrus Clotensis, Petrus Flavianus. Dominicus Faletri per Petrum Equileensem episcopum et Johannem Gradenicum archidiaconem, et Dominicum Massonem Constantinopolim ad exulandum destinati sunt. Ceteri namque, id est Stephanus Candianus cum Johannis Gradenici nepote, seu omnes sceleris predicti consilii, repulsi a patria, exilio apud Franciam damnati, rediundi editum auctor quam repperire valuerunt. Tamen unus illorum qui apud Veneciam remansit, id est Ursus Gragnarius, a demonio conquisatus expiravit. Prelatus quidem Ursus dux adversus Dommagoum, Scavorum principem, cum navalी expeditione properavit. Sed cernente eo Veneticorum multitudinem, prohibuit pugnam, pacem requisivit. Deinde acceptis obsidibus dux ad Venetiam repedavit. Eodem videlicet tempore Deusdeditus Torellensis episcopus a duobus suis servitoribus apud Altinum interfactus, diem finit ultimum. Quod audientia dux, unum ex illis juxta flumen quod Silis vocatur, alterum vero in Torellensi lacuna suspendere permisit. Profectus autem Altinati ecclesiae antedictus episcopus manis.....Ecclesia namque sancte Dei Genitricis et Virginis Marie, que rotuitate pene consumpta manebat, a Marini patricii filis consolidata est. Hac denique tempestate Michael imperator interfactus est (an. 867). Basilius vero ^{**} cum suo filio Constantino imperatores effecti ^{**} sunt.

^B Is diebus Ursoni Veneticorum duci nunciatum est quod exercitus Saracenorum iuria Tarantum maneret. Tunc navibus bellicosis eisdem dimicatores adiit. Cumque dia inter se ^{**} decertantes, Saraceni superati cecidissent, Venetici victores reversi sunt. Interea Baris civitas domini Ludovici regis Francorum et Longobardorum ab exercitu capta est (an. 871, Febr. 2); quam videlicet civitatem, Bandone ejusdem civilis gastaldio agente, Saracenorum gnos per annos circiter 30 tenuerunt. Trigesimo primo anno, divina favente gratia, redditum est illis impietas quam Christianis civibus olim intulerant. Capta est autem quarto Nonas Februarias, qua die sancte Dei Genitricis Virginis Marie purificatio celebratur. Sequenti vero anno (872) mense Madii item Saraceni Creta insula egredientes, quoddam Dalmatarum urbes depopulatis sunt, pariterque etiam Braciensem ejusdem provincie ^{**} urbem invaserunt. Quod cum domino Urso duci denunciatum foret, parvam naviculam cum 14 hominibus ad Istram usque destinare sub festinatione studebat, quatenus Saraceni ne forte Veneciam petere vellent

VARIÆ LECTIONES.

^{**} in marg. recentiori tenui adjecta: Obiit a VIII° Lujo ^{**} A. q. d. n. L. Ch. ab. i. post inscriptione sunt in lacusam, ut paladius atra mentum demonstrat. ^{**} i. e. palatium ^{**} ejus supra scribitur, perperam. ^{**} n. c. i. suprascripta 1. ^{**} vox suprascripta 1. ^{**} ita S, interficti ed. et codd. (?). ^{**} se alterum suprascriptum 1. ^{**} o. p. suprascripta 1.

NOTÆ.

(62) Provinciam regis.

(63) Brondolo.

vel qualis eorum fortitudo subsisteret explorare deberent. Qui cum Gradensi de civitate Istriam petituri erissent, predones⁷⁴ Sclavi, qui in portu Silvodi reclusi latitabant, supra eandem naviculam velociter irruerunt. Ubi cum umerque pars fortiter dimicaret multique Sclavorum percussi desicerent, novissime vero capita Venetorum ab eisdem Sclavis naricula, omnes Venetici qui intus erant occisi sunt. Predicti autem Saraceni, urbibus quas duximus devastatis, cum inestimabili proda ad propriam sunt reversi. Eodem vero tempore dum Lodovicus imperator adhuc apud Beneventum commoraretur exercitusque ejus Taranti civitatem obsideret, quam Saraceni captam detinebant, Adelchisi Longobardorum princeps imperatorem extinguebat molitus est (en. 874, Aug. 25). Sed cum facile hoc nefas perlicere non valeret, sacramento sum constrinxit quod ultra in regione eadem nec ipse nisi rogatus veniret, nec exercitum mitteret. Deinde ad Beneventum cum rediret, Saracenos qui apud Terracinam Campanie manebant aggressus (Sept.) fortiter debellavit, undecimque milia ex eis occidit, et sic ad Italiam reversus est.

Hac denique tempestate mortuo Vitale patriarcha qui Gradensem ecclesiam annis rexerat...⁷⁵ (65), comitus Petrus diaconus in loco ejus electus est, vir sanctitate precepsa, grammatica artis peritus. Hic dum tanti honoris se indignum judicaret, priusquam eligeretur, ad Italiam confugit; sed tandem precibus reductus, invitus ad pontificale culmen ascendit. Lodovicus pius imperator tunc Verone (66) obiit (en. 875, Aug. 12). Apud Torcellum quidem mortuo Senator episcopo, qui Altinatis ecclesiam annis gubernavit, subrogatus est in ea sede⁷⁶ Dominicus abbas Altinatis monasterii, qui olim fuerat monachus sancti Illarii, et inde egressus, pro imposito crimen veretro sibi absiso, apud Spoleto postmodum aliquamdiu moratus est. Quem dum contra ducis decretum Petrus egregius patriarcha sub anathematis vinculo coarctaret, ejusdem⁷⁷ ducis amissa gratia egressus, Istriensem pectit provinciam.

Circa hec tempora Saraceni advenientes, Gradensem urbem capere conali sunt. Sed civibus fortitor decertantibus, Saracenorum impietas non prevaluit. Tamen cum duobus predictam urbem diebus obsidissent, decunquistam est domino Urso duci; qui instanter Johannem filium suum adversus eosdem cum navalib[us] exercitu misit. Quod dum Saraceni sorte investigarent, pretiosus recedentes ab urbe, Camacensem (67) villam depopulati sunt.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴ vox suprascripta i. ⁷⁵ manus recentior suppluit in codice 3. ⁷⁶ c. s. suprascripta i. ⁷⁷ c. d. a. g. suprascripta i. ⁷⁸ s. p. suprascripta i. ⁷⁹ c. e. suprascripta i. ⁸⁰ ita i. 2. 3.

BUTINE

(65) Annis 10, mense 1, diebus 6. Chron. Gradense.

(66) Immo in finibus Brescianis, testo Andrea presbitero. SS. III. 237.

(67) Comachio.

(68) Umago, Cittanova, Cervaro, Rovigno.

(69) Bari.

pollante soluti sunt. Circa haec tempora Carolus A, electum contra voluntatem consecravit, quoniam in sum electionis die sacramento a principe constrictus est, ut quem ipso illi electum dirigeret, talem illi consecraret. Dixit tamen sibi patriarcha: *Ve tibi, quia tamere ad hunc accidis honorum! An nescis ubi dicitur: Si quis sonet ipsum abcederit, deficietur a clero? Et ut coacte me hoc facere credas, in die judicij pro hac honore, nisi peniteas, rationem reddes, quia tibi ipsi verendum amputare minime percussi.*

Circa haec tempora mensis Iunii die 22 sanguis de nubibus pluit. Tunc Johannes Olivolensis ecclesiam presul obiit, qui predictam ecclesiam annis gubernaverat. quem Laurentius presbyter ad hanc sedem regendam secutus est. His diebus quidam Sclavus nomine Brenamir, imperfecto Sedescavo ipsius ducatum usurpavit. Dominus quidem Ursus dux efflagitante Basilio imperatore eo tempore 12 campanas Constantinopolim misit, quas imperator in ecclesia no iter ab eo constructa posuit, et ex tempore illo Greci campanas habere cooperunt.

Mortuo vero hac tempestate (en. 88) domino Urso duce, dignitas in Johannes suo filio remansit. Fuit autem predictus Ursus multus sapientius et pietatis vir amatorque pacis. Ipse apud Civitatem novam Eraelianam palacium construere fecit. Temporibus cojus in Rivoalto etiam paludes cultandi homines henciam habuerunt et domos edificandi contra orientem. Insula namque que Borsundurem vocatur, consulente illo composita fuerat. Gubernavit autem predictum honorem annis 17, et moritus est ac sepultus in sancti Zacharie monasterio. Johannes vero dux Cumaciensem comitatum ex Romani pontificia largitate adquirere cupiens, Bedovarium suum fratrem Romanum direxit: qui dum Ravenam adiret, Marius Cumaciensem comes super eum viros armatos misit, et ibi vulneratus in cruce captus est. Tunc predictus comes, ne hanc injuriam requireret, sacramento eum constrainxit atque dimisit. Sed reversus ad ¹¹ Venetiam, statim vitam finivit. Propter quam causam dominus Johannes dux navalium exercitu Cumaciensem castrum properans, ejusdemque populum atquinavit, et ordinatis ibi secundum suum veille judicibus, ad palacium rediit, et morte fratris ulciscenda Ravennales depredari jussit. Circa haec tempora mense Julio stella de oriente in modum facule visa est pertransisse, que totum pene mundum illuminavit. Post ejus transitum visum est hominibus in celum andire in modum sonitum portarum cum aperiuntur et clauduntur, et propterea dicebant quod celum apertum esset et clausum. Tunc Victor patriarcha ex hac luce migravit, qui Gradensem gubernaverat ecclesiam annis 18, sepultusque est in atrio sancte Eufemie. Quem successit Georgius, frater ipsius, qui

Post hunc vero ad Gradensem gubernandam ecclesiam Victor, presbyter sancti Sylvestri basilice, D successor. His diebus Sedesclavus, Tibimiri ex progenie, imperiali fultus præsidio Constantinopolim veniens, Scavorum ¹² ducatum arripuit, filiosque Domogoi exilio trusit. Evidelicet tempore domini Ursus dux ab imperialibus internunciis protospatharius effectu dealis, amplissimis ditatus est, sicutque filiam nomine Feliciam Rodoaldo, Johannes ducis Bolonie filio, in conjugium tradidit, Johanna siquidem abbatisa, domni Ursi ducis filia, sancti Zacharie monasterium jam paue consumplu ruitate a fundamentis recreare studuit. Tunc Victor electus patriarcha 8 Kal. Febr. consecratus est (Jan. 25); qui etiam Dominicum Torcellensem

VARIE LECTIONES.

¹¹ ad superscriptum i. ¹² ad superscriptum i. ¹³ lego Scavorum, ¹⁴ ad superscriptum i.

non plus quam anno uno et mensibus 6 et diebus 24 vixit. Ilunc Vitalis junior ad regendam successit ecclesiam. Dominus siquidem Johannes dux, corporis infirmitate detentus, Petrum minimum suum fratrem, populo adclamente, successorem sibi elegit. Quem postea cum convaleret, habere eum consortem voluit. Ipse vero ^{et} infirmitate correptus, non diu cum fratre manens expiravit, sepultusque fuit juxta predictum Badovarium fratrem suum, qui non plus annorum quam 23 fuerat. Dominus vero Johannes dux sanctorum Cornelii et Cipriani ecclesiam a fundamentis in loco qui Vinca contra nominatur edificare fecit. Tunc imperator Basilius migravit ab hac luce (an. 886).

Prelibatus Johannes dux alterum germanum suum Ursam nomine, sibi consortem fecit. Siquidem dominus Ursus dux dum quatuor haberet filios, id est Johannem, Badovarium, Ursam et Petrum, omnes ducatus dignitate praeter Badovarium claruerunt. Eodem vero tempore aquæ diluvii in finibus Venetiaram fuerant, in tantum ut omnes ecclesias sive domos penetrarent. Deinde cum dominus Johannes dux adhuc infirmitate detentus, frater ejus ducatum renaueret, Venetici ducom sibi constituerant Petrum videlicet, cognomento Candianum, infra domum ipsius 17 die mensis Aprilis (887). Quem dominus Johannes dux clementar ad palatum convocans, spatam (70) iustemque ac sellam ei contradidit, eumque sibi successorem constituens ad domum suam reversus est.

Suscepito itaque ducatu Petrus dux cum domino Johanne duce ejusque germano satishonorifice egit; et contra Narrentanos Scavos confestim exercitum misit. Qui cum sine effectu reversus esset, tunc per semet ipsum cum 12 navibus mense Augusto in mare hostiliter est egressus, et ad montem Scavorum parvem, in loco qui vocatur Macules exiuit, licet cum paucis. Sed Scavos sibi resistentes, primum in fugam vertit, multosque ex illis occidens, quinque naves illorum que ibi erant, securibus frigit. Sed demum irruentibus Scavis, ibidem interfactus est cum aliis septem mense Septembri, die octavo decimo, ceteri vero incolores reversi sunt. Tenuit autem ducatum idem Petrus dux menses 5. Fuit autem vir bellicosus et audax, sapiens et amodum largus; ecclesiam vero in tantum frequentans, ut nullo tempore divinocareret officio. Gujas corpus Andreas tribunus latenter a Scavis sublatum Gradensem urbem misit, ibique sepultus est in atrio ecclesie. Fuit autem statura mediocris, annorum quadragesima quinque. Tunc dominus Johannes dux.

A quamvis adhuc infirmis, deprecante populo ad palatum redit.

(An. 888.) Sed diuinus stare nolent, licet iam populo dedit ut constitueret sibi ducem quem vellet. Tunc omnes pariter elegerunt sibi Petrum nobilem virum, filium Dominicum tribui; qui videlicet Petrus natus fuerat de Aguella neptia Petri superioris decis, quem ad monasterium diximus interfactum. Mortuo itaque ipso tempore Vitale patriarcha, qui ecclesiam Gradensem gubernaverat annis 3 et mensibus 3 diebusque 14, successit sibi Dominicus patriarcha. Dominus vero Johannes dux rursum ad domum propriam reddiit, ibique usque ad vitæ finem mansit.

Interea (en 899) Ungrorum pagana et crudelissima gens Italianam veniens, incendiis et rapinis concreta devastans, maximamque multitudinem hominum interficiens, nonnullos etiam captivos reservavit. Contra quos Berengarius rex direxit exercitum 15 milia hominum. Sed pauci ex eis reversi sunt. Ungri vero pertransentes Tarvisium, Palavium, Brixiam, celerosque flues, Papiam et Mediolanum venerunt et usque ad montem Job (71) depopulantes castra. Sed ad Venecias introgredi cum sequis adque pelliciis ^{et} navibus (72), primo Contatem novam, fugiente populo, igne concreverant. Deinde Equilum, Finam, Cloiam, Capalargalem incenderunt, litoraque mari depopulaverunt. Verum etiam temptantes Rivoaltum et Melamarcum ingredi per loca que Albiola vocantur in die passionis sanctorum apostolorum Petri et Pauli, tunc dominus Petrus dux navalii exercitu, Dei protectus auxilio, predictos Ungros in fugam verbū. Fuit namque hæc persecutio in Italia et Venetia anno uno. Rex igitur Berengarius, datis obsidibus ac donis, predictos Ungros de Italia recedere fecit cum omni preda quam ceperant. Hac scilicet tempestate Dominicus patriarcha migravit a seculo, ecclesiam Gradensem rezerat annis 7 et mensibus 11. Cujus Laurencius successor exiit. Circa hec vero tempora dominus Petrus dux una cum sis civitatibus apud Rivoaltum edificare cepit (73) anno sui ducatus 9, siveque Leo imperator protospathari honorem subiungunxit. Predicta vero civitas mura a capite rivuli de castello usque ad ecclesiam sancte Mariæ que de Jubianico dicitur extendebatur. Maximaque catena ferrea inibi composita era, que uno capite in fine predicti muri, alio vero in sancti Gregorii ecclesiae margine, quæ trans ripam posita est, coharebat, ob hoc videlicet, ne ulla navis pene trandi facultatem nisi dissoluta catena haberet. Vnde

VARIÆ LECTIONES.

^{et} vero superscriptum 1. ^{et} ma 1; bellicis ad.

NOTÆ.

(70) In antiquis nostratis nummis argenteis, vulgo grossi, seu matapanes dux dextera vexillum, sinistra sustinet, seu sceptrum ZAX.

(71) Jovis, S. Bernhard.

(72) Navibus ex pellicibus confectis.

(73) Primordium urbis Venetiarum. ZAX.

autem jam dictus Petrus ^{et} dux in ducata annis 23, et mortuus est (an. 912), sepultusque in sancti Zearchariae monasterio, de cuius funere non modico Venetici condoluerunt, quoniam plenus omnibus honestate honorifice rexit ducatum. Quem successit ad hanc regendam dignitatem dominus Ursus cognomento Partiacius, qui mox ut dux effectus est, suum filium Petrum nomine Constantinopolim ad Leonem imperatorem destinavit. Quem imperator cum honore suscipiens, protospatharium ^{et} fecit, dictatumque maximis donis ad propria redire permisit. Qui dum Chroatorum fides rediens transire vellet, a Michabеле Scavorum duce fraude deceptus omnibusque bonis privatus, atque Vulgarico regi, Simeoni nomine, exilii pena transmissus est. Quem pater perditum acriter dolens, minime acquirere quivit, interim per suum internuncium, Dominicum videlicet Metamauensem archidiaconem, qui postea episcopus effectus est, suis donis redimeret.

His autem diebus defuncto Leone imperatore (an. 912), Constantinus ejus filius imperium adeptus est. Ipso etiam tempore Laurentius patriarcha hominem exivit, qui Gradensem ecclesiam rexerat annis 12, mensibus 8, diebus 24, tumulatusque est in sanctae Eufemiae atrio. Quem Marinus patriarcha successit. Prelibus itaque Ursus dux, dum ducatum annis generet 20, jam senex effectus terrena penitus parvipendens corobitalemque habitum in sancti Felicis monasterio devole suscipiens, ibi vitam finivit. Peerat namque ingenio preclarus, sanctitate predictis justitiae amator, elemosina dapsilia, omnibusque bonis fulsus. Post cujus discessum quidam nobilissimus Petrus cognomento Candianus ducatum suscipiens, nihil minus sui successoris exemplo subditum sibi populum tractare conatus est. Ubi dum Campanensis insule homines quosdam Veneticos temere comprehendisseant, ipse vero tanti dedecoris ioriam non ferens, misso illuc exercitu ipsorum castram igne combussit, quosdamque illorum interficiens, reliquos ultrisque sexus ad Veneciam duxit, ibique tamdiu ipsos detinuit, donec sese suae dicioni sacramentorum fide subderent et ut proprii sibi deinceps in omnibus obtemperarent. His namque diebus quidam Olivensis episcopus Dominicus nomine defunctus est, quem successit Petrus, Petri tribuni alias. Antedictus vero Petrus Candianus dux suum dilectum equivocum filium Constantinopolim ad Constantium et Romano imperatores transmis-

A sit, a quibus protospatharius effectus, cum maximis donis ad Veneciam rediit. Qui vero prelibatus dux post adventum filii non plus quam quinque annorum spacia vivens, ab hac luce subtractus est. Quem successit ^{et} Petrus Ursonis ^{et} ducis filius, is qui apud Vulgaricum regem fuerat exultus. Sane non absurdum videtur interponere, quomodo predictus Romano imperiale fastigiam usurpavit. Leo scilicet imperator quem supra memoravimus, dum solito more navalium exercitum in Saracenos mitteret, eundem Romano, qui tunc delongari officio fangebatur, primum eductorem ipsius exercitus constituit. Interea mortuo Leone imperatore, Constantinus ejus filius omnium electione imperium estadeptus. Qui statim ad Romano suos delegavit nuntios, mandans ut una cum exercitu Constantinopolim remenret; quibus respondisse fertur se nulla ratione Constantinopolim redditurum, neque sum dicioni obtemperaturum, nisi eum in palacio majorem consilium et quasi patrem coloret: sin vero aliter, procul dubio sese totis nisibus suo imperio repugnatorum promisit. Mox namque verba operibus adimplens, civitatem que Avitus (74) dicitur adiit, ibique ne aliquis alimoniam Constantinopolim deferret penitus interdixit. Unde factum est, ut cives inedia pene consorpti, imperiali consilio eandem in palacio ut exposcerat recuperant (an. 919). Qui instanter suam filiam Constantino imperatori in conjugio tradidit. Tum (75) sibi tribusque suis filiis, id est Christoforo, Stefano et Constantino, imperiale coronam imposuit, sive in uno palacio quinque simul imperatores manebant. Nam Christoforus, major Romano filius, non diu vivens, imperium cum vita perdidit (an. 920). His diebus mortuo Petro duce Baduario, qui rexeral ducatum annis 3, successit Petrus ^{et} Candianus, antedicti Petri ducis filius. Predicti namque qualiter imperatores inter se animos repugnantes, dum Stefanus et Constantinus fratres suum cognatum Constantium occidere molirentur, interdicente Romano patrem violenter monachum effectum, apud insulas que Paonarie (76) nuncupantur exilio damnaverunt. Hoc denique paterno scelere patrato, iterum qualiter predictum Constantium perdere conati sunt intimabo. Antiqua etenim consuetudo in Constantinopolitano palacio fuisse fertur, quo quisque imperator milites illic haberet qui palatinas excubias sorte peragerent, quos Eolica lingua littorias (77) nominat. Cumque tres simul illo tempore im-

VARIE LECTIONES.

^{et} vox suprascripta 4. ^{et} Illum additum est, sed signis suppositis indicatur non esse legendum. ^{et} suprascr. manu recentiori XIII XXXVII ^{et} suprascriptum manu recentiori Baduario ^{et} suprascr. manu recentiori VIII XL.

NOTÆ

(74) Abydos.

(75) His enim confer Liudprandi narrationem, Antapod. v. 21 sqq., quam noster ignoravit.

(76) Principem insulæ hodie; Romanum imperatorem in insulam Proten relegatum, Zonaras lib. XVI scribit.

(77) Fortasse a Latina voce *hictor*, Graeco more iis seculis inflexa, veluti *χαριτόδοκτηρες*, *campiductores*; *χαριτόπεις*, *centatores*, aliisque id genus hybridae voces, quæ eti Latine, Græcis tamen litteris Graecaque inflexione descriptæ, a Græcis sequoris eti passim usurpabantur. In codice tamen repon-

perim gubernarent, unusquisque illorum in palacio
hujus conditionis proprios milites habebat. Quibus
omnibus quidam eunuchus Gallus nomine preerat,
cum quo quadam die duo fratres, id est Stefanus et
Constantinus, clam tali ordine consilii sunt, vide-
licet dum simul solito ¹¹ ad mensam convenienter
et duris servitibus cognatum Constantium ex-
esperarent, mox ut condicium iudicium magister ab
illis sentiret, propria militibus adituro exequi-
panderet, qui cumdem Constantium vel extingue-
rent vel de palacio turpiter eliminarent, Constan-
tini vero militibus, ne sibi favore possent, aditum
interdicceret. Quod predictus Gallus libenter admis-
plo promisit. Sed Dei ¹² providencia qui illum,
scilicet Constantium, imperare disposuerat, hanc
malaignam conspirationem noluit sibi latere. Idem
vero Gallus, divina inspiratione, mox creditum sibi
consilium Constantino prodere studuit, spouondi-
que ut illis innuentibus, Constantini militibus quos
claudere promiserat aperiret, illorumque milites
quibus aperire spouonderat clauderet. Quod factum
est. Cumque in crastinum ad mensam convenienter
et predicti fratres injurias cognato imponerent,
certus Constantinus Ede Galli, illatis sibi injurias
constantiter vicem reddere cepit. Tunc illi innuentes
inquiunt : *Nunquidem, Galle, possumus habere
aliquos, qui in isto arrogante nostra queant vindi-
care injurias ? At ille : Potestis, inquit, et rapido
curso Constantini milites ad sui senioris auxilium
promovit. Qui venientes, statim utrumque fratrem
comprehenderunt, ac Constantini iussu clerici facti
ad patrem monachum, quem ipsi exiliaverant, de-
tulerunt. Quos cum patre ¹³ venientes corneret, in-
sultans ait : Et unde in hac mea exiliu solidudine iam
devoti et pulchri clericis delati sunt ? Sed qui patrem
conducere non puduerunt ¹⁴, exiliu penam simul non sus-
tinebili, ut, quem contemptis habere conseruum
in honore, non habeatus consolatorem in dolore. Mox
vero per suos Constantium suum generum te-
litter affatus est : Noli, queso, mecum filios in uno
exilio esse permettere, quis quis utrum palacium ca-
pere requirit, neque unum exilium capit. Tunc
Constantinus imperator alterum illorum, id est Ste-
fanum, ad insulam que Preconisam (78) occupa-
tur, alterum vero, id est Constantium, ad Suma-
trapu (79) insulam exiliari jussit; qui videlicet Constan-
tinus apud eandem insulam post parvum tempus
a quedam imperatoris milite capite est truncatus ¹⁵.*

Imperialorum Grecorum ratio coagit nos a nostra
istoria serie aliquid discedere. Nunc necesse est

VARIE LECTIONES.

¹¹ In superscriptionem. ¹² vox superscripta i. ¹³ sic in codd. Urb. et Vatic., sed exundatum est in pater ¹⁴
codd. Urb. manu recentiore. ¹⁴ ita scribo; duistis i. 2. in hoc emendatum corr. in limuistic ¹⁵ Hinc littera
paucio minor et equalior, sed ejusdem manus, ¹⁶ ita infra; flo.. pendens i. flocipendens 2. ¹⁷ I post
codd. i.

NOTÆ.

secondum lectoras pro littore, quos interpreter se-
matophylaces, cuiusdems corporis. ZAN.

(78) Proconnesus.

A illam ordine repetere. Igitar Petrus Cardianus dux,
quem predecessor, sexto sui ducatus anno, brigata et
tres naves quas Venetici gumbarias nominant contra
Narentanos Sclavos misit, quibus Ursus Redo-
varius et Petrus Rosulus presuerunt. Qui abeque
effectu reversi sunt. Ilorum namque totidem contra
eos mittere studuit. Quae federe firmate ad propria
redierant. Eo videlicet tempore mortuo Petro Oli-
volensi episcopo, qui episcopatum rexit annos...
Ursus sibi successerat. Antedictus quidem Petrus du-
tres habuit filios, quorum unum nomine Petrum,
populo suggestente, consortem sibi elegit (an. 958).
Qui palerna monita locu ¹⁸ pendens, adversus eam
insurgere temptavit, adeo ut quadam die straramque
parcum milites ad pugnam peregendarum in Rivoalto
foro convenienter. Sed dum infrane et veluto palni
major pars populi obtineraret filiumque perdere
vallet, tandem pater misericordia motus, ne illum
occideret ¹⁹, rogare cepit. Tamen volens populo
satis facere, extra patriam illum exire jussit. Deinde
omnem tam episcopi quam cuncte clero eum omnipopulo,
facta conspiratione juraverunt, quo nunquam
nec in vita nec post obitum patris eum ducem habe-
rent. Is autem Petrus, qui patria pulsus fuerat, comi-
tante illo Georgio diacono et Gregorio quodam pre-
bito una cum 12 propriis servis ad Ewidonem mur-
chionem, Berengarii regis filium, pervenit. Qui cum
devote suscipiens, patre Berengario regi presentant.
A quo similiter cum honore susceptus, ut secum ad
Spoletansem seu Camerini marchiam debellandas
properaret, invitatus est. Qui rediens, accepta a rege
licentia de Veneticis vendicandi, Ravennam adiit.
Ubicujusdam relatione dedicit, septem Veneticorum
naves in portu qui vocatur Primarius (80) fore, qua
negotij honorate. Fanensem urbem profici
disposuerant. Tum sex Ravennatum navibus adeptis,
contra easdem hostiliter irraens, eas abeque obsta-
culo comprehendit. Sicque Ravennam reversus est.
Interea mortuus est Petrus dux pater ipsius, qui
decem et septem annis reterat ducatum. Post filium
quidem ejectionem non plus quam duobus mesibus
et 14 diebus tixisse feruntur. Anno igitur Incarnationis
Domini nostri Jesu Christi nonagesimo quinque
anno nono, omnis Veneticorum multitudine sua
cum episcopis et abbatibus convenire, et sacramenta
oblivionis tradentes, cum trecentis pene navibus
preparatis Ravennam, ut supradictum Petrum in
ducatus honorem restituerent, properarent. Quem
susceptientes, cum tali apparata ad palatium date-
runt, sacramentorumque ille principem iterum

(79) Samothrace.

(80) Porto di Primaro, in exito meridionali Padi-

recreaverunt. Qui non post multam tempus nacta occasione, maritale thorum Johannis exori sibi interdicens in sancti Zchariae canobie monachicam vestem vi eam recipere coegit. Filium siquidem quem ex ea habuit, Vitalem nomine, clericum devotus. Gradensem patriarcham postmodum fieri promovit. Deinde Hugonis marchionis sororam (81) Hwalderada nomine in conjugio exceptit, a qua servorum ancillarumque copia prediisque maximis dotalicii jure acceptis, extatos milites de Italico regno, cum quibus defendere et possidere predicta preda posset, acquirere studuit. Nampe tanta audacia fuisse fertur, quo et subditos virtutis rigore plus solito premeret, extraneaque sibi obstantes ulciendo deviceret Ferrariorumque castelli populum potentissime debellavit. Opilerginom quidem castrum igne concrematum devastari jussit. Nonnullaque alia se objurgantibus aspera intulit. Verum quia omnia gesta ab illo explicare minime possum, ejus exitum eratando demonstrare curremus. Octavo decimo quidem sui honoris anno (977), una cum filio parvulo quem de predicta Hwalderada habuit, tali ordine interfectus est. Dum illo (82) longo tempore Venetici obusteritatem sui exosum haberent facultatemque perdendi sedule machinarent, quedam die facta conspiratione in illum insurge adorsissent. Palatum tamen, qui bellicosis, nec pacis, mitibus illum stupatum noverant, nulla ratione annis sunt penetrare. Tandem nequam consilium invenientes, propinquas domos, que a contra palatum citra rivulum consistebant, igne mixto picino fomento accendere studebant, quatinus flammam flexibilia cultariae vicinum palatum allungere et concremare possent. Unde factum est, quod non modo palatum, verum etiam sancti Marci sanctique Theodori, nec non sancte Marie de Julianico ecclesie et plus quam trecento mansiones eo die arerentur. Is autem dux cum ignis calorem famigae suffocationem diu inter palacium ferre requiret, per sancti Marci atrii januas evadere cum pacis conatus est; ubi nonnullos Veneticorum maiores una cum generis affinitate suum expectantes periculum repperit; quos ut cernenstaliter allocutus est: *Et vos, fratres, ad exercitum mei cumulum venite voluntis?* Si aliquid in verbis vel in rebus publicis deliquit, mea insperata vita spaciun rogo, et omnia ad vestrum scelle satisfacere promitto. Tunc ipsi acceleratissimum et morte dignum eum affirmantes, diris vocibus clamaverunt, quod nulla evadendi in illo possilitas foret. Et instanter macronum ictibus

A undique illum crudeliter vulnerentes, diva anima corporeo relieto ergastulo, superum petiit solita. Filium siquidem, quem nutrix ab incendii pena liberavit, a quodam nequissimo cuspide transverbatur est, pariterque milites qui illi favore nitebantur, occisi sunt. Gelida namque corpora quorum, idem (83) genitoris et sobolis, ob ignominiam primitus exigue navi ad macelli forum, deinde quodam sanctissimo viro Johanne Gradonico nomine interpellanti, ad sancti Villari monasterium detulerunt.

Palato vero hoc nequissimo scelere, in sancti Petri ecclesiam convenerant, ibique communi voto quendam virum, Petrum videlicet Ursoylym cognomine, preclarum generositate et moribus in ducatis honorem sublimare decreverunt. Qui puerili etate

B oī aliud quam Deo placere studens, ad tanto dignatissimum proiectum scandere contempnebat, timens ne secularis honoris ambitione propositum smitteret sanctitatis. Tandem importune populo interpellante, non humano favore, sed totius rei publicae commodo hujusmodi principatus apicem accipere non recusavit. Deinde sacramentorum fide ab omnibus confirmatus, in propria dome degere voluit, ut uterum sancti Marci ecclesiam et palatium recreare posset.

Erat siquidem sibi conjux, Felicia nomine et merite, unius nati tantummodo mater, qui patria equivoce nomine, non dissimili extitit opere. Post cujus vero conceptionem, quam angelico iudicio diva mater fortur cognovisse, maritalem torum viro sibi obtempente, inviolatum vicissim Deo conservare deinceps devovere. Coperat namque isdem dux Veneticorum causes bene et utiliter tractare, censuramque legis in omnibus studiosissime observare, et omnium virtutum gratia pollere. Combustum vero palatum et sancti Marci ecclesiam honorifice propriis sumptibus redintegrare studuit. Interea Vitalis Gradensis patriarcha predicti Petri interfeciti filius quorundam Veneticorum consilio Saxoniam ad secundum Ottonem imperatorern properavit. Quem imperator devote suscipiens dixit: *Cum ad me, pater, posita tanti itineris intercedente meam presentiam adire voluntis?* At illo: *Propriet, inquit, parentes exercitum coactus, ad tuam elementiam veni, quatinus mei infirmitatis meaque inopie consolator et sanctor efficiaris.*

Tunc cesar experta ordine hujus aceleris ratione, patriarcham secum manere aliquamdiu rogavit, usque querelas pio venibiliusque condoluit. Eodem quoque tempore dominus Hwaricus venerabilis abbas sancti Michaelis monasterii, quod in Equitanis partibus in loco qui vocatur Cusa-

VARIE LECTIENS.

* inspirata corr. inspirata 1. 100 supraser. m. r. VIII° LXXIII. 1.

NOTÆ.

Vide Guichemonium in Hist. genealog. famili. reg. Sabaud. p. 164, et Grandium in Vita D. Petri Ursoyli, ubi plura de Waldrada seu Gualdrada Uberti marchionis filia. ZAN.

(81) Id. est illum.

(83) Pro id est.

(81) Ugo rex Italiae et Provincie dux.

Ubertus marchio Toscianus ann. 970.

Ugo

Waldradan opta Petro Candiano
Venet. duci.

bus (84) scitum manere decernitur, Romam ad apostolorum limina properavit. In redondo quidem Dei sustinuit timore beatus Marci, Venetiam intravit, ibique aliquantis diebus orationis studio et domini Petri ducis precibus constrictus commoratus est. Quemdam dominus dux digna veneratione coleret et sedulas divinis colloquia simul agerent, expertus est abbas duces prorsus terrena parvipendere habitu tamque dignitatem non ambitionis studio sed subditorum solatio obtinere; injunxit tamen sibi dicens: *Si vita perfectus esse, relinque mundum hujusque dignitatis apicem, et in monasterio Deo servire festina.* Cui dux: *Egregie, inquit, pater et mea anima lucrator, summa aviditate tuis monitis obtemperare gestis. Sed aliquanti temporis spaciū rogo, interim meam facultatem disponere queam.* Postea vero in monasterio suaque regimini vinculo summissus, *Deo militare cōspio.* His quidam determinatis, certam diem decreverunt, quae abbas Venetiam ad eundem suscipiendum reciprocaret. Tunc accepta licencia, ad suum monasterium repedavit. Antedictus vero dux ceptam patrem salutem sollerti studio procurare non desuit, licet aliquantū, quorum consilio, ut diximus, patriarcha imperatorem adiit, sue ditioni perversos repugnantes efficerentur, adeo ut suam vitam crudeli funere perdere molirentur. Tamen tanta bonitatis et divino virtutis gratia vigebat, ut quicquid ipsi de se clanculo iniqua machinations determinarent, nemine indagante cognosceret, nullique resistentiū aliquid nefas recompensare voluit, sed equo animo Dei timore omnia tollerande sustinebat. Inter hoc statuta die prelibatus abbas ad Venetiam reversus est, ea occasione quo Hierosolymam ire vellet (an. 976). Quem Petrus dux liberter suscepit, et prima nocte diei Kalendarum Septembriarum ipse una cum Johanne Grdonico necnon Johanne Maurecensi, suo videlicet genaro, nesciente uxore et filio omibusque fidelibus, occulte de Venetia exierunt. Qui non procul a sancti Iliarii monasterio equos ascedentes, jam detonsis barbis velocissimo cursu viam carpare ceperunt, in tantum in tercia die Mediolanensem ruram (85) transeuerter, Vergensem urbem (86) conspicerent. Sequenti vero die Veneticorum populi perditum pastorem conquesli sunt; quem minime reperientes, maximo labescebant dolore. Fuit nempe pauperum nutritor, ecclesiarum recreator, clericorum et monachorum fauctor, omnibusque beaivolas. De suis quidem facultatibus mille librarum numerum ad Veneticorum solatia in palatio largivit, alias mille in pauperum almonias contulit; in sancti Marci altera tabulam miro opere ex argento (87) ei euro Constantinopolim poragere

A iussit. Secum etiam maximam thesauri copiam ad predicti monasterii restorationem deportavit. Rexit itaque ducatum annis duobus et mense uno. Nam non plus etatis quam quinquaginta annorum fons, quando secularē depositū diuinam.

Post ejus ducatum (88) Vitalis cognomento Canadianus, vir totius prudentiae et honestatis, in ducatu honorum subrogatus est (an. 976). Quod audiret Vitalis patriarcha, qui apud Veronensem marchium morabatur, in Venetiam intravit. Qui a duce interpellatus, cum suis nuntiis ad pacem inter imperatorem et Veneticos consolidandam Teutonicā campū regionem (89), quoniam ducis Petri interfectione modum illos execrabilē exoscosque habebat; firmata autem federe ad propria reversus est. Predictus namque dux corporali molestia ingruente, quicquid diebus antequam vitam presentem determinaret monachum fieri et ad sancti Iliari monasterium transferri promovit. Presul autem Veneticorum ducati anno uno mensibusque duobus, tumulatusque est in eodem monasterio (an. 977).

Quem Tribunus cognomento (90) Menius dignitas successit, qui, licet seculari sollertia carceret, maximis tamen fortunis copia exuberabat. Temporibus cuius auroa Venetia nonnullis ignominiorum periodū dishonestata est. Contigil autem ut Veneticorum majores primitus contra duces in insidias demotivetur, deinde inter seū invicem discidentes vicissim odiorum nequitius infliciebantur. Inter eos Maurecenos et Colopinos, Venetiae proceres, maximum iurgium exortum est; adeo ut Stephanus Colopinus cum filiorum et parentum affinitate, predicti duci consenserit et virtute, quadam die in Maurecenos abelendos insurgerent. Sed Dei virtute hujus periculi flagitium providi omnes evadendi facultatem consecuti sunt. Unus tamen illorum, id est Dominus Maurecini innocens in sancti Petri Olivolensis fori detenitus et diutissime laceratus est. Cujus corpori ppter denudatum semivirum ad sancti Zacharie monasterium parva linte delatum est. Cumque in ecclesia positum a circumstantibus parentibus deparetur, infra duarum orarum spatiā vitalem depositū halitum. Cujus mors suis maximum dolorem induxit; adeo ut ad hoc scelus ulciscendum oportet expectarent tempus. Circum haec siquidem tempore secundus Otho imperator ad Italiam veniens, Veneticorum sedis ob Petri Canadiani ducis fons disrumpere conatus est. Ad quem Tribunus predictus dux suos internuntios mittens, cum placare suis munieribus studuit. Pacti etiam scriptōne luce Veronae ducis quoque populo renovata perpetuā iter ad habendum induluit (87). Dehinc Ravennam per-

VARIÆ LECTIONES.

(84) argen f. (85) supraser. manu rec. II^oLXXVI. (86) f. suprascriptum f. (87) suprascript. m. m.
IX^oLXXVII.

NOTÆ.

(84) Saint-Michel de Cuxan, diocesis Perpinianensis.

(85) Rus, terram.

(86) Vercelli.

(87) Auctor rei gestae seriem invertere videtur; Otto primo adventu Veronam ann. 980 mense De-

transiens, Romanum adire festinavit (an. 981, *Mart.*). Aproposito didicit Saracenorū formidolosam gentem Calabritanā invasisse loca, jamque in Apulenses partes vellent tendere gressum: quam aggredi hostiliter conatus est. Verum dum proxima loca, quibus Saracenorū multitudo manebat, incutus poteret, tertia cohors repente Christianorū exercitum ad certamen lassissime temptavit (an. 982, *Jul.* 14). Imperator quidem ignorans, quod montium per anfractus omnes Saracenorū majores latularent, illos quos cernere valebat faciliter certamine debellare astutus, pugnam audacter inchoavit, eosque audacissime Christo favente devicit. Cumque Christianorū milicia cum triumphali gloria tentoria applicare propria vellent, paganorum multitudo e noctibus exiliens, super eosque inopinatae irruptiones, illas cedere acriter cepit, in tantum ut illi quibus fugiendi aditus negabantur, crudeliter vulnerati caderent. Imperator siquidem, licet ingenti difficultate, per medias barbarorum acies vix ad litus usque pervenit; inimicorumque importunitate territa, fluctivagum mare intravit. Ubi dum Graecorum naves, quae lingue illorum zalandriæ non expanderat, non procul a terra anchoris herebant. A quibus ille cum duobus suis vernacula susceptus, minime agnitus est. Fertur namque quod per triduum illum victimam custodirent, et quamquam ipse imperatorem se fore omnino denegaret, tam Greci ingeais peritissimi nescio quibus indolis eum agnoscere potuerent. Agito vero, Constantinopolim illum deferre decreverant; quod ipse expertus ait: *Et ego hoc toto mentu affectu opto, quoniam potes ad sanctorum augustorum vestigia exul degere gestio, quam omnibus bonis privatus mei infortunii ignominiam hic sustinere. Tantum promittite, qualius meam conjugem meaque fortuna reliquias me, priusquam recedatis, accipere habeat.* Tunc duodecim scirnea, plena thesanis copia, ad littoris marginem delata sunt. Greci hoc cernentes, omni titubatione remota, eundem secum vello firmanter ire credabant. Et dum haec agerentur, Cesone (88) Melense episcopo cum nonnullis aliis (89) littori ^{ad}stantibus, ipse adepto gladio in mare prosiluit, et viriliter natando desideratum littoris marginem inlesus petiit, et sic a duobus periculis liberatus, Romanum cum uxore advenit. Deinde Papiam calerasque Italie civitates peragrata, Veronam adiit (an. 983, *Jun.*). Quem praedictus Stephanus Coloprinus una cum duobus filiis et quibusdam parentibus, expertus quod Maurecenorum temeritas, ducis videlicet consultu, parentis mortem vellent ulcisci, clam de Venetia exiens festinanter adire procuravit. Cui imperator valedicens, cur

VARLÆ LECTIONES.

⁸⁸ Littori a. i. a. g. i. m. p. et v. d. desunt 2. 3.

NOTÆ.

Cembri Venetos commalibus prohibuit, et biennio exacto Veronam redux, die 7 Junii a. 983 pactum renovavit.

(88) Deodatus; nisi fortasse *Et dum haec agerentur*

A propria amittare voluisse requisivit; cumque infortuniis via ventum serie exponeret, cesari persuasit, quod si vellet consilio monitiisque suis acquiescere, Venetiam diu desideratam facili certamine posset acquirere. Et insuper quo imperatoris animus ad hoc nequissimum perficiendum scelus potus exardesceret, centu libras purissimi auris se illi daturam spopondit, si devicta patria, sibi ducatus dignitatem concederet. Quod audiens imperator, universis suo sceptri adjacentibus edictum et inevitabile intulit preceptum, ut nemo aliqua presumptione fultus, deinceps quemlibet Veneticum in aliquam sui imperii partem permitteret exire, neque aliquis suorum in Venetiam auderet intrare. Tunc unicuique Veneticorum secum degenti firmiter præcepit, ut cum anima videlicet nunciis loca quibus almonia confluere ad Veneticorum solacia novarent, sollerti studio custodirent. Unde factum est quod Stephanus Coloprinus cum filio suo Dominico Patavi commoraretur, Ursus Badevarius Athos fluvium præviderat, Dominicus quidem Silvo cum Petro tribuno Mistrini partibus insistenter, Johannes quidem Bonatus seu nugibulus inter omnes discurrere sedule festinaret, Marinus Coloprinus Mistrensi comitate hujuscemodi officium perageret, Ravennam quoque Stephanu juniori, prælibali Stephanu filio, ad castodiendum injungenderent. Antedictus nempe Tribunus dux repagnantium infidelium nequitiam inultam die non ferens, domos illorum devastari permisit, uxoresque ne suscitere possent custodire præcepit. Imperator autem in tanta severitate et dancia ad Veneticorum destructionem perseverabat, quo nec precibus nec quibuslibet maneribus eum placare valerent. Sed omnibus saurn iterum præceptum imposuit, ut nulli in aliqua sui imperii parte perto Venetico parcere auderet. His quidem destititis Romanum viscere dispositi; in qua non diu incolomes manes, valida ingrante febre, mortuus est, sepultusque in sancti Petri curte non procul a sancto Mariæ ecclesia (an. 983, *Dec.* 7). Unde non dubium est ut quidam spiritualis monachus, angelo sibi indicante, cognovit, quod ob Veneticorum afflictionem inopinatam incurrisset mortem. Venetia namque per biennium tali perpessa infortunio divinitate propitia liberata est. Prælibatus quidem Stephanus Coloprinus una cum filio et ceteris aliis Papiensem urbem adire salagerunt, flexaque populiibus Adholeidam augustam, quae inibi morabatur, exorare incessanter ceperunt, ut in loco suo conservarentur in regno, quoniam omnia penas Italie principibus morte digni ob propriæ patris delationem dijudicati sunt. Tunc repente apud Ticinum mor-

tur Cestone, Melense, etc. distinguendum sit, Cesone loco Rostani scripto..

(89) Liapone et Ruchizone, Cf. Alpertum SS. t. IV (*Petrologia*) t. CAL).

tao Stefano Coloprino, augusta, præcibus Ugonis videlicet marchionis constricta, filios cum quibusdam alijs suis preciunctibus nuntiis ad Tribunum ducem destinavit, quatinus quicquid sibi vel qui bishbet alijs perverse deliquerissent, suo amore Venetiam ¹⁰⁴ consequi mererentur. Tribunus vero dux quamquam invitus tamen imperatricis jussu et prece, gratiam simul et patriam illis concessit, et insuper no ab aliquis inimicorum temere occiderentur, quattuor juratoribus sacramentorum fide muniti, securi in patria persisterunt. Maurecenti sane taciti hoc totum considerantes, firmiter parentis mortem vindicare decreverunt. Quapropter dum quadam dies tres fratres, Stefani Colopriinati, de palatio solito vellent domum parva rate redire, a qualiter Neurocenis interempti, rivoli latices proprio cruro inficerunt. Quorum corpora a quodam suo homine de limpha sublata, orbate genetrici atque conjugibus delata sunt. Altera vero die in sancti Zacharии monasterio tumulata sunt ¹⁰⁵. Quorum duo Iacici fuerunt, tertius autem, id est Johannes, clericatus officii sortem gessit. Licet dux ab hujuscemodi nefas se immunem redderet, nonnulli tamen ejusdem sceleris eumnoxium affirmabant. Anno vero 13 sui ducatus isdem dux Mauricium suum filium Constantinopolim mittens, ipso eodemque infirmitate detenus, sex diebus non sua sponte sed populo cogente antequam ultimum sibi obsecraseret, monachus in sancti Zacharии cenobio effclus est. Praefuit autem Veneticiis annis 13 et mensibus quinque. Sepultusque et in eodem monasterio ¹⁰⁶.

Anno vero Dominicæ Incarnationis noningentissimo nonagesimo primo Petrum, antedicti domini Petri Ursuli dux sobolem, trigesimo sue aetatis anno Veneticorum populi ad paternam dignitatem promoverunt. Qui probilate et actu haud degenerans a divo parente, utriusque tamen hominis peritis omnes pene antiquos excellebat duces. Iste nempe patriæ comoda non modo in priscum consolidando reduxit statum, verum in tantum rem publicam auxit, ut suis temporibus Venecia præ omniis finitimarum provinciis decore et opulentia sublimata diceretur. In sui quidem honoris exordio Constantiopolitanos imperatores, omnesque Saracenorum principes suis legationibus placatos ac devotos amicos firmam stabilitate adquisivit. Nuncios etiam Saxoniam ad tertium Ottонem regem, præclare indolis puerulum, destinavit, cum quo tanto amoris et amicicitate vinculo sese coarctavit, quatinus remota dilectione, deinceps quicquid sibi possibile competebat ad totum consequeretur (90). Hiadem namque dux a

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁴ Veniam Zanetti legere inavult; sed lectio codicis sequentibus patriam illis concessit defendi potest.
¹⁰⁵ Ita i Altera — sunt derunt in edd. ¹⁰⁶ Hic in codice Urb. lacuna existat unus pagina; que sequitur in ter ipsas res gestas scripta esse videntur.

NOTÆ.

(90) Pactum d. 19 Julii a. 991 renovatum Liber Biancus exhibet et Andreas Dandulus in Chronicis pag. 223-225.

(91) Cf. Andrea Chron. lib. ix, part. iii, p. 225. Zan.

A Croatorum Sclavorum oppressione nos potenter liberavit; quibus etiam solitum censum (91) primus dare interdixit. Cum Italici vero principibes amicicitate foedere copulatus semper mansisse probatur. Tamen si quis horum aliqua stipatus temeritate suis quoddam honoreum plespacti decreto impone re voluisse, viriliter obsistendo sui compes in omnibus manebat. Quid dicam? proprios aequo moderamine aequitatisque trutina præsse satagebat; extranei vero sua resistentibus editio viacitudinem recompensabat. Quibus tamen fortunis Venetia suis diebus claruit, serie prodere conabor. Et namque tempore Gradensis civitas, quem tolim novæ Venetiae metropolis fore dignoscat, velutate et maxima parte consumpta videbatur, quam prædictus princeps ad ipso fundamine ad propugnaculorum usque summitatem munitissime reoravat, domumque propriam in ea jura occidentalem turrim edificare fecit, parietes etiam seu ecclesiæ laquearia recreare libertissime studuit. Apud Civitatem quidem novam, que vocatur Ercoliana, pulchritus imaginis domus una cum capella ipso eodemque tempore componere fecit.

Interea Johannes Belonensis episcopus Venetorum ducatus prædia in aliis Civitatis novæ Tribuni ducis tempore usurpata per vim actam retinebat, quem nec regalis jussio nec quolibet promissum ab ipso infortunium terrere poluit, que inuste relenta reddere pacemque cum domino Petro dux haberet. Qui dux quamquam moleste, tamen pacifice, interim Heinrici ducis presentiam Veronensis susciperet marchia, hoc tollerare disposuit. Pervento vero duce, suis internunciis eundem patere procuravit. Qui amicicitate foedere simulatus, de Johanne episcopo seu ceteris sibi adversantibus legem facere ad suum velle spoondit. Tamea quod ore promisit, citius faciendi voluntatem dicto permulavit. Petrus itaque dux tantæ deceptionis produs, suum legatum Ottoni famosissimo regi ad Aquisgrani pallacium sine aliqua mora transmisit, qui hujusmodi causes ordine sibi panderet. Hoc denique expertus rex prenotati ducis Heinrici adam omnino redargens, omniaque obmissa prædia Petro duci præceptali institutione ad habendum concessit: cui etiam Brunonem, nobilem suum militem, misit, qui hoc negotium legis censura regiaque auctoritate inter se et episcopum definiret. Quem episcopus adeo floctipendens, ut illum nec colloquio adire nec videre voluisse. Cumque dominus Petrus dux talia cerneret, accepto a regio nuncio et a suis salubre consilium, inevitabile decretum supra suos imposuit, quo nemo illorum aliqua presumptione fultus prædictam seu Istriensem assu-

foret marchionem adire, neque aliquod veniale vici-
am vendere vel comparare. His quidem peractis,
regalis nuncius ad propriam reversus est. Coptum
vero iugrum a duce diutissime perduravit, in tan-
tam videlicet ut non solum illius marchio pecu-
nialis agestate consummerentur, verum etiam ho-
mines subordiis Veneticorum carentes, miserabili
calamitate perpessi, sedule ad ducem pacem, quam
consequi non valebant, humiliter efflagitarent.

(An. 996.) Dux itaque audiens Ottoneum regem ad
Italiam reuterum, pacem cum predictis marchiis
populo facere deferabatur. Tunc suos nuncios denouo
Teutonicam mittere dispositus (*Mart.*) qui inter Al-
pum anfractus regem jam a Ausonia venientem
repperierunt. A quo honorifice suscepti, quicquid
nefas satis dux iniicia intulerat libenter audivit; B
in super promisit nunquam quolibet modo illum
costringere ad pacem faciendam, interim ipse
vellat. Deinde antequam Italie planiciem peteret,
eandem ducem dulci prece rogando demandavit,
et suum natum adhuc Christianam fidem confirma-
tione earentem Veronam sine aliqua mitteret mora;
quod dux seorum fidelium consilio facere adquievit.
Puto quidem Verona peruento officioso a rege
susceptus est, quem chrismatisunctione propriis
ampleibus coarctatum fecit munire, et amissu pa-
terno nomine, Otto, id est unus sequivocus, nunc-
patus est. Johannem quidem premoratus episco-
pus, seu Roxo Tarvisianae sedis antistes, cum quibus
libet alius ad pacem interpellandam ibi contenerunt.
Quibus rex hanc adquirere interdicere, donec
domini Petri ducis polliciti forent satis faciendo
gratiam recuperare. Insuper Johannem episcopum
duca terram quam injuste possidebat, reddere cum
lege coegit. Hactempestate inter Veronensem cives
et Teutonicorum exercitum exortum fuerat jur-
gum, sed Teutonici a civibus interenti per civitatis
plateas nonnulli occubuerunt. Inter quos nobilissi-
mus unus cecidit adolescentis. Carolus nomine, qui
maximum de suo funere dolorem regisuisque com-
patriotis reliquerat. Quod rex graviter ulcisi in
cibis decreverat. Tamen ejusdem civitatis Odberli
episcopi interventu evaserent. Otto vero, predicti
domini Petri ducis filius, diversis muneribus a rege
ad Venetiam repperdavit. Tunc dominus dux pacem D
duocis implorata iniicia indulxit, quamvis
Johannus episcopi severitas in amissu predio per-
duraret. Eo quoque tempore apud Rivoaltum mor-
to Marino Olivolensi episcopo, qui episcopatu*m*
prefuit annis..., successit sibi Dominicus cognomine
Gradonius Otto denique rex Brisciam ceterasque
Italiæ urbes peragravas, Papæ advenit (Aprilis). hic
Iulii principes fidem supra evangeliorum sacraria

A facientes, regem ipsum conlaudaverunt; ibique
Johannem apostolicam sedis antistitem defunctum
audiens, Brunorem suum videlicet nepotem, Ottoneum
ducis filium, ad hanc dignitatem apicem fastigiaro
disposuit, quod postea complevit. Deinde per Ar-
ripdani (92) fluente navigio Ravennam adivit. Ubi
aliquandiu commoratus (93), Redulfi Ariminensis
comitis, nec non Herimundi, siue cui fratre Rai-
mundi, pro ecclesiarum seu pauperum praeditis
quæ usurpata possidebant, oculos ejicere jussit (*Mai.*
1). His definitis Romulidarum appetens urbem, in
qua a predicto Brunone apostolico, qui postmodum
Gregorius dictus est. Romanorum multitudine inter-
pellante, uncina et consecrata est imperator (*Mai.*
21). Hinc non procula Romana urbe discedens, atre-
missius illius climatis aestum tollerare quivisset, in-
ter Camerinæ marchio alpes aliquid commoratus
est. Postmodum per Tusciae viam Papiensem repe-
lens urbem (*Aug.* 1), omnibus sibi obtemperanti-
bus imposuit adictum (94), quo ubiunque in suo im-
perio perventi Venetici forent, inlesi et sine aliquo
imposito gravamine degero debuissent. Et tunc
per Cummanum lacum iter arripuit ultramon-
tanum.

C circa haec namque tempora Croatorum judex
propter interdictum sibi censum a duce in Vene-
ticos lesionis molestiam exercere coatus est. Unde
domus dux sex naves preparatos illuc mittens,
quibus Badovarius cognomento Bragadinus presul.
C Qui unam illorum civitatem quæ lissa (95) nominatur
comprehendens, utriusque sexus captivos ad
Venetiam deportavit. Et ex hoc majoris odii cu-
mulum inter Veneticos et Sclavos pululavit. Cepe-
runtque iterum censum iuortune ducis exiera (96);
quibus dux pro illorum ignorinia demandans: *Nun-*
per quemlibet nunciorum hunc mittere cura; sed vita
comite, ad hunc persolvendam dationem venire ipse
non delegabo. Eo namque tempore Joannes
Greco. Placentiae ecclesie presul, Constantiopolis
cum Grecorum imperatoris legato reversus, Romani
adivit. Qui dum apostolicam sedem, abjecto a
Johannis Crescenti temeritate pastore, vacuan
repperiret, invadere contra imperiale decretum
minime formidavit. Gregorius vero, illius ecclesie
sponsus, per Italæ urbes merens imperatoris expec-
tando adventum versabatur. Per hec quidem tem-
pora antedictas dux Johannem suum filium Con-
stantinopolim destinavit, quem imperator non so-
lum diversis muneravit donis, verum etiam ægre-
giis honoribus sublimavit.

(An. 998.) Imperator siquidem hoc nequissimum
scelus a Johanne Greco patratum cum audiret, Ita-

VARIÆ LECTIÖNES.

¹⁰⁰ in. superscription 1. ¹¹⁰ ipse superscription 1.

NOVUM

(92) Id est Eridani.

(93) D. 1. Maii Petro duci portuum trium insti-
tutorum libertatem impertivit.

(94) Non exstat.

(95) Hodie Lissa,

(96) Id est entere.

liam festinus reciprocare non pigritavit. Qui ex Ticinensi urbe Ravennam descendere navigio disponens (Jan.), Petro suo dilecto compatri Venetiorum duci rogando demandavit, quatinus Ottomem suum filium ultra Feraciense castrum sibi obvium mittare non recusaret. Quod dux libenter agere volens, filium cum decoratis navibus misit. Inter quas una quantitate et pulchritudine ¹¹¹ excellebat navis. Quam imperator una cum pueru ascendens, Ravennam usque peruenit. Ubi non diu manens, ducis puerum donorum copiosque dilatus ad Veneciam redire permisit (Febr.). Ipse vero Romam, ut inimicorum arroganciam aboleret posset, petere curavit. Qui audientes eum Romam venturum, alter illorum, id est Johannes Crescenius, in sancti Angeli castello se cum suis retrusus. Alter quidem, id est Johannes Grecus, procul a Roma inexpugnabilem turim intravit, in qua non diu, vento imperatore, illum manere licuit. Sed ab ejus milibus captus, projectis oculis auribusque præcisis, naras etiam linguam amisit, et capitum deturpatus decoratus Romanum in quodam monasterio delatus est. Et quoniam ad tanti facinus ultionem hoc non sufficerat, postmodum a sacro concilio depositionis sentenciam sustinens, sacerdotale officium perdidit, et a Romanis impositus deformis aselli terga, versa facie ad caudam ¹¹² sub præconi voce per Romanas regiones ducebatur. Dehinc munitissimum sancti Angeli castellum omnes Romani cives una cum Teutoni quorum exercitu expugnare cœperunt. Quod magna cum difficultate comprehendentes, Johannem Crescenium, veniam miserabili voce adclamantem, in sumitate ut ab omnibus videretur decollaverunt (Apr. 29). Et projecto tellure, aliis quibus evadendi facultas defuit simili poena in monte Gaudio imperiali decreto suspensi sunt. His peractis, trium annorum spacio imperator regno præfuit Italico, in quibus multa peregens regnum visitavit, Teutonicum.

Illi namque temporibus in Dalmatianorum confinio non plus quam lateranenses cives Venetiorum ducis ditioni obtemperabant, quos Croatorum ac Narentanorum principes crebro affligere solebant, in tantum ut Narrentani horum quadraginta comprehendentes, socum victos (97) deportaverunt. Unde Dalmatianorum populi omnes poeno simul convenientes, Petro Veneticorum duci suis inter nuncius hoc demandaverunt, quod si ipse venire aut exercitum mittore vellet, qui eos a Scavorum severitate liberaret, ipsi et illorum civitates perpetua stabilitate sua suorumque successorum potestati subditos manerent. Hoc audiens Petrus dux, nulla

VARIA LECTIONES.

¹¹¹ pulchritudine suprascriptum 1. ¹¹² ad euidam 1. ad cauda 2. ¹¹³ ad suprascriptum 1. ¹¹⁴ transientes suprascriptum 1. ¹¹⁵ multa suprascriptum 1.

NOTÆ.

(97) Id est vincios.

(98) Parenzo.

(99) Pola.

(100) Ossero.

(101) Insularem Veglia et Arbo.

A interposita dilacione, amorem consilio munitorum preparare expeditionem peregit. Septuagesi sui ducatus, anno ascensionis Domini factio (Mai. 28) cum suis in sancti Petri Olivensis ecclesia missarum ministeria parcienda convenire voluit. Cui Dominicus, ejusdem loci episcopus, triumphale verilium contulit, et una classem coadiuvantes ille die Eqnensem portum intraverunt. Dehinc velis libratis occiduoque vento flante, Gradensem applicuerunt urbem. Quos dominus Vitalis patriarcha, preente plebe, cum clericorum apparatu excepit, digna suo principi obsequia exhibuit; cuius quoque dexteram victrici sancti Hermachoræ signo condidit. Inde pellagi sulcando undas Istriensem et ¹¹⁶ provinciam transientes ¹¹⁷, civitatis Parenzana juxta insulam velis depositis pernoctare dispescerunt. Quibus venerabilis Andreas episcopus orans, famulamina Petro daci multa ¹¹⁸ impetravit. Quem humiliter rogilans, ut sancti Mauri oraculum adire non recusaret. Cujus petitioni adquescentes, mallo milite stipatus urbem (98) intravit, et expletis in sancti Mauri ecclesia ministeriis sacris, arrepto exiit itinere, remigantibus nautis apud monasterii sancti Andreæ insulam que juxta Pollensem (99) civitatem manet, grata ospicia habent voluerunt. Illic Bertaldus Pollensis erimus antides cum clericorum et civitatem multitudine festinus advenit, et utroque honore eundem ducem glorificavit. Deinde vastum velificando sequor Absarentem ad urbem (100) delati sunt. Ubi non modo cives, verum omnes de flotim tam Romanorum quam Scavorum castellis convenientes, tanti ospitis adventum se preverisse gaudebant. Et sacramenta ab omnibus peractis, sub illius principiis potestatis manere decreverunt. Hoc peracto sacram diem pentecosten solemniter celebrantes (an. 998, Jun. 5), predicto principi laudis modulamina decantaverunt. Tunc omnibus quibus metatis plenitudo adhuc secum venire jussit, et acceptis stipendiis dispositionem transfretare iter cœperunt. Altera vero die Julianensem antequam adpropinquaret urbem, ejusdem civitatis prior cura episcopo et ceteris suum domum gaudimoniis potiti receperunt; et ingressi urbem, ibi ihesu regionis majores conlenerit, ejusdem principi dominationi subesse praobtabant.

D Inter quos Veciensis et Arbensis (101) episcopi causarum civitatem prioribus adfuerunt, et pari rolo supra sacra evangelistarum dicta juraverunt, quod juxta illorum scire et posse deinceps domini Petri ducis fidem observare debuissent. Insuper episcopi eisdem sacris confirmaverunt, quo feriatis diebus quibus laudis pompam in ecclesia deponere sol-

bant, istius principis nomen post imperatorem laudes preconis gloriſcarent. Creatorum itaque rex ad suæ gentis depopulationem ducem advenias prenoscens, nunciorum studio eundem placare pacificis viis est verbis; quod dominus dux omnino parvipendens, eosdem nuncios redire dimisit; et sic tractare cum utriusque gentis exercitu adorsus est, quo inimicorum aditas intrare, vel quibus argumentis illorem munibſima loca indemnis capere posset. Tunc quorundam relatione didicit quadriginta Narentanorum nobilium de Apuleis partibus, peractis negotiis, ad propriam velle roverti. Decem naves hominibus ¹¹² oneratae ad insulam que vocatur Caza (102) sub omni festinatione destinauit. Qui dum irent, facil certamine eosdem comprehendentes. Traorensem (103) ad urbem accelerato voluerunt. Dominus namque dux utriusque et Dalmatarum ac Venetorum milibus circumseptus, sextodie predictam urbem relinquentes, ad quandoma non longe a Belgradense urbe (104) insulam advenit. De qua talem legationem civibus nullore placuit, et si spontaneum famulatum persolvere et fidelitatem sibi jurare vellent, gratiam adipisci valerent sin autem, se certamine capturos procul dubio sciarent. Hoc vero audientes, domini sui, Sclavorum scilicet regis, periculum incurvare formidabant, et tanto principi resistere non valebant. Unde utroque discrimine positi, quid agere positus ignorabant. Tandem limortatione domini ducis atriti, adstantibus ejusdem regis milibus, et sacramenta et obsequium persolverunt. Egressus vero inde, Novigradem insulam (105) colones egregio duci occurrentes sacramenta prompta fecerunt. Curaque Traorensem urbem peteret, ab episcopo civibusque sacramentis corroboratus est; inibios, quos antea ex Jaterensi civitate misisse diximus, victores repperit. Sclavorum etiam regis frater Surigus nomine aderat, qui coadum fraterno dolo deceptus, regni amiserat diademam. Ipse namque non modo sacramenti vinculo se eidem duci associavit, verum etiam Stolanum puerulum, karissimam sobolem suam, sibi pro obede commendeavit. Hinc Spalennam (106) nobilissimam et validam urbem, quae tocius Dalmacie metropolis constat, predictus princeps advenit; quem archiepiscopus sacro insulatus officio cum urbana tam clericorum quam laicorum multitudine recipit, et missarum sollempnia incelebrans, ex voto iurandi sive eidem omnes placare satagerunt. Narentanorum quidem princeps quadriginta suorum in captivitatem mancipatos expertus est. Qui suis intermissione domum ducem continua prece,

A sibi illos reddi, imploravit: nec videlicet pacto, quo priusquam ipse dux de illis exiret flibus, tam ille Narentanorum princeps quam omnes sui maiores sibi ad satisfaciendum pro suis votis convenient, et nec censura predictum aliquo modo exiere, nec quempiam iterantem Veneticum molestare deberet. Tunc dux captivos reddere jubauit, sex tantum illorum, ne ipse pacem violasset, retentos secum reservavit. Eis definitis, ad alios illius regionis subjugaados gressum tendere cepit. Apud sancti Maximi ecclesiam ospicium habere dum voluerat, Curzole (107) insule habitatores sui recusantes parere iussionibus, valida manu adquisavit neque potestali subjugavit. Preterea dum uadem dux quicquid cordi aderat, Deo factore ad votum consequeretur, improbos Ladenses iausas (108) habitatores aggredi conatus est, a quorum rabia Venetici, illa pernavigantes loca, propriis facultatibus privati, nudi sepius evaserant. Erat siquidem eadem insula scopulosis promuactoris circumsepta. Licet aditum intrantibus non denegaret, montium tamen sublimitate ostentabatur; e quibus unius murorum menibus turriamque hedificis munibus, inexpugnabilis ab omnibus credebatur. Dein vero predictus princeps multitudine navium collecta, quendam illius insula portum penetravit, mandans civibus, ut reticula pertinacia ad se venirent aut pugna sese petiuros scirent. Qui timore constricti, pacifica verba protulerunt. Postmodum illis injunctum fuit nulla ratione pacem a duce consequi posse, nisi civitatem ipsi destruerent, destructam vero irreparabilem inhabitabilemque relinquereant. Quod omni nisu facere interdicentes, tanti exercitai sese obistere adorsi sunt. Tunc isdem princeps suos ad certamen preparare illosque impugnare acriter jussit. Verum quia arduus locus difficilem dabat appropinquantibus ingressum, jaculorum ictibus hostes aliquandiu procul virtute qua poterant coercere atagebant. Tamen Iti omnipotentis dispensacione major pars exercitus ex illo loco unde illius munitionis oslia patabant impetu facientes, reliqua montis per devia consendendo, turros ubi aquarum vascula tubebantur comprehenderunt. In quibus consistentes, in tantum luctamine comprimebant, donec ¹¹³ dejecti animo, armis depositis, nibil amplius quam mortis exosum periculum evadere flexis exorabant poplitibus. Dux itaque piatissimam amator omnes vivos conservare ¹¹⁴ instituens, civitatem tantum devastare praecepit. Quo peracto, victor princeps sancti Maximi ecclesiam reciprocavit (109). Ilic Ragusiensis archi-

VARIE LECTIONES.

¹¹⁰ h. o. suprascripta 1. ¹¹¹ donec 1 ¹¹² conservare suprascriptum 1.

NOTÆ.

- (102) Caza.
- (103) Trau, ab occidente ei septentrione Spalatri.
- (104) Olim Belogrado, jam Zara Vecchia.
- (105) Utrum Novigrad urbs munita, an insula Caza, cuius in littore oppidum Neligrad con-

sistit?

(106) Spalatro.

(107) Curzola.

(108) Lesiae.

(109) Id est repetit.

episcopus cum suis conveniens, eidem principi sacramenta omnes facientes, obsequia multa detulerunt. Inde predictas civitates repelendo, remanserunt ad Veneciam cum tali triumpho tandem regressus est.

(An. 1000.) Interea Otto imperator ad Italum regnum tertio repetere disponens, per vasti Cumani lacus gurgites aditum habere voluit (*Jes. ex.*); quem Longobardorum multitudo Cumana in urbe exceperunt, inter quos Johannes diaconus, supradicti Petri ducis nuncius, huc de sui senioris triumpho ignarus advenit, suumque seniorem tantum profectum ad debellandam Sclavorum duriciam imperatori nunciavit. Cumque isdem Joannes una cum imperatore Ticinensem adiret urbem (*Jul. tac.*), nonnullis referentibus suidomini adventu et triumpho extitit expertus. Cui imperator ad propriam jam reddire volenti, hoc secretum injungens suo seniori delegavit, ut si possibile foret, dilectionis gratia in aliquo sua potestatis loco clam vellat venire, et tanti viri et compatria presentia et sagacitatem potiri. Dux namque quamquam avide tale audiret nuntium, tamen numquam hoc fieri posse eradebat, quo tantorum regnorum princeps, a multis ignorantibus, expedite aliena jura valeret intrare. Verum cum suorum nomine eodem communicare sermone volens, lacitus ubi in corde servabat. Prodictus vero c^mesar, Ticinense reliqua urbe (*Nex.*), per Tuscis alpes Romanum obtabile peciit solium. Deinde in absolucionia qua pascalem antecedens solemnitatem, Ravennam descendere curavit (an. 1001). Cui Petrus dux eundem Johannem discounum destinavit; a quo benigne susceptus, importune id ipsum quod ante dixerat reciprocare satagebat. Unde factum est ut, inter utrasque partes sepedicte Johanne diacono crebro discurrendo, tale ventilaretur negotium. Demum imperator salubre a duce accepto consilio, sacrum diem pascalem devotissime celebrans, omnibus majoribus suis indicavit, se purgationalis poculum apud sancte Marie monasterium in quadam insula, que Ponposia nominatur, accipere et aliquantis ibi diebus commorari vello. Manet siquidem eadem insula non procul a Venetia, ex una parte marino littore, ex aliis Eripantem cingitur flentibus. His dictis, statuta est ¹¹⁰, in qua ille et sancti Marci cruculum et diu desideratum compatrem adiret. Tunc, cum aliquantis quibus hoc familiariter commissum habebat, intrans navim, predictum peciit monasterium. Ubi minime pernoctans, abate cum monachis astantibus, ejusdem monasterii quoddam ospicium previdens, prepa-

A rari jussit. In quo esse per triduum orationis permum custodire simulabat. Nocte itaque perveela parvam naviculam ascendens, qua predictus Iohannes diaconus ad ipsius insule marginem prestolando latitabat. Hecilicus vero comes, qui postea (110) Bajoviorum dux effectus est, et Raimboldus Tervinus comes, Teuperus belicosissimus vir, Rainerius, Tamo, camerarii, Walterus unicus capellanus, Federicus [qui ¹¹¹] postmodum (111) Ravenna archiepiscopus extitit, simul in predictam navem ascenderunt. Qui tota nocte et die nautis inquietis navigantibus jam sequentis noctis in tempestate nocti Servuli ecclesiam, que non longe a ducis palacio sita discernitur, applicuerunt; ubi Petrus propterea dux tanti hominis occulte adventum prestabatur. Et quia tetra noctis obscuritate minime conspicui virosim sese valebant, inter amplexus et novi ospitii dulcissime obsecnia, dux taliter illum allocutus est: Si vis sancti Zacharie monasterium previdere instanter aportet te illic ore, quo lucis ante crepusculum in palaci^m mei mensis queas dynsum ospitari. Deinde navem ultraque ascendens, alter proprium palacium, alter quidem predictum petit monasterium. Postquam illius monasterium ingressus ipsi patesfactus foret, ecclesiam intravit, huius tamen illic diueius commoratus ¹¹²; sed ut conditum fuerat, ad palacium advenit, et omni dequeritate illius perlustrata, in orientali turre se cum duabus sui retrudi et servari voluit. Erat sane rati, ne agnosceretur, habitu indulus. Prefatus vero Hecilinus cum ceteris ducem de matutinali offensione veniente ante ¹¹³ sancti Marci limina exceptus sentirent, ex imperiali parte pertulerunt. Quibus dux, quomodo imperator vigorot vel ubi esset, inquietus requirivit. At illi apud Pamposia monasterium eundem ospitem dimisiisse responderunt. Datis osculis, hospitari illos iuxta palacium iubens, ipso vero imperatorem adivit. Neque fuisse duci fuerat cum imperatore per totum diem in predicta lumen, ne quis Veneticorum hujusmodi recompitate posset sentire. Ad prandii refactionem cum aliis palam convenisbat, soro una cum cessari ¹¹⁴ dapibus colloquisque reficiebatur; ad perfecte namque fidei vinculum confirmandum filia ducis adhuc catonicina de sacro baptismatis luce cessar suscepit. Pallium quidem, quod pro paci federe (112) a Veneticiis supra quinquaginta libras persoirebatur, eidem suo compatri duci perpetua scriptione donabat. Et omnia quomoda (113) illi firmiter deinceps impetrari protinus promittebat. Sed

VARIE LECTIOINES.

¹¹⁰ scilicet dies. ¹¹¹ von deest. ¹¹² cum suprascriptum i. ¹¹³ aut. i. ¹¹⁴ f. s. cesare.

NOTAE.

(110) A. 1004. Thielmar. l. vi, c. 3.

(111) Annis 1001-1002.

(112) Quale inde a Caroli M. tempore per imperatores passim renovatum erat; recensum eorum

vide in Annalibus nostris l. III, p. 578, 579, 598, sqq.

(113) Commoda.

nichil dux ei exigere volens, nisi ut ecclesiarum & rerum seu omnium Veneticorum predia integra solidatis, in statu suis temporibus conservaret. Altero autem die cum jam redeundi licitum habere solebat, diversarum generum fortunis dux eum munericare voluit; qui nichil horum continorecupiebat, dicens: *Illud nullus crimen inducere nolo, ne quis cupiditatu et non sancti Merici tueque dilectionis cause meus Auc venisse asserat.* Tamen importunitas coartatus precibus, aburneum sedile cum suo sub-sellio, nec non argenteum siphum et arceum raro paratum opere dono, ficit invitus, recepit. Datoque obsculo, sacramentibus utrisque, separati sunt. Hec illico siquidem et ceteri antedicti non illo sed altero die licentiam pereperunt. Imperator cum duabus tantam et Johanne diacono navim intrans, predictum occulte in nocte regresus est ad monasterium. Mane vero se prestolantibus videre inopinata exibuit, et Ravennam cum prelibati Johannis diaconi nave proparans, de Venetia se reverti omnibus produxit. Quod difficile credere volentes, amodum mirantur. Dux itaque omnem Veneticorum populum post triduum in palacio convenire indixit. Cui hujuscemodi gestum patet faciens, non minus fidem imperatoria quam pericia sui senioris collaudabat (114). (An. 1001, Mart. ex., April. inc.)

Eodem quoque tempore Beneventanos cives audiens imperator sibi rebellare, quibus aggressus suo imperio potenter subjugavit, multoque interfecit. Hu peractus Ravennam iterum adveniens, Papensem deinde pecuit urbem. Ibique Romanorum cives dominacionis jugo abjecto sibi repugnatores audivit. Contra quos patricium suum nomine Zazonem cum exercitu mittens, ipse navigio Ravennam instanter descendit (Nov.). Eo tempore duo imperialia ornamenti auro miro opere acta cesar per Johannem diaconum Petro suo compatri duci, unum ex Papensi, aliud ex Ravennati urbe, dono transmisit. Cui dux recompensationis gratia cathedram elephantinis artificiose sculpta tabulis per eundem diaconum Ravennam direxit. Quam avide suscipiens, in eadem urbe conservandam reliquit. Dehinc Romanum dum vellet validam urbem repetrere, civium insidias formidans, in quoddam castellum Paternum nomine ascendi (an. 1002, Jan.). Ubi infelix non du sospes manens, inter dulces annos corpoream dare vitam amisit (Jan. 24). De cajus funere gentes ibique minime tunc questa silebant. Corpusculum vero ejus Coloniensi archiepiscopo cum celeris deflarente, in Aquisgrani palacium fuerat delatum, ut cum successor suo pie memoris Karolo queat iuricalem sibi prestolari diem.

Post hanc Heinricos ¹²⁴ regalis dux, prosapia de-

VARLÆ LECTIONES.

¹²⁴ infra Heinricus. ¹²⁵ ita i. studiū ed.

NOTÆ.

(114) Scil. populus.
(115) Cum noster infra a. 1007 obitum Jeannis

referat, hec ipso quo conigerunt tempore scripsisse censendas est.

regia ortus, regnorum rite suscepit diadema (an. 1002, Jun. 6), quanquam Ardoinus, comitis Dado-nis filius, apod dicinam quibusdam Langobardorum sibi faventibus regni coronam usurparet. Tamen illorum major pars Henrici regis expectabat adventum.

A anno quidem incarnationis Redemptoris nostri millesimo quarto, ducatus vero domini Petri Veneticorum ac Dalmaticorum ducis decimo Johannes, ejusdem ducis egregia proles, genitoris effectus est consors dignitate. Quem dum tercia eius octavo decimo anno ephorum foveret, nimis paterno ingenio et probitate vigebat; qui pii parentis adeo obtemperare studeat ¹²⁵ (115) moribus, ut sub genuo regimine omnis patria uno manaret sedere.

Eodem vero anno Sarracenorum multitudo Apuliam flues invadens, Varensem civitatem, ubi Gregorius imperialis cataphasis praeerat, ex omniparte obsidione circumdabat. Quod audiens Petrus propterea dux, preparare maximam expeditionem jussit. Sanctique Laurentii in sollemnai die (Aug. 10) de Venetia exiens, eisdem expugnaturus aggressus est. Qui vastum per mare vel siccando terrarum diversa loca dum transiret, octavo Idus Septembbris (Sept. 6) predictam urbem appropinquabat. Saracenorum nempe uterque exercitus cernens insperatam salutem Christianis advenire, armatis manibus aliis supra equos littere adstabant, alii naves ascendentes, Christianos ad certamen audacter provocabant. Sed divina propiciatio domus Petrus dux cum omnibus suis antedictis civitatis in portum indemnis ingressus est. Quem cives una cum Gregorio imperiali catapano digne suscipientes, ejusdem urbis in palacio ospitari fecerunt. Tunc dominus dux, quomodo urbem a paganorum severitate tucri quivisset, pertractare cepit. Verum prius almoniarum solatus cives inedia parpescos sufficienter recreavit. Tum ut viriliter contra nequissimam gentem bellum agerent amenuit; et victore vexillum se preire jubens, quosdam in suburbio ad pugnandum instabuit, quosdam vero secum adueniens, natale adorsus est peragere bellum. Unde factum est

D quatinus per triduum continuatione nunc gladiorum,

nunc ignis jaculis Saracenos acriter insequerentur.

Tercias noctis in silentio paganorum aufugit exercitus. Ceteri autem qui finitimarum loca crudeli jure mancipando possidebant, non multum

post illic degentes confusi recesserunt. Cives itaque

domini Petri ducis nomen deinceps celebre et honorabile habuerunt, qui nullo terreno sed divino constrictus timore, eos liberavit ab inimicorum persecuzione.

Non puto pretarmittendum fore prodigium quod

cuidam Saracenorū, die quo festiva Dei genitricis assumptio a fidelibus celebratur, divinitus ostensum est. Nam dum in sancti Benedicti monasterio haud procul ad urbe quadam munitissima turre ipso manaret, emicantem stellam ex occiduo climate prepele cursu venire ejusque civitatis in portu caderē consperit. Hoc ut Jeronimo, spirituali et pronominati monasterii patri, patefactum est, statim futurum sanctae Mariæ auxilium, que *stella maris* interpretatur, civibus advenire intellexit; quod intemerata puerpera in Petri Veneticorum ducis adventu¹⁴⁶ procul dubio complevit, quem de occiduo partibus venire permittens, in sue nativitatis festo de oceano illi concessit triumphum. Isdem namque dux de illo loco nuncios suos Constantinopolim destinavit, et a catapano imperiali multis datus muneribus, ad Venetiam incolomis remeavit.

Hoc quoque tempore Heinricus rex Ottōnem ducem (116) ad Italiācum exercitu mittens, cum Ardoine usurpativo rege iusta Alpes in compo¹⁴⁷ qui Vitalis nuncupatur (117), pugnam peregit, et ex utraque parte multi ceciderunt. Cumq[ue] hoc Heinrico regi foret expertum, in sequenti anno (1004) maxima stipatus expeditione Italiam intravit, et Ardoine a Veronensi urbe expulso, omnes Langobardos potenter suo regimini subjugavit. Cai Petrus etiam Veneticorum dux in predicta urbe suum natum, mire pulchritudinis puerulum, pro eo sua permotus honorifice delegavit, quem chrismatis divo liquore ex more fecit linire, patri oblime muniperatum remisit. Deinde ceteras Italie civitates properare disponens, Papiam a Mediolanensi archiepiscopo constitutus coronatus (Mai 14). Ubi cives insidias contra suum regimen molliri cognoscens, totum pene urbem incendio et interfectione devastavit, et tunc per Cumānum lacum ultramontanum poluit regnum (Jan.).

Hoc quoque tempore Petrus famosus dux, sedula petitione a Vassilio et Constantino imperatoribus coactus, Johannem ducem, suam dilectam prolem, ad regiam urbem cause conjugii delegavit. Quem imperatores dum benigno susciperent, cajusdam nobilissimi patricii filiam Argiropoli nomine, imperiali editam starpe, illi desponsare decreverunt (118). Et ut tanto nomine, imperatorum videlicet neptis, copulationis dies acceleraret, prefatus dux enā cum puella imperiali decreto in quadam capella convenire permissi sunt, ibique ab ejusdem urbis pastore sacre benedictionis munus, ab imperatoribus aqureas diademas suis capitibus, percepserunt. Quibus dextera utroque imperatore superposita manu, auferat qua convivantium celus manere videbatur, tali

A decoratae pervenerunt. Predicti namque imperatores tam egregie ac jocunde hunc peragere thalamum satagebant, ut triduo conviviantiam gaudia haud defuerunt ipsi familiars conviva. Hoc tali, in palacio quod Yconomium nuncupatur, peracto ordine, quisque eorum manusibus recepli retrogradus recessit. Novicius vero dux cum sua venata sponsa apud pallacium quod jure dotacioni nuper acquisiverat, degera disposuit. Cui Vassilio imperator injungens monuit, ne ab urbe discederet, interim (119) de Bulgarorum finibus, quos valida expugnando manu agredi templabat, Dei auxilio reverteretur. Cujus monitis dux acquiescens, prompte ejus adventum prestolabatur. Ipso autem redente, patricius offici dignitate eundem sublimari debet. Ottōnem suum puerulum, qui aderat, fratrem muneribus tantum honorevit. Dehinc duc sponsal dote, id est diverse fortune copia, simulque imperialibus donis acceptis, licetum venieendi ad propriū impetravit. Nam parentum conventus, pernabilem puellam regionem ad exteram quasi exilium erexit, plorantes, haud deerant. Dux itaque pro votis omnia consecutus, navim cum spectabilī sposa ascendens, equoreas sulcare procellas suis impetravit. Cui Grecorum seu aliarum gentium incolae ubique usque ad patriam non denegabant impetrū obsequia. Cumque probabili est die anhelanti patruorum natorum foret nunciatum adventum, colorum regi gratias agens, navium multitudo eadem procul a litora fecit excipere; et tali circumscipti pompa apud pallacii tribunal genitorum amplexibus sunt restituti incolomes. Pater siquidem non solum suis verum exteris homicibus coauit, cerebra hujuscemodi thalamus facere non cessavit. Revera pergaudium nostris finibus emicuisse nosstrorum reminiscitur. Domina vero Maria, Greci ductrix, non post plures dies puerum Constantinopolim genitum Venetum protulit natum, quem Petrus eximius dux de sacro baptiōnis lavacro sociiens, Vassiliū ob avunculi sui imperatoris nomē imposuit. Circa hæc tempora prelibatus Petrus dux pro anime sue remedio mille quinquaginta libras denariorum solatio tocum suam patrem Venetum donavit, ceptique palacii opus ad unguem perdulit. Ubi iator cetera decoritatis opera dedicato instrumento capellam construere fecit, quam non modo marmoreo verum aureo mirifice consit ornata. Interea Petrus dux dum sibi pro votis pene cauta subpeditare decernere, plus solito subiectum equitatis censara populum regere studebat. Sed diuī providentia moderamine equo omnia disponebat, illum in tanto felicitatis fastigio constitutum, ad su-

VARIAE LECTIONES.

in ita 1.

NOTÆ.

(116) Ducem Karantanorum et marchionem Veronensem. Cf. Thietmar. v. 18.

(117) In campania Veronensi.

(118) V. Codrenum t. II, d. 452 edit. Bekker.

(119) Id est donec.

virtutis provocatum scriber percolit. Eodem itaque tempore (120) [en 1006] stellia cometis, cuius indicium humanum semper proponit flagium, in meridiano climate apparen, quam maxima per omnes Italiam seu Venetiam fines pestilentia subsecuta est (121) [en. 1007]. In qua utriusque sexus humanam conditionis nonnulli inopinata morte cederant. Inter quos domna Maria, Grecu ductrix, nec non Johannes, egregius vir sacerdos, sedecim diebus numero in sancti Zacharie monasterio, prob dolori suo clauduntur mausoleo. De quorum funere non modo menti genitores velut fraternali societas deploabant, verum omnis patria lacrimis et dolore tabesceret. Fuerunt namque omni probitate in tantum famosi, ut Deo et hominibus ambo boni complacerent. Sex annorum spacio tantum sub patris regimine Venetiam prefuit populo. Sed ut tanti memoris quoddam presidium adesset consolationis, per consensum Venetici interpellantes, domini Petri principis alterum natum, scilicet Ottensem regalem puerum, ducatos dignitate sublimaverere. Qui quamquam tenera etate quatuordecim annorum flore vegetaret, tamen adeo iogenii secundus vigebat, quoad altero fratre non probitate sed etate dicatur secundus. Preterea Petrus dux omnibus suis liberis paternis strenuus impetrari voluit, ita ut testamentario jure quisque suas acciperet porciones. Nomina quorum ut rite recordor, exprimere libet. Illorum primus herile sortitus est nomen, qui forma et viribus bene respondebat satis natalibus. Secundus nominatur Ursus: ita sic officium gerens clericatus, quo haud immerito queat dici clericorum decus. Tertius est ordine Olbo, predictus puerulus, patris qui constat dignitate equivoca. Quartus nominatur Vitalis: hic iogenii strenuitate ecclesiasticam adeptus est sorte. Quintus estat vocabulo Heinricus, species cujus puerilis coe jubar incitat solis. Quatuorque queque filii eisdem optime manebant patri, quarum prima Hicelam nomine Stefano Sclavorum regis filio, de quo antea predixi, in conjugio honorifice sociavit, reliquas vero tres in monasterio Deo omnipotenti mancipavit. His itaque bene compositis, Mariam generosam sue uxoris thorum sequestratum habere deinceps decrevit, ea videlicet ratione, que nullum divorcium foret in familiaribus conversatione. Deinde quicquid facultatis restabat, totum ecclesie et pauperibus erogans, nichil sibi preter dignitatem reservabat. Anne igitur Incarnationis Iesu Christi Domini nostri millennio octavo, Valerio Altinatus ecclesie presule mortuo, qui episcopalem cathedram rexit annis triginti, quindocim diebus tantummodo minus, Ur-

A sus, predictes domini Petri dactis filios, clero et populo consuente in eadem subrogatis est sede. Hujus adolescentia ut mores meo famine perstringere volo. Erat nempe fide religiosus, specie decorus; ingenio providus, industria litterarum ita peritus, ut tanti honoris et exactis dignis diceretur. In cujus ordinacionis exordio Petrus, dux et praeclarus sacerdos genitor, totum sancte Marie domum et ecclesiam jam pene velustate consumptam recreare studiosissime fecit*.

* Hic huius paginae 38 codicis 1 in loco vacuo charta invenitur ita est anno 1032: Quadam die nos Johannes S. Gorino ferrarius inservi cum concilio meo pare libris in unum convenimus ad tempore domini Petri Barbolani ducis, et requirebat nobis suoquo gestaldo, quod in curia ferram laborare debuissemus. Sed tamen omnibus modis contradiximus, nisi tantum quod laborare debeamus per nostras mansiones quicquid necessitatam facisset, omnique tempore ad predictum palacium quantum nobis deportasset carcerarius. Unde nos illo tempore haec comprobavimus cum testibus, et judicatum extitit nobis, ut jurare debuissemus ad sancta Dei qualiter Evangelia. Sed in diebus predicti nostri senioris jam dictum sacramentum minime fecimus**. Nunc autem nos venimus ante presentiam domini Dominici Flabiani gloriosissimi ducis, senioris nostri, cum ipse resudebat in palacio cum suis iudicibus, et ibi adstante maxima pars eorum fidelium, et cospimus nos lamentare de virtutem (122) quod gestaldus fabri ferrarii nobis faciebat. Denique judicaverunt et confirmaverunt, ut secundum quod ad tempore presuti Petri Barbolani jurare debuissemus, ita modo adimplere debemus; quod ita fecimus. Sed piissimus gloriatus dux senior noster noticiam scriptioris annade nobis fecit, ut in cartis palacii ferram laborare minime debeamus, neque sub jugo gestaldioni fabri permanere debeamus ferrum, quantum carcerarius hucus palacii nobis deportant cum omni nostro precio et expendio, ita quod ceteri fabri de illorum capitibus persolvant; et licet nobis cunctam ferrum laborare, secundum quod ceteri fabri laborant.

Paulieis dux ducebat annos 20 et menses 6 et dies 9. Marcellus dux ducebat annos 9, dies 21. Ursus dux ducebat annos 11 et menses 5. Post interfictionem Ursi ducis in annis 9 non fuerunt daces in Venetia. Sed magister militum eam judicabat; id est dominus Leo magister militum sedet anno 1, Felix magister militum sedet anno 1, Deusdedi annis 2, Jubianus ypatius anno 1, Jobannes Fabricius anno 1. Deusdedi ypatius ducebat annos 13. Gallus dux ducebat annum 1 et menses 2. Dominicus dux ducebat annos 4. Mauritius dux annos 23. Jobannes dux ducebat annos 33, Obiliarius dux et Beatus sederunt 5. Agnellos dux ducebat annos 18. Justinianus dux ducebat annum 1, menses 2. Jobannes dux ducebat annos 8. Petrus dux ducebat annos 29. Ursus dux

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁰ ita 1. eoz 2. ¹²¹ In margine codicis. 3 legitur: Jobannes Sagorninas bujus libelli auctor. Quem scribere auctor in conjecturam nullius momenti esse, jam Zanettini exumadvertisit. ¹²² minime fecimus superscripta 1. ¹²³ Quatuor linearum spatium vocat in 1.

NOTÆ.

(120) V. Ann. Sangall. majores et Ann. Leodienses.

PATROL. CXXIX.

(121) Ann. Sangall. majores.

(122) Virtus—vis.

ducavit annos 17. Johannes dux ducavit annos 5 et A menses 6. Petrus dux ducavit menses 8. Petrus dux Trondominico ducavit annos 23 et dies 23. Ursus dux ducavit annos 20. Petrus Candiano ducavit ¹²¹ 6. Petrus Badoario ducavit annos 3. Petrus Candiano ducavit annos 23. Petrus Candiano filio ejus ducavit annos 18. Petrus Ursoyolo ducavit annos 2 et dies 20. Vitalis Candiano ducavit annum 1 et menses 2. Tribunus Meni ¹²² ducavit annum et menses 4.

* *Hic in codice 1 subjicitur: Inquisicio facta est de pallie, que portabant per loca Italie. Veni ego Otho dux in publico placito cum maiores iudices nostre terre, mediocres et minores. Teste caverunt Bedovario Bragadino et Mauricius Maureceni et Dominicus Florencius Flavianicus* (123), quod in nullis partibus Italie debussent pallia portare nec venundare, nisi a Papia et a B mercato sancti Martini et Olivo.

Hic in Italia regnavit Alboin annos 3 et menses 6. Cleps regnavit annum et menses 6. Longobardi regem non habuerunt per 10 annos. Authari regnavit annos 6. Agilulfus ¹²⁴ regnavit annos 25. Adaloald regnavit annos 10. Arioald regnavit annos 12. Rotari regnavit annos 16 et menses 4. Rodoald regnavit annos 5. Aripert regnavit annos 9. Grimoald regnavit annos 9. Bertari regnavit annos 17. Cuniberd regnavit annos 12. Liuperto ¹²⁵ regnavit menses 8. Aripert regnavit annos 12. Ansprando menses 3. Liuprand regnavit annos 31 et menses 7. Ilprand ¹²⁶ regnavit menses 7. Ratchiso regnavit annos 4, menses 9. Agistulfo regnavit annos 7. Desiderio regnavit annos 47 et menses 3.

Anno ab Incarnatione Domini 774 ¹²⁷ Karolus rex in Italiam introivit, eamque cepit. Regnavit annos 46. Mortuo quoque Karolus rex ¹²⁸ successit Lodoicus, qui rexit regnum annis 59, et mortuus est. Huic successit Karolus, qui regnum rexit 2. Defuncto Karulo successi ¹²⁹ ei Karlmannus, qui regnum rexit annos 8. Mortuo jam dicto Karlmanno successit Karulo junior, frater ejus, qui regnum rexit annos 9. Successit Berengarius imperator.

Aha manu saeculi xi exentiis haec adscripta sunt:

Primus in Romana sede Julius Cesar regnavit annos quatuor et menses sex.
Octavianus Cesar regnavit annis quinquaginta sex et menses sex.
Tiberius Cesar regnavit annos viginti tres.
Gaius cognomento Caligula regnavit annos tres, menses decem et dies octo.
Claudius Cesar regnavit annos tredecim, menses septem et viginti octo.

Nero Cesar regnavit annos tredecim, menses septem et dies viginti octo.

Vespasianus cesar regnavit annos novem, menses undecim, dies viginti duo.

Titus cesar regnavit annos duo ¹³⁰ et menses duos.

Domitianus, frater Titi junior, regnavit annos quindecim et menses quinque.

Nerva cesar regnavit anno uno, menses quartuor, dies octo.

Trajanus cesar regnavit annos decem et novem, menses sex, dies quindecim.

Adrianus cesar regnavit annos undecim.

Antoninus cesar cum filiis suis Aurelio et Lucio regnavit annos viginti duos, menses duos.

Marcus Antonius Verus cum fratre Lucio Aurelio Commodo regnavit annos decem et novem et mensem unum ¹³¹.

Lucius Antonius Comodus post mortem patris regnavit annos tredecim.

Helius Pertinax regnavit menses sex.

Severus Pertinax regnavit annos decem et septem.

Antonius cognomento Caracalla regnavit annos septem.

Macrinus cesar regnavit annum unum.

Marcus Aurelius Antonius regnauerant annos quartuor.

Aurelius Alexander regnavit annos tredecim.

Maximinus cesar regnavit annos tres.

Gordianus cesar regnavit annos sex, Philippus cum Philippo filio suo regnavit annos septem.

Decius cesar regnavit annum unum et menses tres.

Gallus cum Volusiano filio suo regnavit annos duos et menses quartuor.

Valerius cum filio Galieno regnavit annis quindecim.

Claudius cesar regnavit annum unum et menses octo.

Aurelianus cesar regnavit annis quinque et medium.

Tacitus cesar regnavit dimidium annum.

Post hujus interfectionem Florianus regnavit dies octuaginta octo.

Probus cesar regnavit annos sex et menses quartuor.

Orientalium imperatorum catalogum usque ad seculum xi exitum servat: Alexius vero regnum imperii arripuit anno ab Incarnatione Domini 1081, inductione 4, mense Aprilis die prima in qua tunc centum Domini celebratum est, et regnavit annis... indeque alia manu usque ad medium saeculum xiii productum exhibet codex 2, hoc sententia finem imponet: Post mortem vero Johannis Baldensis gener ejus, filius supradicti Petri, imperavit annis... Baldus in II annis 1237-1261 regnavit.

VARIÆ LECTIONES.

¹²¹ vor bū scripta 1. ¹²² ita 1. dux 2. ¹²³ * Agdulfus 2. ¹²⁴ Comberto--Loperto 2. ¹²⁵ * Idprand 2. ¹²⁶ ita 1. 2. ¹²⁷ ita 1. 2. ¹²⁸ ita 1. 2. ¹²⁹ ita. ¹³⁰ pergit alta manu in 1.

NOTÆ.

(123) Qui postea a. 1028 Othonem ducem expulit.

CHRONICON GRADENSE.

(Fol. 4.) Post multarum orbium destructionem et Aquileiedesolationem, cum sevissima paganorum

multitudo ad Altinensium civitatem aciem directis- sent, in qua eam ejusdem civitatis indigenis fugatus

nominem repperissent, omnem illam civitatem de- A predantes, igne succenderunt, muros quoque ac turres funditus subverterunt. Huis vero civitatis magna pars populi timore correpta, cum in paludi- bus et in insulis paganorum fugientes iustias diu habitatet, divinitus factum est, ut quidam sanctissimus vir Geminianus nomine, sacerdos, Spiritus sancti perlustratus gratia, egenis cupieas subvenire, cum plurima loca diligenter perlustrasset, ad pre- satum paludum perveniens locum, cum Ario quedam et Aratore copiosam Christianorum ibidem inventit multitudinem, quibus visis ac de invencione eorum admodum illarescens (124), nuncievit eis, quod pessima illa multitudo divine nutra clemencie de- structa esset et in nichilum redacta. At illi gratias agentes glorificaverunt Deum qui non deserit spe- rantes in se. Tunc Aries et Arator, filius ejus, cum omib[us] qui cum eo erant, vicinas quasdam insulas que in eisdem erant paludibus intuentes, ac melio- res quas eligerant perscrutantes, domos et ecclesias in eisdem edificare ceperunt. Quarum in edificatione reliquam Altinensis civitatis pulchritudinem nec non et multarum turrium subversio- nem recoleentes, licet nimio merore turbati, tamen supradictarum turrium nominibus illas quas habi- tantes ¹²⁵ insulas appellarent. Unde factum est, ut eajusdem excellentissime eisdem civitatis turris nomine Torcelli Aries omnes insule prefatae vocen- tor. Ex supradictis itaque insulam quandam Aries cum quibusdam suis servis, ut ibi habitarent, ubi vindicarunt ubi etiam proprium nomen com- mutantes, omnes qui ex eorum tribu erant, Aurii appellati sunt. Cum hic quidem omnes illi qui in Altinensem erat civitate, in porta illa que versus boreas (fol. 1) respiebat, ibidem hospitali vi- cem Durianum Aurii a porta illa appellari constitu- fuit. Aries vero tribunus cum massi (125) qui Macinii Celires appellati sunt, et cura quibusdam alia quorum nomina ignorantur, locura qui huic insule vicinior erat ad habitandum eligerant. Cum his quidem permanerent omnes illi qui fuerant in prefata civitate de eorum porta, juxta quam turris magna et nimis excelsa fuerat, ex qua erat eis introitus et exitus. Nonenamque locum inhabitantes ex porta et turri illa magna Vicum Majoribus (126) isdem Aries constituit appellari. In qua Maxum militem judicium fecit. Idem Aurii tribunus cum Fraudunis, qui et Faletri appellantur, et Rusticus, qui Lathoi- lius dicitur, et Calciamiri, quos Gambas sericas vocabant, cum viatoribus et quibusdam reliquis quorum nomina ignorantur, omnes insimul qua-

B dam vicinas eligerant ipselas, ex quibus vicum Constancecum et vicum Amianarum Auri; coabitantes, nominibus portarum ex quibus fuerant Auri tribunes constituit appellari. Postquam vero universa hujus populi multitudo cooptipasciuit ipsalaram loco invaserat, una insimul coabitantes mirabili forma ac prelucida claritate basilicam quer- daverant in honore sanctae Dei Genitricis et Virginis Marie, pulcherrimo pavimento ornataq[ue], cuius me- dium pulchritudine sua, rota quedam admodum de- corabat. Unde omnis habitatio quis ipsa ecclesia proxima erat ab Auro tribuno Rota appellata fuit; quam ecclesiam videlicet episcopatum Auri tribunes constituit, quod episcopium prefatus Auri ex collaudacione Metamauensi et Rito Allobrogi- noe non ex confirmatione Obolierii ¹²⁷ et Beati ¹²⁸ ducorum, qui tunc Venetiam regebant, decapiti in proprio dominii jure vindicavit. Quibus omib[us] compositis et ordinatis, prefatus Auri tribunus cum universa populi multitudine qui ex predicta Altinensi consugerant civitate, Obolierio ¹²⁹ et Beato (127-8) ¹³⁰ ducibus colla submittentes se sub- jugaverunt, eo ordine quo in prefata civitate (fol. 2) olim subditi fuerant ducibus qui ipsius regimen obti- nuerant. His namque palatis, ut supra memoratu- est, ex concessione jam dictorum ducum et populi collaudatione quedam littera in prefatis Auri tribunis potestate concessa sunt. In primo quorum quendam Maurum presbyterum, qui de Altinensi ¹³¹ fugerat civitate, invonit; qui si ordinatum omnis exposuit, qualiter sibi Deus revelaverat quendam heremini locum, in quo sancti martyres Bernes et Heraclius in Dei honore et eorum nominis titulo ecclesiam ei edificare jusserant, cuius etiam mercedem illi im- pendere promiserunt. In sequenti quoque littera al- bisimam nabem sibi apparuisse dicebat, ex qua duos clarissimos velut solis radice resplendere vide- rat. Ad quam cum proppius accederet, clarissima voce sibi dicentem audivit: «Ego sum Dominus Deus Salvator et totius orbis dominator. Terra autem ip- quas stas, cave ut in ipso loco, quem tibi monstra- vero, in nomine meo basilicam construas. » Tunc nubes illa cum prefatis ducibus non longe ad alium transferens se locum, in quo delacione alia vox D facta est de nube dicens: «Ego sum Maria domini Iesu Christi Mater; in hoc loco ecclesiam in honore mei nominis volo ut edificeas; » quem etiam locum sibi denotasse siebat. In tertio autem cum per- annuit littere, eisdem litteris medietatem ex gen- cium et populi diverse multitudines occupalam se vidisse narrabat. Cujus etia medietas h[ab]uit ac bu-

VARIE LECTIONES.

¹²⁴ id e. ¹²⁵ iam delecta, quorum loco recessione manus tribunarum procerum et scriptum est 1. Lectionem antiquam codex 3 servat. ¹²⁶ iam delecta; quorum loco manus recessione tribunis proceribus et scriptum est 1. Antiquam lectionem praebet 3.

NOTÆ.

(124) Id est bilarescens.

(125) Id est massa, armaturam globo.

(126) Mazzorbo.

(127-8) V. supra, col. 897-899.

balorum densissimam acies vegetabat. In medio autem littore nubes illa candidissima cum suis radiis statit. Ad quam cum accessisset, splendida cœuicie senem quendam in speciosissima sede sedentem infra ipsam nubem contemplatus est, cum quo videbatur juvenis quidam erat, insimul confabulantes. Tunc senior ille ait eidem Mauro presbytero: «Ego sum Petrus apostolorum princeps, a Christiani regis pastore constitutus, ut ipsius pascam oves et agnos. Nunc in peccatorum tuorum remissione tibi injungo, quatum ad Dei honorem (fol. 2') et in mei nominis titulo honorifica in hoc loco ecclesiam fundare studeas, ut in natalicii mei die universas Torcellanus populus in ea congregetur. » Junior vero ille, qui cum eo erat, dixit: «Ego sum servus Dei nomine Antonius, qui pro Christi nomine passus fui. Ideoque precipio tibi, ut parvam ecclesiam juxta magistri mei basilicam in honore Dei et sub titulo nominis mei edificeas. Nichil tamen alieni operis inter utrasque facere presumas. In qua si quis justa ac devota mente aliquid pecierit, meis precibus apud Deum obtinere non ambiget. Cave ut sicut tibi designaverimus, ipsius ecclesias extrema facias. » In quartum autem cum pervenisset littus, visum fuit ei, quod totum littus vineis esset plenum, maturissimas uvas habentibus; et ecce nubes illa, quam paulo ante diximus, apparuit ei. Ad quam cum accessisset, decora facie puellam quandam in sede preciosa sedentem aspergit. Quo dixit: «Ego sum Justina virgo, que pro Christi nomine in Palavi civitate passa fui; pro ejus amore te deprecor, ut parvam ecclesiam in Dei honore et mei nominis commemoratione in hoc littore construere facias. » His omnibus taliter revelatis, visum sibi fuerat in cuiusdam brevissime tumbe, [f. e. tumuli] loco persistere, ubi et nubes illa lucida apparuit ei, supra quam solem illustrabilibus radiis aspergit. In eadem autem nube vir quidam mirabilis aspectu erat, dicens ei: «Ego sum Johannes baptista precursor Domini; deprecor te per nomen ejus, ut secundum hanc quam tibi in hoc loco ostendero formam ecclesiam michi edificare facias. » In qua die noctaque orationibus ac vigiliis sibi vacare injunxit, nec non per anulum ac scripture paginam investiture tradidit. His omnibus expletis supra ecclesie sancte Mariae tectum astitisse sibi visum fuit, ubi nimio molendorum strepitu qui juxta prefatam ecclesiam adesse videbantur, ex hujus quiete visionis compno expurgatus, scriptum (fol. 3) volumen et anulum in suis repperit manibus. Hec autem serialiter postquam omnia erposuit, Aurius tribunus et ali mobiles qui cum eo erant, viso anulo et scripti volumine, quod ipse reppererat in manibus suis, de hujus revelationis visione certificati,

VARIE LECTIOINES.

1¹³ edificerunt 1. 1¹⁴ prosisci 1. pro floschi 3. 1¹⁵ eisdem c. 1¹⁶ multatum in Magoo; v. not. seq.

NOTAE

(129) Id est massalicia, incolis.

A parvam ecclesiam in honore Dei et sancti Johannis, sicut idem sanctus baptista ipsi Mauro ostenderit, juxta atrium episcopij mire spulchritudine edificaverunt. In ipsa quoque baptismatis fontes ponentes, mirum in medium per oculos meatus in eisdem fontibus sercas bestiarum imagines aquas evocare fecerunt. His itaque paractis, prefatus sacerdos Maurus secum duxit Aurium tribunum ad littus in quo sancta sibi apparuerat Justina. Ibique iusta quod in prefata visione sibi revelatum fuerat, parvam ecclesiam construere fecit. Deinde venientem littus in quo gencium ac boum sibi apparuerat multitudo, secundum quod in prefata revelatione sibi iussum fuerat, ecclesiam in honore sancti Petri et aliam parvam ecclesiam in honore sancti Antonii martyris edificaverunt. Littus autem boum Aurius tribunus constituit hoc appellari. Deinde ad alia littus transfretari cupientes, albissimam nubes supra id ad quod tendebant littus viderunt. Ad quod cum pervenissent, evanescente nube, secundum ea que illic reppererant signa ecclesiam in honore domini Salvatoris edificaverunt. Ex prefata quidem albe nubis visione, littus Album idem Aurius tribunus illud constituit nominari. Ad hujus littoris versus dexteram gradientes partem, sicut in prefata sibi ostensum fuerat visione et a sanctis martiribus designatum, ecclesiam in honore sanctorum martirum Hermelis et Herasmi edificaverunt ¹⁴ cajus meritis promissa locum in quo altaria fedentes destinaverant, plurimum curie venerunt, et ob hoc Aurius tribunus (fol. 3') littus Mercedis constituit hoc appellari.

Expletis his omnibus, hec omnia que supra memoravimus littora prefatus Aurius cum celaris ejusdem episcopij principibus in jure proprio dominacionis sub eodem episcopatu suscepserunt. In quibus etiam multos agricultores seu colonos constituerunt. hoc itaque modo ut nullus in eisdem littoribus tinea vel aliquius culture opus agere presumere sine episcopi concessione vel venundatione.

Constituerunt quoque quod singulis annis ei unoquoque soleu uniuscujusque vinea jam dicto episcopatu duos palmites cum omnibus racemis precepsu persolverent, et pro unaquaque domo profisci ¹⁵ prelio octonummos eidem episcopatu impenderent. Omnes vero pisacrias gurgitum ac paludum prefato subjugaverunt episcopio. Prelerea quedam alie ejusdem ¹⁶ episcopatus partes in eost debitum ova et gallinas offerebant. Omnia autem supradictorum cunctos redditus prefato Mauro ¹⁷ presbitorio, usque quo episcopali fungetur honore, comiserunt.

Eo namque tempore Fraudul cum Willarenis mastalicis (129) ecclesiam in honore Dei et sancti

Laurencii levite et martyris honorifice construxerunt. Cujus per girum fundamentis constructis, castellum quoddam illic flori ordinaverunt. A quo vera castello pontem edificantes, usque ad Amianas facerunt iter. Prefatis namque Fraudunis concessit Aurius tribunus et Maurus presbiter in vico Amianarum judicij tribunalum. Maximum vero cūjusdam littoris partem ex concessione Auri tribuni, necnon et Mauri presbiteri, ut ad ejusdem ecclesie utilitatem vineas edificant, ipsi Frauduni apprehenderunt. Piscarias quoque ad palades, at eidem ecclesie molendinos constitueret idem Aurius tribunus (fol. 4) et Maurus ¹⁴ presbiter plures concessit. In eodem vero vico Amianarum supradicti Frauduni ecclesiam sancti Marci construxerunt, namque sancti Laurencii ecclesiae subjugantes. Non post malum temporis ipsi Frauduni cum Calciamiris aliquas reliquias sanctorum martirum Sergi et Bachi a quodam Stephano Scopacalle suscipientes, ecclesiam in Dei et eorum honore in capite vici Constantaci edificant, quam prefate plebi sancti Laurencii subdiderunt. Itorum quasdam alias reliquias sanctorum martirum Marcelliani et Maximi a quibusdam castellanis acquisiverunt, in quorum honore ecclesiam edificant. Jam dictae subjugaverant plebi. Has namque tres ecclesias per scripti cyrographum prefate subdiderant plebi; eo vero ordine ut singulis annis in eorum festivitatibus jam dictae ecclesiae plebano prandium preparare ¹⁵ honorifice deberent. Hujus vero vicem isdem plebanus in ipsius plebis festivitate earundem ecclesiarum clericis constituerant reddere. Ex collaudacione vero Auri tribuni, principis Torcellani, et Mauri presbiteri, qui in episcopij honore electus fuerat, per testamenti paginam censuerunt, quatinus si quis ex illorum tribu utilis inveniret clericus, accepta investiture a Torcellano pontifice, sine aliquo contradictione, in sancti Laurencii ecclesia plebanus constitueretur. Sin autem ex predicta prole nullis talis superesset clericus, ejusdem parochie vicint in alium quam vallent personam liberam faciendo electionem haberent potestatem. Reliquae vero ecclesias, quo per diversas Torcelli partes fuerant edificate. Aurius tribunus et predictus Maurus presbiter qui fuerat electus cum universalis populi laude constituerunt et confirmaverunt, atque sub potestativo jure ecclesiam sancte Marie subdiderunt (fol. 4'), et omnium supradictarum ¹⁶ ecclesiarum censuerunt episcopatum ipsam ecclesiam sancte Marie Jurta hanc quippe ecclesiam non longe in honore Dei et sancti Johannis apostoli et evangelistae prefati Frauduni edificant basilicam. Ex con-

A cessione vero Obelierii et Beati Metamaucenii ducum et collaudacione Auri tribani necnon ex confirmatione Mauri presbiteri, qui in episcopatus honore ejectus fuerat, ipsam ecclesiam sancti Johannis apostoli et evangelistae cenobium sanctimonialum perpetuo esse ordinaverunt.

Huius autem ut supradictum est constitutio, eodem tempore universa Venetia populi multitudine communicato consilio in Gradense pervenerant castrum, ibique juxta ecclesiam sancti Johannis Baptiste de Torcellis formam, in honore sancte Mariae Virginis basilicam construxerunt. Aliam quoque ecclesiam in honore sancte Agathe virginis edificant, mirabili opere in eandem ordinaverunt criptam, in qua altare in honore sancti Vitalis martyris erectum est,

Ea namque tempestate cuidam Geminiano presbitero divina revelatione injunctam est, ut in Tergestina civitate destruta, inter muros ecclesiae at muros destructae civitatis, corpora sanctorum quadraginta et duo martyrum diligenter perquireret. Quibus inventis, cum quibusdam suis compunctionibus ¹⁷ ad Aquilegianum destructam perveniret civitatem, perquirentes reliquias sanctorum, invenerunt ibi corpora sanctorum martyrum Cancii et Canciani atque Cancianille, necnon et corpora sanctorum virginum, Eufimie, Dorothee, Teclae et Erasme, quas omnes reliquias, ut ei revelatum fuerat, secum deflentes, cum maximo honore in castro Gradensi infra ecclesias dignissime condiderunt.

Hisdem autem temporibus Beatus ¹⁸ dux Metamaucenii, cum quibusdam tribunis (fol. 5) et nobilibus suis ad universalem Romane sedis pontificem nomine Benedictum (130) adgressi sunt iter. At quem cum pervenissent, suppliciter iussis precibus quatinus Gradense castrum novam Aquileiam instauraret, et locis Venetis et Hystris metropolim ordinaret deprecabantur. Nomina quoque patriarcharum qui post destructionem Aquilegianum urbis sine alicuius apostolici concessione in prefato Gradensi castello sederant, referebant dicens: « Marcellinus patriarcha, ipse primus in eadem novam Aquileiam sedis ¹⁹ annis 10, qui prius fecerat monasterium Bellignense in destruenda Aquileia, quod etiam monasterium sub proprii dominii jure quamdiu vixit retinuit. Huic autem succedit Marcellinus, qui annis 13 novae Aquilegia rexit ecclesiam. Post quem Stephanus in ejusdem castri ecclesiam sedidit annis 12 et mensibus 3 et diebus 15. Hujus quippe successor extitit Maurus, qui in eadem ecclesia prefuit annis 4, mensibus 5. Post

VARIE LECTIONES.

¹⁴ sic primum scriptum erat, post u in g et n in r mutata sunt, ut nunc Maginus in codice legatur. Indicia tamen primæ lectionis facile cognosci possunt. Giesebercht. ¹⁵ prepare e. ¹⁶ ita 3. tribunorum et procurorum et in loco reso postera manu l. ¹⁷ cum supplendum esse videtur. G. ¹⁸ ita 3. prorores et in loco nro l. ¹⁹ lege : sedidit.

NOTAE

(130) Benedictus nullus initio seculi noni sedidit.

quam Macedonias per annos 40 et menses 5 et dies 8 innatait, qualiter tives Aquileiae sedis Longobardorum rabiem in Gradenes castrum fugientes, beatissimi corpora sanctorum Quirini, Ilari et Tacianni et ceterorum secum asportaverunt; hac itaque revelatione, non parum illarecesserat, et translationem eorum scripsit, et natalicij diem constituit celebrari.

In octavo die pentecosten natale quadraginta et duo martirium instituit; natalicia sanctorum Ilari et Tacianni sexto decimo Kalendas Martii, Quirini sacerdotis quarto Kalendas Junii, sanctorum Crucianorum pridie Kalendas Iunii, natale sanctarum virginum tercio Nonas Septembribus.

Tunc idem Sanctissimus Benedictus, summus Romanus sedis pontifex, benignitas clemencia motus, dignis eorum condescendit precibus, communicatus (fol. 5') 30 episcoporum concilio, Gradenensem civitatem novam Aquileiam constituta, et collaudatione supradictorum episcoporum et omnium sanctorum Romanae Ecclesiae cardinalium, totius Venetiae et Histrie metropolitum ordinavit. Accersitoque dux et qui cum eo erant: « Per privilegii, inquit, preceptum sanctae Romanae Ecclesie et in collaudatione ac confirmatione omnium istorum fratrum, tam episcoporum, quam cardinalium, totius Venetiae, neconon et Hystris Gradenensem ecclesiam metropolitam vobis ordinaamus. Ejusdem vero presulis electionem clere et populo liberam faciendi tribuimus facultatem. Prefate preterea regionis duci post factam electionem investitionis potestatem commitimus, qua ab ipso duce accepta, ejusdem suffraganei consecrandi licenciam concedimus. Quibus expletis, ad hujus sanctae Romanae ecclesie sedem ad pallii benedictionem suscipiendam properare injunctionem. » Hec omnia per privilegii paginam duci ¹³⁰ et canctis ejus ¹³¹ successoribus concessit. Ad hujus rei confirmationem, recto ut supradictum vel ordine, quedam Paulum cardinalem sanctae Romanae Ecclesie, facta electione ab ipsis tribunis nobilibus qui eum Deo ¹³² duce adorant, a prefato quoque duce accepta investitione, patriarcham consecravit, atque cum pallii benedictione in novam Aquileiam cum eis remisit. Qui sanctissimus patriarcha corpora sanctorum in eisdem novo Aquileiae ecclesiis honoribus condivit. In ecclesia sancti Vitalis quadraginta et duo martyrum corpora dignissime veneravit; in ecclesia sancte Marie corpora sanctorum virginum Eustachie, Dorothee, Fauste et Brune, diligenter collocavit; corpora eustachii sanctorum Cancili, Canciani et Canoianille in ecclesia sancti Johannis evangeliste celeberrime composuit.

(fol. 6) Cumque idem venerabilis patriarcha ad destrutam Aquileiam civitatem cum populi multitudine disposeret, divisa revelatione sibi

A innatait, qualiter tives Aquileiae sedis Longobardorum rabiem in Gradenes castrum fugientes, beatissimi corpora sanctorum Quirini, Ilari et Tacianni et ceterorum secum asportaverunt; hac itaque revelatione, non parum illarecesserat, et translationem eorum scripsit, et natalicij diem constituit celebrari. In octavo die pentecosten natale quadraginta et duo martirium instituit; natalicia sanctorum Ilari et Tacianni sexto decimo Kalendas Martii, Quirini sacerdotis quarto Kalendas Junii, sanctorum Crucianorum pridie Kalendas Iunii, natale sanctarum virginum tercio Nonas Septembribus.

Rexit autem Paulus, benignissimus patriarcha primus per apostolicam concessionem, novae Aquileiae ecclesiam annis 12.

Huc succedit Probinus, qui in eadem nova Aquileia metropolitanam rexit ecclesiam annis 2, mensibus 8.

Dabine Helias ¹³³ egregius patriarcha Graecorum regendam suscepit ecclesiam. Ipse in eadem ecclesia sancte Eustachie iurta nominalis proprietatum fabricare precepit. Nam quod greci submis, latini bona forma ¹³⁴ sonat. In eadem quoque ¹³⁵ ecclesia congregata multitudine episcoporum a Venetis usque Pannoniis, cunctaque Venetie populo convocate, generalem sinodum celebravit. Ipsorumque tempore corpora sanctorum virginum secundum quod a reverendo Paolo Patriarcis scriptum fuerit perquirere, omnibus revealavit. Quibus condicis qui erant in prefato concilio visis, celeberrime ipsa corpora venerati sunt. Tunc Helias egregius patriarcha cum omni illa multitudine (fol. 6') episcoporum ac cleri et populi collaudatione ordinavit sedes episcopatus inter Foregallicum nomen et Hystris sive Dalmaticae partes, videlicet in Vegia, in Apenni, in Peikena. In Venetia autem sex episcopatus fieri constituit. Quorum electiones uniuscuiusque parochiis clere et populo commissa, sicut a beato Benedicto sanctae Romanae sedis antistite fuerit sociata neconon et privilegii scripto confirmationem, dicti investitionem concessit. Horum episcopatum primus constituit Terellianum, sicut primus fuit testudo in Altinensium civitate; secundum Beloneensem; tertium Olivetensem, cui ideo hoc nomen impositum est, quia ibi ante Iuvanum ecclesia stodi Sorsa ¹³⁶ immanis (134) erat olivarem arbor. Caput parochialis convocalis populus, magnam accensionem in honore Dei et sancti Petri idem venerabilis patriarcha edificare precepit, ibique episcopatum constituit, ubi scripti confirmatione et anathæ matris vinculacione venire in unoquoque sabbato se conseruarent, ibi

VARIE LECTIIONES.

¹³⁰ Ita prius scriptum erat, quod post altera mense mutationem est in ex. 6. ¹³¹ Atque anno dominicae incarnationis 1. ¹³² ab aliis eorum 1. ¹³³ ita 8. prefatio in loco roso. ¹³⁴ hic incipit codex 2. ¹³⁵ Iosephus. ¹³⁶ quaqueque 1. ¹³⁷ ita 1; id est Sergi, Sergii, Veneta lingue, qua e. g. San Giorgio pronuntiatur San Sorsa.

NOTE.

(134) Immanis.

que plarines mercationes faciebant. Quartum episcopium in Aquilensem civitatem fieri constituit. Quintum in civitate Eraciana adesse precepit. Eodem quoque tempore idem venerabilis patriarcha ecclesiam in honore Dei et sancti Petri edificavit, quam Opiterginam appellavit. Sextum autem episcopium in Capulis fieri jussit, ubi castellum constituit, in quo ecclesiam in honore sancti Stephani protomartyris fundavit, juxta quam episcopalem domum secundum loci positionem sat honorifice edificare precepit.

Metamauencium autem episcopatus ex Patavium civitate extitit oriundus, et veluti universus populus exivit cum suo opifice, sic in eadem insulam (fol. 7) Metamauensi habitare dispositus.

Episcopatus vero civitatis novae, quae Eraciana appellata est, de Overdecina civitate (132) advenisse testatur. Unde dux et magna pars nobilium ejusdem civitatis fugientes, in prefata Eraciana civitate prelibatum episcopalum constituerunt.

Capulensis quidem episcopatus de Concordia a fugienti clero et populo, sicuti ibidem fuerat, hic ita constitutus est.

Idem quoque sanctissimus Helias patriarcha in littoribus que a Gradensi civitate usque Caprulanum episcopium discurrent, quasdam edificare fecit ecclesias. In primo littore, quod juxta Gradensem adesse dianoscitur civitatem, basilicam in honore Dei et sanctissimi Petri apostolorum (133) principis edificare precepit, ubi et cenobium puellarum adesse ordinavit.

In secundo quoque littore, cuius longitudo per sex extenditur miliaria, in quedam ejusdem littoris hemi loco, duo viri ibidem manentes inventi sunt, quorum alter vocabatur Barbanus, alter vero Tardeus dicebatur. Idem namque viri pagnorum fugientes rabiem, de Tarvisio cum omni sua supellecstile illuc latitabant. Quibus ecclesiam in honore sancte Dei genitricis Marie, ut fuerat revelatum, prenominatus patriarcha facere precepit. Ad quem cum isdem patriarcha pervenisset locum, veluti ibi repererunt signa, ejusdem ecclesiae fundamenta injecit, ubi et monachorum cenobium adesse necnon et Barbanum abbatem fieri ordinavit. Hujus namque socius ad propria remeavit.

(fol. 7) In eadem vero sinodo (133) quam supra memoravimus, quicquid de Calcedonensi dubitabatur concilio, pulsa ambiguitate confirmatum est. Ibi statuit ecclesiam Gradensem caput et metropolim locis provincie Hystriensium et Venetiarum; eosus Venetie terminus a Pannoniam usque ad Adam fluvium protegat. Epistolamque pro his statutis

A accepserunt a beatissimo papa Pollagio, consentientibus universis episcopis jam dictarum provincialium. Paulus siquidem, predecessor (134) ejus, hostile periculum non ferens, Longobardis advenientibus cum omni thesauro ecclesiae Gradus se contulerat, afferens secum corpora sanctorum martirum Eliali (135) et Taciani et reliquorum. Defuncto vero Paulo et in ecclesia Gradense umato, cuius sepulchrum usque hodie (136) ibi manet, Probus Gradensem, id est novae Aquileie, rexit ecclesiam. Cui succedens memoratus Helias patriarcha, hec que superscripta sunt (v. supra col. 881) ordinavit, et jam dicta corpora sanctorum ibi miro modo locarit domumque sibi a fundamentis fabricare precepit, asserens in synodo supra statuto: Karissimi fratres, inter nos in tibus malis nostris cottidis hostile perpetuum flagellum, et jam pridem ab Attila Ungarorum (137) rege Aquileia, civitas nostra, funditus destructa est, et Gothorum incessu et ceterorum barbarorum causata vix aspirat; sed nunc Longobardorum infande gentis flagella sustinere non potest. Quapropter dignum duci, mansuetudo nostra, si vestre placet sanctitati, in hoc castro Gradense nostram confirmare metropolim. Quod dictum omnibus placuit episcopis; et facto libello statutae sue, id est de memorata Calcedonensi synodo (fol. 8) et de hac ipsa sede et omnium supradictorum, super manibus suis conscripserunt. Id est primus Helias patriarcha; deinde Marcellus (138) episcopus sanctae ecclesiae Opitergine, Leonianus episcopus Tyborniensis, Petrus episcopus Altinatis,

C Viudemius episcopus Cessensis, Bergillus episcopus Patavine ecclesiae, Johannes episcopus Celejanus, Clarissimus episcopus Concordiensis, Patricius episcopus Emonensis, Adrianus episcopus Polensis, Maxencius episcopus Juliensis, Severus episcopus Tergestinae ecclesiae, Solarius episcopus Veronensis, Johannes episcopus Parentinae ecclesiae, Aaron episcopus Avonciensis, Ingenuus episcopus secunde Recie, Agnellus episcopus Tridentinae ecclesiae, Vigilius episcopus Scaravaciensis, Fonteius episcopus Feltensis, Marcianus episcopus Petenatis; Lauren cius presbiter, et Marinus presbiter, atque Emerius presbiter, provinciales, et ceteri presbiteri, tam metropolitani quamque et Plebani. Omnes isti superscripti consenserunt, et omnia in eodem (139) loco confirmaverunt.

Post annos quinque hec (137) omnia superscripta peracta in ipsa sede metropolitana Gradense, defunctus (138) supramemoratus Helias patriarcha, qui annis pontificatum rexit 14 et mensibus 10, diebus 21, et sepultus est in ecclesia beatorum Euflimie.

Huic successit Severus patriarcha ad regendam

VARIE LECTIONES.

¹³² apostolorum 1. ¹³³ processor c. ¹³⁴ hylari 5. col. 881-883. ¹³⁵ marianus 5. et supra col. 881-883. ¹³⁶ corrigit 5. ¹³⁷ est addit. 5.

¹³⁸ modo 8. ¹³⁹ unorum 5. et supra chron. Venet. ¹⁴⁰ edem 1. ¹⁴¹ his omib[us] soprascriptis peractis

NOTÆ.

(132) Oderzo.

(133) Cf. de Robeis Monumenta Ecclesiae Aquileiensis, pag. 235 sqq.

Gradensem eandem ecclesiam, qui omnes suas res, que de parentum jure habuit, in jam dicta ecclesia sancte Eufimie reliquid, per testamentarium vocem commendans sacerdotibus ipsius metropolis Gradensis ut ipsi superstites seu posteri eorum pro his rebus specialiter omni die sabbati pro ipso missas celebrarent, atque oblationes offererent; mensamque pauperum instituit (*fol. 8'*). Cujus et testamenti cartula apud ecclesiam Gradensem manet, et res quas sibi reliquid ipsa possidet ecclesia. Defuncto vero ipso beatissimo viro, apud Gradensem metropolim ecclesiam sepultus est in basilica beatis Eufimie. Qui pontificatum rexit annis numero viginti et octo ¹⁷⁰, et diebus triginta et uno.

Buic successit Marcianus patriarcha, qui ecclesiam Gradensem rexit annis numero tribus, mense uno, diebus quinque. Mortuo vero ipso apud Gradus, id ¹⁷¹ est novam Aquileiam, sepultus est in ecclesia beates Eufimie.

Huic successit Candidianus patriarcha in ipsa suprascripta metropoli Gradensi. Sub cuius tempore per consensum Agilulfi, regis Longobardorum, Gisulfus dux per forciam episcopum in Forojulli

A ordinavit Johannem abbatem. In qua tres episcopi consenserunt Deo sibi contrario, et eum consecraverunt.

Tamen ¹⁷² postea per epistolam domini Bonifacii papae urbis Romae sub eandem metropolim Gradensem se subjugaverunt. Defuncto vero Candidiano patriarcha apud Gradense castrum, qui annis rexii ecclesiam numero quinque, successit Epiphanius qui sanctam ecclesiam Gradensem anno uno, mensibus tribus, diebus undecim gubernavit; qui mortuus et sepultus est in ecclesia beatis Eufimie.

Huic successit Ciprianus patriarcha ad regendam ecclesiam Gradensem, qui eam rexit annis numero quindecim, mensibus tribus, diebus viginti. Et hoc mortuo, sepultus est in eadem basilica ubi suprascripti predecesores ejus humati sunt.

Iudem vero papa providens utilitati sancte Dei ecclesie, interventu supradictorum Primogenium subdiaconum, regionarium sedis apostolice, ad eandem metropolim regendam direxit.

CHRONICI GRADENSIS SUPPLEMENTUM ¹⁷³.

Fortunatus quidam hereticus pontificatum arripuit; qui quintam sinodum minime credebat, ob sui erroris piaculum pavens, totam ecclesiam Gradensem metropolitanam denudans in auro et vestibus vel ornameuto, similiter ¹⁷⁴ et ecclesias baptismales provinciae Hystriae ¹⁷⁵ at sinochagia ¹⁷⁶ quae ad eandem ecclesiam Gradensem pertinere videbantur, fugam in Longobardiam petiit, apud castrum Cormones super civitatem Aquileiam milario 15. Contra cuius nequitiam et heresim episcopi Venetiarum et Hystriensium et clerici Aquileienses, qui etiam Gradensis ecclesie, scripta sua ad Honoriūm papam direxerunt. Idem ¹⁷⁷ vero papa providens utilitati sancte Dei ecclesie, Primogenium diaconum et regionarium ¹⁷⁸ sedis apostolice ad eandem metropolim regendam direxit, dans et epistolam auctoritatis apostolice innodantem memoriati Fortunati heresim. Idem autem Primogenius per visionem ammonitus, corpora beati Hermachorae et martiris atque pontificis et sancti Felicis et Fortunati, sita miliario tercio, in Gradensem civitatem adduxit, ibique diligentè cura depositum; et usque hodie pontifex civilis Gradensis pallei benedictionem a summa sede apostolica promeruit. At vero supramemoratus patriarcha Primogenius apocrisiarium suum dirigens in regiam urbem ad virum pii-

simum Justinianum (134) angustum hujus rei iugandæ causa, qualiter ipse baptismales ecclesie denudatæ fuissent, quod et Longobardi suos episcopos a diocesi ejus subtrahere voluissent, et ipsum thesaurem apud se ipsi retinissent. Tunc demum ipse piissimus imperator aurum et argentum plus remisit quam ¹⁷⁹ perdidérant, et insuper sedem beatissimi Marci evangeliste dirigens, quem ab Alexandria Heraclius augustus in regiam urbem adduxerat. Mortuo vero beatissimo viro Primogenio (an. 649), qui annis numero 20, mensibus 3, diebus 7 rexit pontificatum, sepultus est juxta corpus antecessoris sui beatissimi Cypriani, in basilica beatis Eufemie. Huic successit Maximus presul (an. 670), qui annis numero 20 rexit pontificatum, et sepultus est in eadem basilica. Deinde successit regendam ecclesiam Stephanus presul, qui annis numero 5 pontifex fuit. Eo vero mortuo (an. 675) atque sepulto in eodem castro juxta basilicam beati Johannis euangeliste (135), Christoforus presul suscepit ecclesiam Gradensem regendam, qui in patriaregatu virit annis numero 32, et mortuus est atque sepultus in eadem basilica (an. 685). Huic successit Donatus antistes (an. 717), cuius tempore Longobardi per fortiam Sereno Forojulensis ecclesiam archiepiscopo a summa sede pallium deluler-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁰ XXXI 5. ¹⁷¹ i. e. n. A. derunt 5. ¹⁷² In margine eadem manu, qua textus exaratus est adnotatur: In hoc loco necessaria est epistola Bonifacii pape 1. ¹⁷³ ex codd. 5. 6. ¹⁷⁴ simul 6. ¹⁷⁵ hystorice 5. 6. ¹⁷⁶ i. e. zenonochia. ¹⁷⁷ Idem — direxit jam supra in fine codicis 1. 2. 3. 4. habetur. ¹⁷⁸ regionarium 8. ¹⁷⁹ quoniam 8.

NOTÆ.

(134) Cum Dandulo lego Herachium.

(135) Agathonem hic inserit Ughellius.

rent ¹¹⁹ apostolica primitus; cui beatissimus papa Gregorius epistolam direxit, interdicentem ¹²⁰ inter ceteras, ne umquam aliena jura invaderet, aut ¹²¹ temeritatis ausu ¹²² usurparet jurisdictionem cujusquam, set in his esset contemptus ¹²³ quæ usque tunc possedisset. Et ex auctoritate apostolica præcepit ipse beatissimus papa, nec ullo modo terminos excederet, a Donato præsule Gradense possessos, set sibi sufficeret in his quæ possidebat, nec amplius quam in finibus procul dubio gentis Longobardorum gressum tendere præsumeret. Quod si inobediens fuisset, apostolici vigoris indignus judicaretur. Mortuo vero Donato patriarcha, qui annis numero 7 rexit pontificatum, sepultus est in basilica sanctæ Eusemiae.

Incipit epistola beati Gregorii pape missa Sereno B episcopo Forojulensi, in his verbis interdicens: «Tanto munere quisque dilatur, quantum in sublimitate positus de se ex mandato domini Redemptoris humiliter sentit. Etenim pastoralis dignitatis singulariter ex humilitate ornatur. Spernendum quippe apostolica lectio arguit elatos; et si acceperisti, quid gloriari quasi non acceperis? Nam dum ad cumulum tui honoris præcibus eximii filii nostri regis flexi, plurimum et pro rectitudine fidei, quam te tuamque ecclesiam tenere et amplecti cognovimus, provocati, palleum tibi direximus, interdicentes et inter cetera ¹²⁴, ne umquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu ¹²⁵ usurpare jurisdictionis cujusquam; sed in his essemus contentus quæ usque hactenus possedisti. Nunc vero, ut cognovimus, Gradensis præsulis niteris pervadere jura, atque ex his quibus possedit nunc usque usurpare. Ne ergo in quoquam existas temerator, ex apostolica auctoritate præcipimus, ne ullo modo terminos excedas ab eo possessos, sed solum sufficias in hisque te habeto, quo modo usque possedisti, nec amplius quam in finibus procul dubio gentis Longobardorum existentibus gressum tendere præsumas, ut non inuste te suscepisse gratiam collati pallei ex præsumptione ostendas. Et inde apostolici vigore concili, si inobediens fuisses conprobatus, indignus judiceris. Data Kal. Decembris, indictionis 7.^a Idem Gregorius pro hac re talem ad episcopos Venetiae et Histriæ direxit epistolam: «Gregorius, servus servorum Dei, episcopus, universis episcopis Venetiae seu Histriæ vel plebi ejusdem. Quamquam ex ministerio quod miseratione superna regimus, quicquid provide deliberando peragere absque obstaculo conveniat, atlamen ne frustra iudicium egisse videamus ¹²⁶, illa cupimus persequi, quæ non ¹²⁷ ad lesionem cujusquam, verum potius

A ad munitatem respitant, et illa ¹²⁸ satagere, unde non ¹²⁹ ex potestate divinitus concessa supplicia sed præmia sperentur. Convenit enim, ut cum unius votis paremus, alterius jura non fraudentur. Quia ergo missa relatione, nos a Deo salvata communitas ¹³⁰ vestra petiit, contra Foro julensem antistitem agentes, quod cupiat invadere ditionem ¹³¹ Gradensis patriarchæ et ut numquam excedere terminum vel jura invadere aliena; sed nec velle in ea quæ hactenus possedisset esse contentum; cui etiam in presenti ne ea temptet ex auctoritate apostolica interdiximus, eique concessum pallium sub hacesse conditione, dilectissimi, scialis. Cui denuo, ne præsumat excedere, præcipimus. Ne ergo incuria quadam aut incidio locum gens eorum insidiando, ut assolet, invadat, pervigiles cavete, prius solliciti de vestra post divinum præsidium percogitate ¹³² salute. Quia illud non occasione agitur, sed ubi possunt Deo ejus ¹³³ resistente virtute perpetrare ¹³⁴ mituntur. Optantes vos de reliquo in amore domini nostri Iesu Christi pollere, et ab omni immunes aversitate manere. Bene valeta. »

Interim autem hic beatus Gregorius defunctus est Romæ, cui successit beatissimus Gregorius papa tertius; qui post obitum Donati Gradensis patriarchæ epistolam suam direxit universis Venetiensis seu Histriæ et cuncto populo, ut electionem in Gradensem patriarcham facerent. Qui præcepto ejusdem pape Gregorii elegerent Antoninum virum probatissimum in nova sancta Aquileiensi patriarcham ecclesiam (an. 725). Qui a beato Gregorio papa tertio juxta decessorum suorum exemplar privilegium cum benedictione pallei consecutus est. Hic Antoninus ¹³⁵ patriarcha ammonitus est a predicto Gregorio papa Romam ad synodum occurrere; ad quam synodum Johannes archiepiscopus Ravennæ vocatus est propter imagines que in regia urbe deponere jubabant Leo atque Constantinus augusti, et in illice conjugia que per diversa loca fiebant. Post hanc vocationem Antoninus patriarcha cum suis suffraganeis Romam ad synodum perrexit; in qua synodo definitive divisio facta est inter Antoninum Gradensem patriarcham et Serenum Forojulensem antistitem, iuxta editum beati Gregorii secundi, confirmante tota synodo et sententiam anathematis in hujus confirmationis violatores dictante.

Mortuo vero ipso Antonino patriarcha, qui annos rexit pontificatum 22, menses 10, dies 20, sepultus est in eodem castro in ecclesia sanctæ Eusemiae. Huic successit Æmilianus patriarcha (an. 740), qui rexit pontificatum annos 8, dies 8. Mortuo vero

VARIE LECTIONES.

¹¹⁹ deest 5. ¹²⁰ deest 6; ¹²¹ au 5. 6 ¹²² ausi 5. 6. ¹²³ i. e. contentus. ¹²⁴ prohibentes addit Dandulus in chronico pag. 132. ¹²⁵ usu 5. 6. ¹²⁶ a. ne f. i. e. v. desunt 5. 6. reepti ea ex Dandulo p. 133. ¹²⁷ deest 5. 6. ¹²⁸ et illa desunt 5. 6. ¹²⁹ deest 5. 6. ¹³⁰ c. et v. 5. 6. ¹³¹ invadere usque invadere exciderunt 5. 6. ¹³² cogitare Dandulus p. 133. ¹³³ eis non D. ¹³⁴ obtemperare D. ¹³⁵ antonius 5. 6.

sepultus est in eadem ecclesia. Huic successit Vita-^B A ecclesiam rexit annos 4, menses 6, dies 8, et sepultus est ante ecclesiam sancte Eufemiae. Cui succedit Victor junior (an. 878), qui rexit ecclesiam annos 17, menses 11, dies 13, et sepultus est ante ecclesiam sancte Eufemiae. Huic successit Gregorius patriarcha (an. 896), qui rexit pontificatum annum 1, menses 6, dies 22. Huic successit Vitalis junior (an. 897) patriarcha, qui rexit ecclesiam annos 3, menses 3, dies 14 et sepultus est in ecclesia sancte Eufemiae iuxta corpora sanctorum martyrum Hermachorae et Fortunati. Huic successit Dominicus patriarcha (an. 900), qui rexit pontificatum annos 2, menses 11, dies 3. Post hanc succedit Laurentius patriarcha (an. 921), qui rexit ecclesiam annos 12, menses 9, dies 24. Cui succedit Marinus patriarcha (an. 955) qui tenuit pontificatum annos 34, menses 9, dies 7. Huic successit Bonus patriarcha (an. 967), qui rexit ecclesiam annos 9, menses 6, dies 2. Post hunc successit Vitalis, qui rexit pontificatum annos 11 50 et mensa 8. Huic successit Urso (an. 1012), qui omni virtute plenus rexit ecclesiam annos 37, dies 46.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰ fortatus. ¹⁰⁷ Reliqua a continuatore Chronicorum addita esse patet.

ANNO DOMINI MVIII.

HERIGERUS

ABBAS LOBIENSIS.

NOTITIA HISTORICA IN HERIGERUM.

(Fabric. Bibl. med. et inf. Lat. lib. viii.)

Herigerus sive Herigerus, Lobiensis seu Laubiensis abbas, ord. Bened., in ditione Leodicensi, ab anno 900 ad 1007, de quo auctor continuationis Fulcuini de gestis Abbatum Lobiensium, editus a Luca Dacherio tom. VI (editionis novae t. II, pag. 744) Scriptit gesta pontificum Leodiensium; scriptit metrico stylo Vitam S. Urmari; scriptit etiam ad Hugonem epistolam de quibusdam questionibus, et alia multa composuit, sed in lucem non emisit. Scriptit, sub sua et Adelboldi persona, Leodiensis clerici, postea vero Ultrajectensis episcopi, Dialogum de dissontia Ecclesia, de Adventu Domini. Congessit etiam contra Ratbertum multa catholicorum Patrum scripta de corpore et sanguine Domini. Haec ille, quem endem leguntur apud Sigebertum cap. 138, et apud Trithemium cap. 360, de S. E. et II, 83, illustr. Benedictus, qui addit etiam librum de Divinis officiis quem Oudius tom. II, p. 487 sq., illum eae putabat quem sub Alcuini nomine editum habemus a Helch. Hittorpio inter scriptores hujus argumenti p. 225, et 13 capitibus locupletiorem inter Alcuini

C Opera p. 1007. Gesta episcoporum Leodiensium primum XXVII, u. B. Materno ad B. Remacleum, edita Chapeavillo in Gestis pontificum Tuogrensum, Trajectensem et Leodiensem; tom. I, pag. 1-98, Leodii 1812, 4. Vitam S. Urmari episcopi et abbatis in Belgio, an. 748 defuncti, scriptam versibus hexametris leoninis, libris virginali Gemblaci, se gag se voluisse edere Henschenius tom. I. Act. Senator. April. 18, n. 558, quod nihil historici continet quod non in Vita ejusdem Urmari, quam Anso abbas prosa scriptit, succinctius logatur. Specimina tamen quedam dare non intermisit. Libros ipsos Herigeri vulgatos ab Egidio Waulde inter alias monasterii Laubiensis monumenta, nolavit Carens. Titulus libri est : *La vie et les miracles de S. Urmier et des sept autres saints, avec la Chronique de Lobbes, recueillie par Gilles Waulde, à Mons 1628, 4. Epistolam ad Hugonem edidit Edmundus Marten tom. I. Anecdotor., p. 112-118, Paris. 1717, in fol.* In hac epistola subtiliter Herigerus ad versus Dionysii Exiguī calculum annorum Christi